

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN VE
GELECEK KAYGILARININ KARIYER KARAR VERME
GÜÇLÜKLERİNİ YORDAMASI**

**HİLAL BİBİN
21736022**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEHER MERVE ERUS**

2024

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN VE
GELECEK KAYGILARININ KARIYER KARAR VERME
GÜÇLÜKLERİNİ YORDAMASI**

**HİLAL BİBİN
21736022
ORCID NO: 0009-0001-4301-7385**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEHER MERVE ERUS**

TEMMUZ 2024

Hilal BİBİN tarafından hazırlanan “Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygılarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordaması” başlıklı çalışma, **31/07/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Doç. Dr. Seher Merve ERUS

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Ali ERYILMAZ

.....

Dr. Öğr. Üyesi Kamile Gamze YAMAN

.....

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN 21. YÜZYIL BECERİLERİNİN VE GELECEK KAYGILARININ KARIYER KARAR VERME GÜÇLÜKLERİNİ YORDAMASI

Araştırmada, lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının, kariyer karar verme güçlüklerini ne derece yordadığı incelenmiştir. Bununla birlikte kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı da incelenmiştir. Araştırmaya 2023-2024 eğitim öğretim döneminde, İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı fen ve anadolu liselerinde öğrenimine devam etmekte olan 11. ve 12. sınıf düzeyindeki 393 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Formu”, “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği”, “Gelecek Kaygısı Ölçeği” ve araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizi; bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Pearson korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durumu arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bununla birlikte lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin lise türü, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarında; gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüklerini pozitif yönde anlamlı ve 21. yüzyıl becerilerinin de kariyer karar verme güçlüklerini negatif yönde anlamlı derecede yordadığı görülmüştür. Araştırmanın bulguları alanyazın ışığında tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: lise dönemi, kariyer karar verme güçlüğü, 21. yüzyıl becerileri, gelecek kaygısı

ABSTRACT

HIGH SCHOOL STUDENTS' 21ST CENTURY SKILLS AND FUTURE ANXIETY AS PREDICTORS OF CAREER DECISION-MAKING DIFFICULTIES

In the study, the extent to which high school students' 21st century skills and future anxiety predict their career decision-making difficulties was examined. In addition, it was also examined whether there is a significant difference between career decision-making difficulties and gender, high school type, grade level, mother-and-father education level, number of siblings and perceived economic status. In the 2023–2024 academic year, 393 11th and 12th grade students attending science and anatolian high schools affiliated with the Ministry of National Education in Istanbul participated in the study. "Emotional and Personality-Related Career Decision Difficulties Scale-Short Form", "Multidimensional 21st Century Skills Scale", "Future Anxiety Scale" and "Personal Information Form" created by the researcher were used as data collection tools. The data were analyzed using an independent sample t-test, a one-way analysis of variance (ANOVA), Pearson correlation analysis and multiple linear regression analysis. According to the results of the study, there was a significant difference between high school students' career decision-making difficulties and gender, number of siblings and perceived economic status. However, it was concluded that high school students' career decision-making difficulties did not differ significantly according to high school type, grade level, mother and father education level variables. The results of multiple regression analysis showed that future anxiety predicted career decision-making difficulties positively and 21st century skills predicted career decision-making difficulties negatively. The findings of the study were discussed in light of the literature, and recommendations were presented.

Keywords: high school, career decision making difficulties, 21st century skills, future anxiety

ÖN SÖZ

Hayatımın önemli yıllarını oluşturan lisans ve yüksek lisans eğitim sürecim boyunca hem hocam hem tez danışmanım olan, birçok dersine katılım sağlayarak akademik bilgisinden beslendiğim, tez yazma sürecinde sabırla beni yönlendiren hocam Doç. Dr. Seher Merve Erus'a verdiği tüm emekler için çok teşekkür ederim. Ek olarak lisans ve yüksek lisans hayatımda dersine katılmış olduğum ve meslek hayatımda gelişmeye katkı sağlayan tüm hocalarıma; üniversite sürecinde ve sonrasında staj yaptığım ve çalıştığım kurumlarda benim gelişimime destek olan ve bana tecrübelerini aktaran tüm uzman hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma; tez savunmamda jüri üyesi olarak yer alan ve geri bildirimlerde bulunan Prof. Dr. Ali Eryılmaz ve Dr. Öğr. Üyesi Kamile Gamze Yaman'a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca bana hep güvenen, beni destekleyen, maddi ve manevi imkân sağlayan, hayattaki önemli değerleri bana kazandırıp karakterimi şekillendiren sevgili anne ve babama benim için yaptıkları tüm fedakarlıklar ve verdikleri tüm emekler için çok teşekkür ederim. Ayrıca neşe ve enerjileriyle çok yoğun geçen günleri bile renklendirebilen kız kardeşlerime de çok teşekkür ederim. Umarım, hayatta hep güzel insanlarla karşılaşsınız.

Yüksek lisans tez döneminde benzer süreçlerden geçtiğim, deneyimlerini aktarıp desteğini hiç esirgemeyen, onlarca soruma sabırla karşılık veren, tez yolculuğumu kolaylaştıran arkadaşlarım Müge Nur Ateşoğlu, Fatma Miray Sarıyıldız ve Buse Arı'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca üniversite boyunca yanımda olan, gelişimim için elinden geleni yapan, sık sık mesleğimizle ilgili tartışmalar yaptığımız meslektaşım, ablam ve kıymetli arkadaşşıma da çok teşekkür ederim.

Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayıp sabırla araştırma sorularını yanıtlayan, üniversite sınavı hazırlık süreçlerinde bana zaman ayıran ve tez çalışmama destek olan tüm lise öğrencilerine de çok teşekkür ederim. Umarım bu tez sizin ve sizin yaşınıza gelecek olan tüm öğrencilerin yaşadığı güçlüklerin ortadan kalkmasına yardımcı olur. Hepinizin kendinize en uygun mesleği seçebilmenizi ve mesleklerinizi layıkıyla yerine getirebilmenizi en içten duygularımla isterken bu konuda meslek hayatım boyunca elimden geleni yapmak istediğimi de belirtmek isterim.

Son olarak, ailenin sadece kan bağıyla ilgili olmadığını bana gösteren, hem kariyer süreçlerimde hem de hayatımdaki tüm önemli kararlarımda yanımda olan ve beni destekleyen, bugünkü Hilal olmamda çok büyük katkıları olan ikinci aileme de verdikleri tüm emekler ve yaptıkları tüm fedakarlıklar için çok teşekkür ederim. Umarım, geleceğe dair kurduğum tüm hayallerde ve gerçekleştirmek istediğim tüm amaçlarda -bugüne kadar olduğu gibi- birlikte oluruz. İyi ki varsınız!

Hilal Bibin

Temmuz, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	6
1.2. Araştırmanın Önemi	7
1.3. Araştırmanın Varsayımları	10
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	10
1.5. Tanımlar	10
1.5.1. Ergenlik	10
1.5.2. Kariyer Karar Verme Güçlüğü	10
1.5.3. 21. Yüzyıl Becerileri	10
1.5.4. Gelecek Kaygısı	11
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Kariyer Karar Verme	12
2.1.1. Kariyer Karar Verme Güçlüğü ile İlgili Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Araştırmalar	17
2.2. 21. Yüzyıl Becerileri	26
2.2.1. Öğrenme ve Yenilenme Becerileri	27
2.2.1.1. İnovasyon ve Yaratıcılık	28
2.2.1.2. İletişim ve İş birliği	29
2.2.1.3. Eleştirel Düşünme	29
2.2.2. Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri	29
2.2.2.1. Bilgi Okuryazarlığı	29
2.2.2.2. Medya Okuryazarlığı	31
2.2.2.3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı	32
2.2.3. Yaşam ve Kariyer Becerileri	33
2.2.3.1. Esneklik ve Uyum	34
2.2.3.2. Girişimcilik ve Öz Yönelim	34

2.2.3.3. Sosyal ve Kùltürlerarası Beceriler	34
2.2.3.4. Üretkenlik ve Sorumluluk	35
2.2.3.5. Liderlik	35
2.2.4. 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Araştırmalar	35
2.3. Gelecek Kaygısı ve Ergenlik	40
2.3.1. Gelecek Kaygısı	40
2.3.2. Ergenlik ve Gelecek Kaygısı	40
2.3.3. Gelecek Kaygısı ile İlgili Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Araştırmalar	42
3. YÖNTEM	47
3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Araştırma Grubu	47
3.3. Veri Toplama Araçları	49
4. BULGULAR	55
4.1. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüğü, 21. Yüzyıl Becerileri ve Gelecek Kaygısına Yönelik Betimsel İstatistikler	55
4.2. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Demografik Değişkenler Üzerindeki Farklılığının İncelenmesine Yönelik Bulgular	56
4.2.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	57
4.2.2. Lise Türü Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	57
4.2.3. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	58
4.2.4. Annenin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	58
4.2.5. Babanın Eğitim Durumu Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	59
4.2.6. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	59
4.2.7. Algılanan Ekonomik Durumu Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü	60
4.3. 21. Yüzyıl Becerileri ve Gelecek Kaygısının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordamasına İlişkin Bulgular	61
5. TARTIŞMA	63
5.1. Demografik Değişkenlerin Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlükleri Üzerindeki Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum	63
5.2. Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygılarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordamasına Yönelik Tartışma ve Yorum	68

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	74
6.1. Sonuç.....	74
6.2. Öneriler	74
6.2.1. Araştırmanın Bulgularına Yönelik Öneriler	75
6.2.2. Gelecekte Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler.....	76
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	98

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kariyer Planlama Aşamaları.....	16
Tablo 2. Araştırma Grubundaki Katılımcılara Ait Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzdelik Değerleri.....	48
Tablo 3. Değişkenlerin Basıklık-Çarpıklık Değerleri	53
Tablo 4. Değişkenlerin Toplam Puanlarına Ait Standart Sapma, Standart Hata, Ranj, Minimum ve Maksimum Değerleri.....	56
Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Cinsiyete Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları	57
Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Lise Türüne Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....	57
Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Sınıf Düzeyine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....	58
Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Annenin Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları.....	58
Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Babanın Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları	59
Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Kardeş Sayısına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız gruplar t-testi Sonuçları	60
Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Algılanan Ekonomik Duruma Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları	60
Tablo 12. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri, 21. Yüzyıl Beceriler ve Gelecek Kaygısı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonucu ve Betimsel İstatistikler.....	61
Tablo 13. Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygılarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordayıp Yordamadığını Belirlemeye Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonucu	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Su Kemerli Modeli: Kariyer Belirleyicileri	14
Şekil 2. Sistemler Kuramı Çerçeve Çalışması	15
Şekil 3. 21. Yüzyıl Öğrenme Çerçevesi	27
Şekil 4. Yedi Sütun Modeli.....	31
Şekil 5. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanım Alanları	33

KISALTMALAR LİSTESİ

AASL	: American Association of School Librarians (Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği)
AECT	: Association for Educational Communications and Technology (Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği)
BİLSEM	: Bilim ve Sanat Merkezi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
P21	: Paternship for 21st Century Learning (21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı)
STEM	: Science (Fen Bilimleri), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik), Mathematics (Matematik)
TDK	: Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanır ve bu dönemde gençler biyolojik, psikolojik ve toplumsal olarak birçok alanda değişim yaşamaktadırlar (Torun, 2007). Bu değişimler ve gelişimler sonucunda da gençlerin hayatlarına ve kendilerine yönelik birçok karar almaları gerekmektedir. Gençler hayatlarının bu döneminde kariyer tercihleriyle ilgili kararlar almak ve bu kararlar doğrultusunda çabalamak durumundadır (Çankaya & Meydan, 2018). Meslek seçimi, kişinin gelecekteki yaşam tarzını, sosyal statüsünü, ilişkilerini, mutluluğunu ve sağlığını etkileyebilecek bir karardır (Yanikkerem vd., 2004).

Ergenlik döneminin önemli gelişim görevlerinden birisi kendilerine uygun kariyer seçimi yapmaktır (Savickas, 2013). Ergenlik döneminde alınan kariyer kararı bu dönemdeki zor ve önemli kararlar içerisinde yer alır (Vignoli, 2015). Ülkemizde de lise döneminin sonuna gelen gençlerin kariyer kararı vermesi beklenmektedir (Kuzgun, 2000). Bununla birlikte ergenlik dönemindeki gençler için kariyer süreci kararsızlık ve kaygı gibi zorlu durumları da beraberinde getirir (Eryılmaz & Mutlu, 2017). Literatürde kariyer kararı verirken yaşanan zorluklar için “kariyer karar verme güçlüğü” kavramı kullanılmaktadır. Kariyer karar verme güçlüğü kişinin kariyer kararı sürecinde, kendi içsel durum ya da çevresel faktörler nedeniyle en uygun kariyer seçeneği yerine farklı kariyerlere yönelmesine neden olan ve karar vermeden önce kararını vermesini zorlaştıran belirsizlik durumudur (Gati, 1986; Gati vd., 1996). Lise dönemindeki öğrencilerden kariyer kararı kapsamında gelecekte olmak istedikleri meslek, eğitim almak istedikleri üniversite ve bölüme karar vermesi beklenmektedir. Karar vermekte güçlük yaşayan gençler, bu güçlüklerle karşı karşıya kaldığında karar verme sürecinden kaçabilirken kendilerine uygun olmayan kararlar da verebildikleri görülmektedir (Bacanlı, 2012).

Bazı bireyler için kariyer kararı almak oldukça kolayken bazı bireyler için oldukça stresli bir durumdur. Bu durumda bireyin kararının iç ve dış belirleyicileri ikilemlere ve çatışmalara yol açar (Argyropoulou vd., 2007). Sistemler kuramı çerçeve çalışmasında McMahon ve Patton (1995), bireyin üç sistemde var olduğunu

dile getirmiştir. Bu sistemler; bireysel, sosyal ve çevresel-toplumsal sistemlerdir. Bireysel sistemde; cinsiyet, değerler, sağlık, ilgi, inançlar, kişilik, çalışma hayatıyla ilgili bilgiler, yaş, benlik algısı, fiziksel kapasite durumu, etnik durum gibi özellikler yer almaktadır. Sosyal sistem içerisinde; aile, akranlar, eğitim kurumları, medya, toplum gibi özellikler bulunmaktadır. Çevresel-toplumsal sistemde ise politik kararlar, tarihi eğilimler, coğrafi koşullar, iş dünyası, sosyoekonomik düzey, küreselleşme gibi özellikler yer almaktadır (Korkut-Owen & Niles, 2019; McMahon & Patton, 1995; Patton & McMahon, 2006). Ergenler de kariyer kararı alırken sistemler kuramının tanımladığı gibi bu üç sistemin onu oluşturduğu çerçevede süreci ilerletecektir. İç ve dış belirleyiciler arasında çıkabilecek ikilemler ve çatışmalar sürecinde de ergenin kariyer kararı vermekte güçlük yaşayacağı düşünülmektedir.

Öğrenciler kariyer kararı verirken birçok güçlükle karşılaşmaktadır. Bu durum literatürde kariyer karar verme güçlüğü kavramıyla birçok çalışmada ele alınmıştır. Literatürdeki araştırmalara bakıldığında kariyer karar verme güçlüğü ile kariyer kaygısı arasında pozitif yönde (Mızrak, 2023), psikolojik sağlamlık arasında negatif yönde (Aydın, 2019), benlik saygısı arasında negatif yönde (Şekerli, 2016; Yücel, 2019), algılanan kariyer engelleri arasında pozitif yönde (Salman, 2018; Yiğit, 2024) ve mesleki olgunluk düzeyi arasında negatif yönde (Harman, 2017) ilişki olduğu görülmüştür.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer kaygısı çalışılmış olsa da kariyer karar verme güçlükleri ile gelecek kaygısı arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yurt dışındaki literatür incelendiğinde ise Sengupta ve Datta (2023) tarafından gerçekleştirilen lise ve üniversite öğrencilerinin katılım sağladığı bir araştırma olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kariyer karar verme güçlükleri, üniversite öz yeterliliği, COVID-19 korkusu ve gelecek kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara bakıldığında gelecek kaygısı ile kariyer karar verme güçlükleri arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Sengupta ve Datta’nın (2023) yaptığı araştırmanın örneklem grubunun büyük çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturmuş olması ve yurt dışında yapılan bir çalışma olması bu araştırmanın özgünlüğünü desteklemektedir. Bu doğrultuda gençlerin hayatını etkileyen, kariyerleri üzerine karar vermelerini zorlaştıran veya kolaylaştıran faktörlerin ne olduğunun ortaya

ıkarılması gerekir. Kariyer kararı, ergenin geleceğini etkileyen hatta geleceğini şekillendiren bir seçimi içerir. Bu açıdan kariyerleriyle ilgili karar verme aşamasında olan gençlerin geleceklerine yönelik duygularının ne olduğu ve bu duyguların kariyer kararı vermeleriyle ne düzeyde ilişkili olduğunun incelenmesi gerektiği düşünölmektedir.

Öğrencilerin kariyer kararlarını vermekte güçlük çekmelerinin yanında bununla ilgili kaygı yaşadıkları da görölmektedir (Albion, 2000). Ergenlerin kariyer kararlarında birçok etki bulunurken kariyer kararlarının yalnızca bir sınavın (üniversiteye giriş sınavı) sonucunda elde edilen puana bağlı olması da sürecin önemli etkilerindendir (Peng, 2001). Özellikle son yıllarda rakiplerin fazlalaşması, ölke şartları ve kısıtlı kaynaktan dolayı gençlerin gelecek kaygıları ortaya çıkmaktadır (Karacan, 2023; Türköz vd., 2021). Gelecek kaygısı, geleceğe yönelik olumsuz düşöncelerin varlığının yanında öz yeterliliğin düşük olması ve gelecekteki olumsuz olaylarla baş etme becerilerine duyulan güvenin eksikliği sebebiyle de ortaya çıkmaktadır. Ergenlerin yaşadığı gelecek kaygısı, eğitimlerine yönelik tutumlarında ve motivasyonlarında olumsuz etkiye sebep olmaktadır (Hammad, 2016). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda geleceklerine yönelik kaygılı olan gençlerin seçim yapmakta zorlandığı söylenebilir.

Literatürde gelecek kaygısı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde gelecek kaygısı ile erteleme davranışı ve sorunlu yeni medya kullanımı arasında pozitif yönde (Przepiorka vd., 2023), sınav kaygısı arasında pozitif yönde (Oral Kara vd., 2020), öz yeterlilik arasında negatif yönde (Yemenici vd., 2023), psikolojik sağlamlık arasında negatif yönde (Dursun & Özkan, 2019), yaşam amaçları arasında negatif yönde (Aygün, 2014), umutsuzluk arasında pozitif yönde (Bayrak, 2018), akademik başarı arasında negatif yönde (Tapkan, 2024), algılanan sosyal destek arasında negatif yönde (Özkan, 2023) ilişki olduğu görölmüştür. Ayrıca yapılan bir araştırmada öğrencilerin gelecek kaygılarının yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir (Akgün-Güdücü & Özerk, 2022). Maner ve Schmid'e (2006) göre kaygının yüksek düzeyde olması durumunda kişinin risk algısı ve karar verme süreci olumsuz etkilenmektedir. Yine benzer bir araştırmada da kaygının yüksek olması halinde kişinin bilişsel işlevlerinin bozularak karar verme sürecinin olumsuz etkilenebileceği görölmüştür (Starcke & Brand, 2012). Yapılan araştırma sonuçlarında da göröldüğü gibi, kaygının belli bir düzeyde olması veya azaltılması sağlıklı seçim yapılmasını

kolaylaştırır. Aygün (2014) araştırmasında yaşam amacı ile gelecek kaygısı arasında negatif ilişki bulmuştur. Geleceğe yönelik kaygısı az olan bir gencin kariyerini daha sağlıklı seçimler yaparak inşa edebildiği söylenebilir. Kariyer karar verme süreciyle doğrudan ilişkili olduğu düşünülen geleceğe yönelik kaygının öğrencilerde ne düzeyde olduğu ve gelecek kaygısını engelleyebilecek faktörlerin neler olduğunun araştırılmaya ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Akgün-Güdücü ve Özerk'in (2022) belirttiği gibi günümüzde gençlerin geleceğe yönelik kaygıları yüksektir. Bu yüzden gelecek kaygısının öğrencilerin kariyer karar verme süreçleriyle nasıl ilişkili olduğunun ortaya konulmasının alanyazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Günümüzde teknolojinin ve bilimin gelişmesiyle birlikte 21. yüzyıl insanının sahip olması beklenen birtakım beceriler belirlenmiştir. Bu yeterliklere “21. yüzyıl becerileri” denmektedir (Aydın, 2019; Demirer, 2013). 21. yüzyıl becerileri, bireylerin günümüzdeki hızlı değişen sosyal, ekonomik ve teknolojik ortamlarda başarılı olabilmeleri için gereken genel yetenek ve becerilerini ifade etmektedir (Trilling & Fadel, 2009). Öğrenme ve yenilik becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerilerinin yanında yaşam ve kariyer becerilerinin de yer aldığı görülmektedir (Altun, 2021).

21. yüzyıl becerilerini tanımlayan modellerden biri “21. yüzyıl öğrenme gökkuşağı/çerçevesi” modelidir. Bu modelde üç farklı ana beceriye sahip olunması gerektiği vurgulanmaktadır. İlk sırada ‘öğrenme ve inovasyon becerileri’ yer almaktadır. Öğrenme ve inovasyon becerileri, günümüz dünyasında karmaşık yaşam ve çalışma hayatındaki zorluklara hazırlayabilecek olan beceriler olarak tanımlanmaktadır. Bunlar; inovasyon ve yaratıcılık, iş birliği, iletişim ve eleştirel düşünme. İkinci ana beceri ‘bilgi, medya ve teknoloji becerileri’dir. Teknolojik olarak bu kadar hızlı gelişim yaşanan ve aşırı bilginin olduğu bir dünyada bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığına sahip olunması gerekmektedir. Üçüncü beceri olarak da ‘yaşam ve kariyer becerileri’ ele alınmaktadır. Esneklik ve uyum yeteneği, kendi kendini yönlendirme ve girişkenlik, sosyal ve çok kültürlülük, hesap verilebilirlik ve verimlilik, liderlik ve sorumluluk becerileri sosyal ve duygusal alanlarda kazanılması gerekli görülen beceriler arasında yer almaktadır (Gelen, 2017; Partnership for 21st Century Learning, 2019). Benzer şekilde Çevik ve Şentürk’e (2019) göre 21. yüzyıl

becerileri; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri, girişimcilik ve inovasyon becerileri, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ve kariyer bilinci becerilerini içermektedir.

21. yüzyıl becerileri hem yurt içinde hem de yurt dışında önem verilen ve araştırılan konular arasındadır. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde çoğu araştırmada geliştirilen öğretim programlarının ve ders kitaplarının 21. yüzyıl becerilerine göre incelendiği görülmektedir (Ataberk, 2022; Akçay, 2019; Cingöz, 2023; Demirel, 2023; Demir, 2023; Doş, 2024; Güngör, 2022; Uzun, 2024; Ünal, 2023; Yerlikaya, 2023; Zan, 2022). Bunun yanında 21. yüzyıl becerileri ile annelerin bilinçli farkındalık düzeyleri (Karaarslan, 2024), yaşam boyu öğrenme eğilimi (Torun, 2024), psikolojik sağlamlık (Yeşilaltun, 2024), yaşam doyumu (Sula-Kadalkal, 2023), çocukların öz düzenleme becerileri (Güngör, 2021), 21. yüzyıl becerileri yeterlik algıları arasında pozitif yönde (Güler, 2019; Murat, 2018; Özer, 2021; Yaşar, 2021) ilişki bulunmuştur.

21. yüzyılın ihtiyaçları ve beklentileri göz önünde bulundurulduğunda lise öğrencilerinin de bu alanda beceri kazanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Son yıllarda gelecek kaygısının artmasının sebeplerinden biri olarak rakiplerin artması görülmektedir (Türköz vd., 2021). 21. yüzyıl becerileri günümüzde öne geçebilmek için önemli bir noktadadır (Kurudayıoğlu & Soysal, 2019). Toplumsal dinamiklerin ve teknolojinin değişmesiyle insanların geleceklere yönelik yaşadıkları belirsizliklerin arttığı görülmektedir (Yılmaz, 2019). Türkiye’de 2023 yılında yapılan adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre nüfusun %15,1’ini 15-24 yaş grubunun oluşturduğu görülmektedir (TÜİK, 2023). TÜİK (2023) verilerine göre Türkiye’de 15-24 yaş aralığında bulunan genç nüfusun işsizlik oranı ise %17,4’tür. İş gücüne yönelik yapılan istatistikler Türkiye’de umutsuzluğu tetikleyerek kişileri eylemsizliğe itebilecek nedenler arasındadır (Bacanlı & Büyükgöze-Kavas, 2022). Ergenlerin gelecekteki yaşamlarına dair yapmaya çalıştıkları planlarda belirsizlik yaşamalarıyla birlikte gelecek kaygısı açığa çıkmaktadır. Ekonomik durum, yaşanılan ülkenin şartları, mesleğe sahip olma beklentisi gibi durumlar gelecek kaygısına sebep olmaktadır (Dursun & Özkan, 2019).

Günümüzde teknolojiye gelişim ve küreselleşmenin etkisiyle sürekli değişen ve öngörülmesi oldukça güç olan iş dünyasında kariyer kararı vermek daha da zor hale gelmektedir (Savickas, 1997; Öztemel, 2021). Bu durum da kişilerin daha

becerikli olmalarını ve kariyerlerine uygun davranışlar sergilemelerini gerektirmektedir (Lent-Brown, 2013). Küreselleşme, teknoloji alanındaki hızlı gelişim, uluslararası politikalar öğrencilerin 21. yüzyıl dünyasında çeşitli becerilere sahip olma gerekliliğini ortaya koymaktadır (Aykurt, 2024). Özellikle kariyer kararı verecek olan öğrencilerin bu becerilere sahip olmasının önemli derecede koruyucu faktör olacağı öngörülmektedir. Literatürde de 21. yüzyıl becerileri kapsamında yapılan araştırmaların bir kısmı karar verme becerileriyle ilgili olsa da (Erol, 2022) çok azı kariyerle ilgilidir. Örneğin Konate (2022), meslek lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ile kariyer karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiyi incelemiş ve 21. yüzyıl becerilerinin kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı şekilde yordadığını tespit etmiştir. Bu değişkenlerle yapılan araştırmaların çok sınırlı olması, yapılan araştırmalarda ise örneklem grubu farklılığı, araştırma yöntemi ve kullanılan ölçeklerin farklılığı da göz önünde bulundurulduğunda 21. yüzyıl becerilerinin kariyer karar verme güçlüğü ile ilişkisinin araştırılması gereken bir kavram olduğu düşünülmektedir.

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin günümüz dünyasında başarılı olmaları için gerekli beceriler olduğu görülmektedir. Bu becerilerle birlikte öğrencilerin daha az kariyer karar verme güçlüğü yaşayacakları düşünülmektedir. Aynı zamanda gelecek kaygısının azalması ile öğrencilerin daha sağlıklı karar verebilmelerine imkân tanıyacağı ve hayatlarının önemli bir karar süreci olan kariyer kararı verme sürecinde yaşadıkları güçlükleri azaltacağı öngörülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı düşünülmektedir. Bunun araştırılması gerektiği bu değerlendirmeyeyle öne çıkmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordamasının incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmada demografik değişkenlere göre kariyer karar verme güçlüklerinde anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın problem cümlesi ve alt problem cümlelerine aşağıda yer verilmiştir.

1. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.1. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.2. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri lise türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.3. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.4. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri annenin eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.5. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri babanın eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.6. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.7. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri algılanan ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygıları kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi, fiziksel, duygusal ve sosyal olarak gelişimin yoğun olarak yaşandığı 10-19 yaş aralığını kapsayan bir dönemdir (Steinberg, 2013). Lise dönemindeki öğrencilerden kariyer kararı kapsamında gelecekte sahip olmak istedikleri meslek, eğitim almak istedikleri üniversite ve bölüme karar vermesi beklenmektedir. Bu kararlar doğrultusunda da çabalaması gerekmektedir (Çankaya & Meydan, 2018). Bu dönemde alınması beklenen kariyer kararlarının, bireyin tüm hayatını etkileyeceği için oldukça önemli bir yerdedir. Meslek seçimi, kişinin gelecekteki yaşam tarzını, sosyal statüsünü, ilişkilerini, mutluluğunu ve sağlığını etkileyebilecektir (Yanikkerem vd., 2004). Bu doğrultuda ergenlik dönemindeki gençler için kariyer süreci, kararsızlık ve kaygı gibi zorlu durumları da beraberinde getirir (Eryılmaz & Mutlu, 2017). Kariyer karar verme sürecinde yaşanan zorluklar, öğrencilerin bilinçsiz veya yanlış tercihler yapmalarına neden olabilir. Bu durum da mesleki tatminsizliğe ve başarısızlığa yol açabilir. Gati ve diğerleri (1996), kariyer

karar verme güçlüklerinin, bireylerin karar verme süreçlerinde yaşadıkları içsel ve dışsal engellerden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu engeller, öğrencilerin kendilerini tanıma ve uygun kariyer seçeneklerini değerlendirme becerilerini olumsuz etkiler. Bu yüzden lise öğrencileriyle kariyer karar verme güçlüğü çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal dinamiklerin ve teknolojinin değişmesiyle insanların geleceklere yönelik yaşadıkları belirsizliklerin arttığı görülmektedir (Yılmaz, 2019). Son yıllarda rakiplerin fazlaşması, ülke şartları ve kısıtlı kaynaktan dolayı gençlerin gelecek kaygıları ortaya çıkmaktadır (Karacan 2023; Türköz vd., 2021). TÜİK (2023) verilerine göre Türkiye’de 15-24 yaş aralığında bulunan genç nüfusun işsizlik oranı ise %17,4’tür. Ergenlerin kariyer kararlarında birçok etki bulunurken kariyer kararlarının yalnızca bir sınavın sonucunda elde edilen puana bağlı olması da sürecin önemli etkilerindendir (Peng, 2001). Tek bir sınav ile hayatlarında önemli olan bu kararın belirlenecek olması, süreçte kaygı yaşamalarının sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Lazarus ve Folkman (1984), stres ve kaygının bireylerin problem çözme ve karar verme süreçlerine olan olumsuz etkilerini vurgulamışlardır. Gelecek kaygısı, öğrencilerin motivasyonunu düşürebilir ve karar verme sürecinde kendilerini yetersiz hissetmelerine yol açabilir. Bu sebeple gelecek kaygısının kariyer sürecinde önemli bir yerde olduğu ve araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Günümüzde teknolojinin ve bilimin gelişmesiyle birlikte 21. yüzyıl insanının sahip olması beklenen birtakım beceriler belirlenmiştir. Bireylerin günümüzdeki hızlı değişen sosyal, ekonomik ve teknolojik ortamlarda başarılı olabilmeleri için gereken genel yetenek ve beceriler “21. yüzyıl becerileri” olarak tanımlanmaktadır (Trilling & Fadel, 2009). 21. yüzyıl becerileri hem yurt içinde hem de yurt dışında önem verilen ve araştırılan konular arasındadır. Öğrenme ve yenilik becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerilerinin yanında yaşam ve kariyer becerilerinin de yer aldığı görülmektedir (Altun, 2021). 21. yüzyılın ihtiyaçları ve beklentileri göz önünde bulundurulduğunda lise öğrencilerinin de bu alanda beceri kazanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu beceriler günümüzde öne geçebilmek için önemli bir noktada yer almaktadır (Kurudayıoğlu & Soysal, 2019). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda lise öğrencilerinin kariyer süreçleri üzerinde çok bağımsız gibi gözükse ama aynı zamanda kariyer kararını etkileyeceği düşünülen 21. yüzyıl becerileri bireyi iletişim, dijital okuryazarlık, iş birliği, kariyer bilinci, girişimcilik,

liderlik gibi birçok alanda etkilemektedir. 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygısının bireyin kariyer kararında ne kadar önemli olduğunu değerlendiren bir araştırma olacağı düşünülmektedir. Bu yüzden 21. yüzyıl becerileri, gelecek kaygısı ve kariyer karar verme güçlükleri değişkenlerinin bir arada incelenmesi amaçlanmıştır.

Alanda kariyer karar verme güçlüğü ile ilgili birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı değişkenleri ile yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemenin yanında 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordamasına yönelik elde edilecek bulguların ailelere, uygulayıcılara ve alanda çalışan uzmanlara yol gösterecek olması açısından alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kariyer karar verme güçlüğü, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı arasındaki ilişkinin ele alınmasıyla birlikte yapılacak diğer çalışmalara yeni bir bakış açısı katacaktır.

Bu araştırma ile bireyin hayatında 21. yüzyıl becerilerinin öneminin bir kez daha görüleceği düşünülmektedir. Araştırma, gelecek kaygısı ile kariyer karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiyi ortaya koyabileceği için gelecek kaygısını azaltmanın kariyer karar verme güçlükleri üzerinde ne kadar önemli olduğuna dair çalışmaların artmasına katkı sağlayabilir. Lise öğrencilerine yönelik geliştirilecek kariyer karar verme müdahale programlarının 21. yüzyıl becerileri odağında geliştirilebileceği ve gelecek kaygısını azaltabilmek adına müdahale çalışmaları üretilebileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmanın, araştırmacılara katkısının yanında ailelere de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin kariyer kararları sürecinde ailelerinin etkilerinin önemini ortaya koyacak niteliktedir. Bu yüzden, ailelerin bu süreçteki rollerini anlamalarına yardımcı olacaktır. Alanda lise öğrencileriyle çalışan uzmanların da kariyer karar verme güçlükleri ile çalışırken özellikle 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesine ve öğrencilerin gelecek kaygılarının azaltılmasına önem verilmesinin öğrencilerin kariyer süreçlerine katkı sağlayacağı bakış açısını kazanacakları düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın temel varsayımı aşağıda yer almaktadır.

1. Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin ölçme araçlarını samimi ve tarafsız bir biçimde yanıtladıkları kabul edilmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma ile ilgili sınırlılıklar aşağıda yer almaktadır.

1. Araştırmada araştırılan değişkenler, kullanılan “Kişisel Bilgi Formu”, “Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Formu”, “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” ve “Gelecek Kaygısı Ölçeği”nden edinilen veriler ile sınırlıdır.
2. Araştırma sonuçları araştırma grubundan elde edilen bulgularla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bu bölümde kavramların tanımları yer almaktadır.

1.5.1. Ergenlik

Latince kökenli ‘adolescere’ kelimesinden türetilmiş olan ergenlik kelimesi büyümek, ilerlemek ve gelişmek anlamına gelmektedir (Meydan, 2020). Ergenlik dönemi, fiziksel, duygusal ve sosyal olarak gelişimin yoğun olarak yaşandığı 10-19 yaş aralığını kapsayan bir dönemdir (Steinberg, 2013).

1.5.2. Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Bireyin kariyer karar verme sürecinde, kişinin kendi içsel durum ya da çevresel etkenlerden kaynaklanan faktörler nedeniyle, en uygun kariyer seçeneği yerine farklı kariyerlere yönelmesine neden olan belirsizlik durumudur (Gati, 1986).

1.5.3. 21. Yüzyıl Becerileri

Bireylerin günümüzdeki hızlı değişen sosyal, ekonomik ve teknolojik ortamlarda başarılı olabilmeleri için gereken genel yetenek ve becerileri ifade eder (Trilling & Fadel, 2009). Öğrenme ve yenilik becerileri, bilgi, medya ve teknoloji

becerilerinin yanında yaşam ve kariyer becerilerinin de yer aldığı görülmektedir (Altun, 2021).

1.5.4. Gelecek Kaygısı

Bireyin gelecekteki refahı ile ilgili yaşadığı belirsizlik, endişe, korku ve kaygısı içeren farkındalık durumudur (Zaleski, 1996).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde kariyer karar verme güçlüğü, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı ile ilgili kuramsal bilgiler ve araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Kariyer Karar Verme

Geçmişten günümüze kadar kariyer kavramının birçok farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir. Kariyer kelimesi Latince *carrus* olan “yük arabası” sözcüğünden evrilmiştir. Fransızca *carrière* kelimesi ise “güzergâh, tutulan yol ve meslek” anlamına gelmektedir (Nişanyan Sözlük, 2024). Türk Dil Kurumu’na göre kariyer kelimesi “bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen aşama, başarı ve uzmanlık” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024).

Kariyer karar verme ile ilgili geçmişten günümüze birçok kuram geliştirilmiştir. Özellik faktör kuramları arasında Parsons’ın özellik etmen kuramı, Roe’nun ihtiyaç kuramı ve Holland kişilik kuramı; gelişimsel kuramlar arasında Ginzberg ve arkadaşlarının kariyer gelişim kuramı, Super yaşam boyu-yaşam alanı kuramı ve Gottfredson daraltma ve uzlaşma kuramı; öğrenme kuramları arasında sosyal bilişsel kariyer kuramı yer almaktadır. Post modern yaklaşımlar arasında ise sistemler kuramı çerçeve çalışması, kariyer yapılandırma kuramı, Brown değer temelli kariyer yaklaşımı, Amundson ve arkadaşlarının teker modeli, umut odaklı kariyer gelişim modeli gibi birçok çok yeni yaklaşım bulunmaktadır (Öztemel, 2021).

Kariyer gelişimini gelişimsel yaklaşımla ele alan Ginzberg ve arkadaşları tarafından geliştirilen meslek gelişim kuramında meslek seçimi geri dönülemez bir süreç olarak ele alır. Bu kuramın temelini geri dönülmezlik, süreç ve uzlaşma kavramları oluşturmaktadır (Ginzberg, 1972). Mesleki gelişim kuramında kariyer süreci üç döneme ayrılmış; hayal (11 yaş öncesi), deneme (11-17 yaş) ve gerçekçi (17 yaş ve üzeri) şeklinde tanımlanmıştır (Mutlu-Çaykuş, 2020). 11-17 yaş arasındaki dönem ‘deneme dönemi’ olarak tanımlanmıştır. Deneme döneminde ergenler ilgi ve yeteneklerini fark etmeye başlamakta ve mesleklere göre farklı

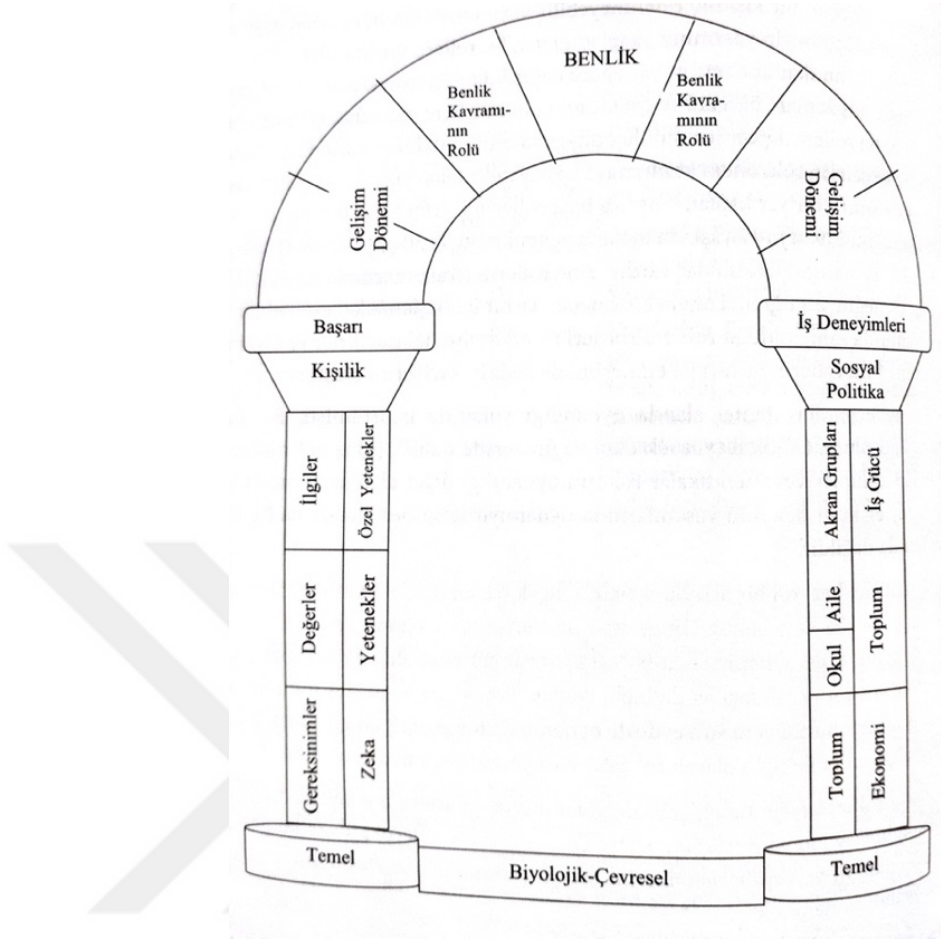
değerlerin ön planda olduğunu fark etmektedirler (Kuzgun, 2000). Bu dönemde ergenler “*Bundan hoşlanıyorum.*” (ilgiler), “*Bunda iyiyim.*” (yetenek), “*Bu benim için önemli.*” (değerler) ve “*Bu doğrultuda gitmek istediğimi düşünüyorum.*” (geçici seçimler) ifadelerini kullanırlar (Yeşilyaprak, 2019).

Kariyer gelişimini gelişimsel yaklaşımla ele alan bir diğer kuramcı da Super’dir. Super, kariyer gelişiminin yaşam boyu devam ettiğini ve kişinin kariyer gelişim dönemlerine sahip olduğunu belirtmektedir. Super kariyer gelişimini beş döneme ayırmış; büyüme (4-14 yaş), keşfetme (14-25 yaş), yerleşme (25-45 yaş), sürdürme (45-65 yaş) ve geri çekilme (65 yaş ve üzeri) şeklinde tanımlamaktadır. Super, yaşam boyu-yaşam alanı yaklaşımında her gelişim dönemi ile ilgili gelişim görevleri belirlerken 14-18 yaş arasındaki gençlerin yaşam dönemlerinin keşfetme sürecinde olduğunu açıklamaktadır (Bacanlı & Öztemel, 2017; Mutlu-Çaykuş, 2020). Kişi bu dönemde bugün ve gelecek arasında ilişki kurarken kariyer seçimlerini daraltmaktadır ve belirlediği mesleği seçmek için eğitim almaktadır (Super, 1980).

Kariyer kararı, kişinin hayatının tüm alanlarını ilgilendiren ve hayatındaki zorlu kararlar arasında yer almaktadır. Kariyer gelişimi ile kişinin çalışma hayatına etki eden psikolojik, sosyolojik, eğitsel, ekonomik ve fiziksel tüm etkilerin tümüdür (Engels, 1994). Kişilere yapılan kariyer gelişim müdahaleleri, kişinin kariyer gelişimini desteklemeyi ve daha etkili karar vermelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Meydan, 2020).

Ergenlik döneminde kariyer gelişim görevleri bulunmaktadır. Super’a (1992) göre ergenlerin kariyer gelişim görevi ilgi ve değerlerini tanımak, iş hakkında bilgi sahibi olmak ve gerçekçi bir karar vermektir. Bu yüzden kariyer karar verme sürecinde de kişi kendini tanıması ve kariyer kararlarını bilgi ve becerilere dayandırması beklenmektedir. Super kariyer belirleyicileri olarak tanımladığı “Su Kemer Modeli”ni geliştirmiştir. Super, şekilde görüldüğü gibi (Şekil 1.) kariyer belirleyicileri gereksinimler, değerler, zekâ, ilgiler, yetenekler, kişilik, başarı, toplum, ekonomi, okul, aile, akran grupları, iş gücü, sosyal politika, iş deneyimleri olmak üzere biyolojik, psikolojik ve sosyoekonomik faktörler olarak tanımlamıştır (Yeşilyaprak, 2019).

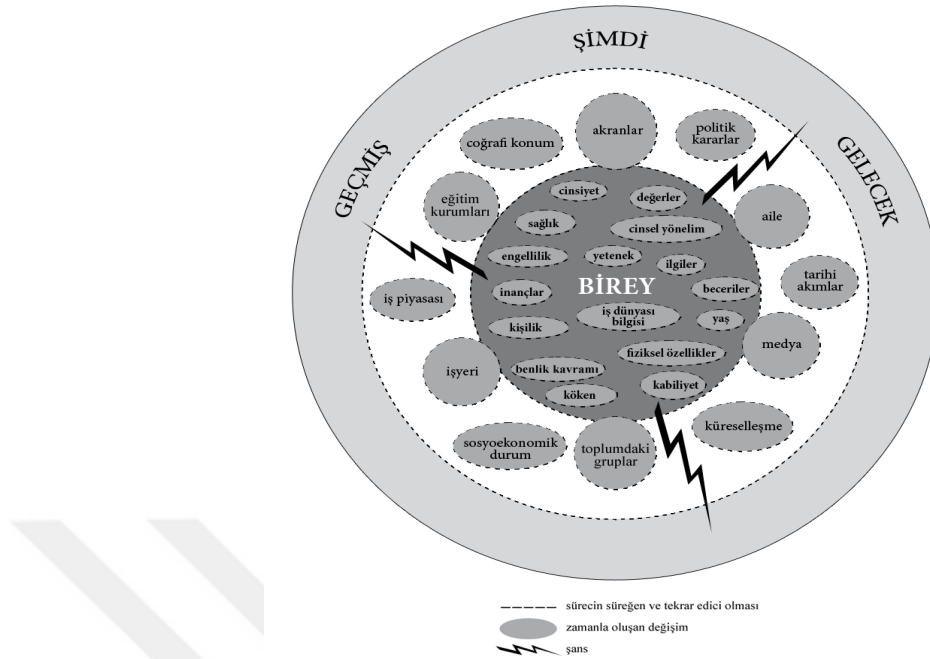
Şekil 1. Su Kemerli Modeli: Kariyer Belirleyicileri

Kaynak: Yeşilyaprak, 2019, s. 190

Post modern yaklaşımlar arasında olan sistemler kuramı çerçeve çalışması, McMahon ve Patton tarafından ilk kez 1995 yılında sunulmuştur (Patton & McMahon, 2006). Bireye odaklandığı için yapılandırmacı bir yaklaşım olmasıyla birlikte bireyin hayatındaki sosyal etkenlerin önemi nedeniyle sosyal yapılandırmacı bir niteliktedir (Şekil 2.). Bireysel sistemde; cinsiyet, değerler, sağlık, ilgi, inançlar, kişilik, çalışma hayatıyla ilgili bilgiler, yaş, benlik algısı, fiziksel kapasite durumu, etnik durum gibi özellikler yer almaktadır. Sosyal sistem içerisinde; aile, akranlar, eğitim kurumları, medya, toplum gibi özellikler bulunmaktadır. Çevresel-toplumsal sistemde ise politik kararlar, tarihi eğilimler, coğrafi koşullar, iş dünyası, sosyoekonomik düzey, küreselleşme gibi özellikler yer almaktadır. Bireyin içinde bulunduğu bu üç sistemi değerlendirmesi ve kendisini sistem içerisinde bir parça olarak görüp anlamlandırması, buna uygun olarak karar vermesi sağlanabilir (Patton & McMahon, 2006; Korkut-Owen & Niles, 2019; McMahon & Patton, 1995).

Şekil 2. Sistemler Kuramı Çerçeve Çalışması

Kaynak: Korkut-Owen & Niles, 2019, s. 287

Savickas ise, kariyer yapılandırma kuramını geliştirirken Super'ın gelişimsel kuramından ve McAdams tarafından önerilen kişiliğin üç düzey katmanlılığından etkilenmiştir. Savickas'a göre bireyler için kariyerin öznel bir tanımı vardır. Savickas, bu bireysel farklılıkları da dört düzeyde tanımlamıştır: Birinci düzeyde kişilik, dışa dönük-içe dönük gibi geleneksel bakış açısıyla ele alınır. Savickas'a göre kişisel özellikler, çevrenin değişmesiyle bireyin esnek biçimde uyum sağlamasına ve gelişimsel değişimlerle başa çıkmasını sağlar. İkinci düzey, kişi için önemli olan ve dert ettiği durumlar, başa çıkma mekanizmaları, yaşam görevleri ve değerleri ile ilgilidir. Üçüncü düzey, bireyin kariyer uyumundaki değişiklikleri ve devamlılık süreçlerini nasıl tanımladığıyla ilgilidir. Dördüncü düzey ise, gelişim sürecinde harekete geçirici ve karar süreçlerini kapsar (Erdoğan-Zorver, 2018; Kepir-Savoly, 2017; Korkut-Owen & Niles, 2019).

Ergenlerin önemli kariyer gelişim görevlerinden birisi kendilerine uygun kariyer seçimi yapmalarıdır. Günümüzde de teknolojiye gelişim ve küreselleşmenin etkisiyle sürekli değişen ve öngörülmesi oldukça güç olan iş dünyasında kariyer kararı vermek daha da zor hale gelmektedir (Savickas, 2013; Öztemel, 2021). Literatürde kariyer kararı verirken yaşanan zorluklar için "kariyer karar verme güçlüğü" kavramı kullanılmaktadır. Kariyer karar verme güçlüğü kişinin

kariyer kararı sürecinde, kendi içsel durum ya da çevresel faktörler nedeniyle, en uygun kariyer seçeneği yerine farklı kariyerlere yönelmesine neden olan ve karar vermeden önce kararını vermesini zorlaştıran belirsizlik durumudur (Gati, 1986; Gati vd., 1996).

Kariyer planlama süreci bir meslek seçmeyi, işe girmeyi, iş yaşamında yaşanabilecek ilerleme, duraklama ve gerileme gibi durumları ve emekliliği de içinde barındıran bir süreçtir (Phillips & Blustein, 1994). Kariyer planlama süreci birçok farklı şekilde aşamalandırılmıştır. Meydan (2020), kariyer planlama aşamalarını şu şekilde oluşturmuştur (Tablo 1.).

Tablo 1. Kariyer Planlama Aşamaları

Kariyer Planlama Aşamaları	
Öz değerlendirme	İlgi, yetenek, mesleki değerler, kişilik özelliklere yönelik bilgi toplama
Kariyer Araştırması	Kendini ve çevreyi araştırma: Öz değerlendirme süreciyle birlikte elde edilen bilgiler üzerine çevresel araştırma sürecini (çevresel koşul, kariyer seçenekleri) ekleme
Deneme	Staj, yarı/tam zamanlı, gönüllü işlerde çalışma Kariyer seçeneklerine yönelik etkinliklere katılma
Karar Verme	Belirlenen kariyer seçenekleri arasında seçim yapma
Uygulama	Verilen kararı hayata geçirebilmek için eğitim alma ve işe girme

Kaynak: Meydan, 2020, s. 117

Harris-Bowlsbey ve diğerlerine (2002) göre kariyer planlama süreci yedi adımda gerçekleşmektedir (Akt. Öztemel, 2021).

1. Kariyer kararını vermeye yönelik ihtiyaç duyma
2. Mesleki benlik kavramı ile ilgili bilgi edinme veya yeniden değerlendirme
3. Meslek seçeneklerini belirleme
4. Seçeneklerle ilgili bilgi edinme
5. Uygun mesleklerin içinden seçim yapma
6. Eğitim seçeneklerini belirleme
7. Seçilen mesleği uygulamaya geçirme

Kariyer planlama sürecinde yetenek, ilgi, değer, ihtiyaçlar gibi psikolojik etkilerin yanında sosyoekonomik durum ve cinsiyet gibi sosyal faktörler de etkilidir (Kuzgun, 2000). Ergenlerin sağlıklı bir şekilde kariyer tercihinde bulunabilmesi için kendini tanıması, meslekler hakkında bilgi edinmesi ve her iki bilgiyi doğru eşleştirip karar vermesi gerekmektedir. Bu doğrultuda ergenin ilk olarak kendisini tanıması yani yetenek, ilgi, mesleki değer ve kişilik özelliklerinin farkında olması gerekmektedir (Öztemel, 2021). İlgi, bireyin bir faaliyetten hoşlanma düzeyidir. Yetenek, bir mesleki etkinlikte sağlanan başarıdır. Değerler ise tutumlar, ihtiyaçlar, normlar, ilgiler ve kişilik özelliklerinin oluşturduğu sosyal yaşama uyumumuzu sağlayan yapılardır (Kuzgun, 2006; Yeşilyaprak, 2019). Yeşilyaprak (2019) mesleki değerleri; ekonomik kazanç, toplumsal saygınlık, sosyal güvence, güvenlik, meslekte ilerleme, yetenekleri kullanma, yaratıcılık, bağımsızlık, güç ve otorite-liderlik, ikna, değişiklik, düzenlilik, iş birliği, ün sahibi olma ve özel yaşam şeklinde sınıflandırmıştır.

Sağlıklı bir kariyer tercihinin ikinci basamağı ise meslekler hakkında bilgi edinmektir. Mesleklerin iş tanımları, elde ettikleri kazanç aralığı, iş bulma kolaylığı, çalışma koşulları, toplumdaki yeri gibi birçok konuda bilgiye ulaşması ergenin kariyer seçiminde önemli bir konumdur. Ergenlerin bu gibi alanlarda bilgi sahibi olmaları kariyer kararı vermelerinde onları daha donanımlı bir düzeye getirmektedir (Öztemel, 2021; Witko vd., 2005).

2.1.1. Kariyer Karar Verme Güçlüğü ile İlgili Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Araştırmalar

Yiğit (2024) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü, kariyer engelleri ve kariyer uyumlulukları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Ankara ilinde üniversiteye giden 205 kadın ve 166 erkek olmak üzere toplam 371 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği”, “Kariyer Uyumlulukları Ölçeği”, “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde öğrencilerin kariyer engellerinin kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı bir şekilde etkilediği, algılanan kariyer engellerinin artmasıyla birlikte kariyer karar verme güçlüklerinin de arttığı görülmüştür. Kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde erkek öğrencilerin

kadın öğrencilere göre daha yüksek kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte kariyer karar verme güçlükleri ile sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Anne ve babaların eğitim durumunun yükselmesiyle beraber öğrencilerin yaşadıkları kariyer karar verme güçlüklerinin de yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bulut (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada BİLSEM'e giden özel yetenekli lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırma üç örneklem grubu ile gerçekleştirilmiştir. İlk örneklem grubunda 369, ikinci grupta 253 ve üçüncü grupta da 253 lise öğrencisi yer almıştır. Araştırmanın verileri "Gelecek Oryantasyonu Ölçeği", "Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği", "Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği", "Kariyer Karar Verme Öz Yetkinlik Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır. Yapılan model analizi sonucunda BİLSEM'e giden özel yetenekli lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkide kariyer karar verme öz yetkinliği değişkeninin aracı rolde olduğu sonucu elde edilmiştir.

İlhan (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, lise öğrencilerinin kariyer kararı ve kariyer kaygısı ile bazı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya İstanbul ilinde öğrenim gören 646 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verileri "Mesleki Karar Envanteri", "Kariyer Kaygısı Ölçeği", "Kariyer Yapılandırmaları Envanteri-Lise Formu", "Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde lise öğrencilerinin kariyer kararı ve kariyer kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kariyer kararının cinsiyet ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. Benzer sonuçlar kariyer kaygısında da görülmüş olup kariyer kaygısı ile cinsiyet ve ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kız öğrencilerin kariyer kaygısının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyinin artmasıyla birlikte kariyer kaygılarının da arttığı görülmüştür.

Safi (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada fen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri ile genel öz yeterlilikleri ve ebeveyn kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada "Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Lise Formu", "Genel Öz Yeterlik Ölçeği", "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" ve "Kişisel Bilgi Formu"

kullanılmıştır. Araştırmaya Elâzığ ilinde öğrenim gören 189 kız ve 131 erkek olmak üzere toplam 320 fen lisesi öğrencisi katılırken 162 öğrencinin ebeveyni de araştırmaya dahil olmuştur. Bulgular incelendiğinde kariyer karar verme güçlükleri ile genel öz yeterlilikleri arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri, sınıf düzeyi ve ailenin aylık gelir durumuna göre anlamlı olarak farklılaşırken cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Aydoğdu ve diğerleri (2021) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin algılanan okul psikolojik danışman desteği ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma grubunu Bursa’da öğrenim göre 420 kız ve 212 erkek olmak üzere toplam 632 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla “Algılanan Okul Psikolojik Danışmanı Destek Ölçeği-Kısa Formu”, “Kariyer Karar Verme Güçlüğü Lise Formu” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre cinsiyet ile kariyer karar verme güçlüğü arasında hazırlık eksiği alt boyutu dışında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hazırlık eksiği alt boyutunda ise kız öğrencilerin lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. Okul türü ile kariyer karar verme güçlüğü arasındaki ilişki incelendiğinde ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kariyer karar verme güçlüğü ile algılanan okul psikolojik danışmanı desteği arasındaki ilişkiye bakıldığında kariyer karar verme ile duygusal destek, akademik destek, mesleki destek ve sosyal destek arasında düşük düzeyde negatif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Sonuç olarak öğrencilerin algıladıkları okul psikolojik danışmanı desteği arttıkça kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı görülmüştür.

Fidan ve Nas (2021) tarafından yapılan araştırmada İzmir’de bulunan denizcilik meslek lisesi ve diğer lise türlerindeki 12. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri arasındaki farklılıkların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ile toplanmıştır ve araştırmaya 315 erkek ve 185 kız olmak üzere toplam 500 öğrenci katılım sağlamıştır. Araştırma verileri meslek (denizcilik ve diğer alanlar) ve genel liselerden toplanmıştır. Sonuçlara bakıldığında denizcilik meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer lisedeki öğrencilere göre daha çok kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları

görülmüştür. Ek olarak öğrencilerin orta derecede kariyer karar verme güçlüğü yaşarken cinsiyet olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir.

Karaçay (2021) tarafından yapılan araştırmada 10. sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen ‘Kariyer Karar Verme Grup Rehberliği Programı’nın temel psikolojik ihtiyaçlara ve kariyer karar verme güçlüklerine olan etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Kariyer karar verme güçlüğü yaşayan 15 öğrenci deney grubunu, 15 öğrenci de kontrol grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Lise Formu”, “Temel İhtiyaçlar Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde geliştirilen programın öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarında anlamlı olarak bir fark oluşturmadığı fakat kariyer karar verme güçlüklerini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Parola ve Marcionetti (2021) yaptığı araştırmada ebeveynlerin kariyerle ilgili davranışlarının kariyer uyumu, kariyer karar verme güçlükleri ve yaşam doyumu üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmaya ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri olmak üzere toplam 513 öğrenci katılmıştır. Sonuçlar, ebeveyn desteğinin ve yaşam doyumunu hem doğrudan hem de kariyer uyumu aracılığıyla dolaylı olarak etkilediğini göstermiştir.

Arı’nın (2021) gerçekleştirdiği araştırmada kariyer karar verme güçlüğüne ailesel mükemmeliyetçilik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve akılcı olmayan mesleki inançların rolü incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Erzincan ilinde öğrenim gören 470 lise öğrencisi oluştururken araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, “Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği”, “Meslek Seçimine İlişkin Düşünceler Ölçeği”, “Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” ile toplanmıştır. Yapısal eşitlik modellemesi sonucu lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğüne aile beklentilerinin etkilediği görülmüştür.

Karamenderes’in (2020) yaptığı araştırmada lise öğrencilerinin kariyer kararı verme güçlüğü ile kariyere yönelik ebeveyn desteği, yeterlik algısı ve gelecek beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 325 kız ve 243 erkek olmak üzere toplam 568 lise öğrencisi dahil olmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak için “Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Formu”, “Yeterlik Algısı Ölçeği”, “Gelecekle İlgili

Beklentiler Ölçeği”, “Kariyere İlişkin Ebeveyn Destek Algısı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Yapılan model analizi sonucunda gelecekle ilgili beklentilerin kariyer karar verme güçlükleri ile yeterlik algısı arasında aracı rolünde olduğuna ulaşılmıştır.

Psikoloji ve Agung (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, lise öğrencilerinde öz yeterlilik ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve ayrıca devlet okulu öğrencileri ile özel okul öğrencileri arasında kariyer karar verme güçlükleri arasındaki farkları belirlemektir. Bulgular incelendiğinde, lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlükleri ile öz yeterlilik arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bir diğer bulgu da devlet ve özel lise arasında kariyer karar verme zorlukları açısından anlamlı farklılık olmadığını göstermiştir.

Yücel (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile olumsuz otomatik düşünceleri ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, “Otomatik Düşünceler Ölçeği”, “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” ile toplanmıştır. Araştırmaya Burdur’da öğrenim gören 213 kız ve 212 erkek olmak üzere toplam 425 öğrenci katılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde kariyer karar verme güçlükleri ile olumsuz otomatik düşüncelerin arasında pozitif yönde, kariyer karar verme güçlükleri ile benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet ve sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Kariyer karar verme güçlükleri ile anne ve baba eğitim durumu, algılanan başarı düzeyi ve okul türü arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Aydin (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerini kariyer karar verme güçlüğü ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada “Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeği”, “Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmaya Adana’da öğrenim gören 251 kız ve 201 erkek öğrenci olmak üzere toplam 452 lise öğrencisi katılmıştır. Bulgulara bakıldığında lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile psikolojik sağlamlıkları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Buna karşın, kariyer karar verme güçlüğü ile cinsiyet ve sınıf düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Temeloğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ortaokul öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile ebeveyn destekleri ve mesleki karar verme öz yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Ortaokul Formu”, “Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği”, “Mesleki Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmaya Hatay ilinde öğrenim gören 203 kız ve 197 erkek öğrenci olmak üzere toplam 400 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin kariyere ilişkin ebeveyn desteği ile mesleki karar verme yetkinlikleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kariyer karar verme güçlüğü ile kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve mesleki karar verme yetkinlikleri arasında da %15 varyans ile anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamışken kariyer karar verme güçlükleri ile sınıf düzeyi ve akademik başarı algısı arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir.

Harman ve Kırdök (2018) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin denetim odaklarına göre mesleki olgunluk düzeyleri ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Adana’da eğitim gören 321 kız ve 241 erkek olmak üzere toplam 562 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, “Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği”, “Mesleki Olgunluk Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde, öğrencilerdeki mesleki olgunluk düzeyinin artmasıyla kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı görülmüştür. Aynı zamanda denetim odağının da kariyer karar verme sürecinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Salman (2018) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer engelleri, kariyer karar verme öz yetkinlikleri ve karar durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, “Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği”, “Kariyer Kararı Öz Yetkinlik Ölçeği-Kısa Form” ve “Kişisel Bilgi Formu” ile alınmıştır. Araştırmaya Ankara ilinde bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 284 kadın ve 142 erkek olmak üzere toplam 426 öğrenci katılmıştır. Sonuçlara

bakıldığında kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet ve staj/yarı zamanlı iş deneyimi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla beraber kariyer karar verme güçlükleri ile algılanan kariyer engelleri, kariyer karar verme öz yetkinliği ve karar durumları arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir.

Gök (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada 8. sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen ‘Kariyer Karar Verme Programı’nın ortaokul öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve mesleki olgunluk düzeylerine olan etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu”, 8. sınıflar için “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ve “Mesleki Olgunluk Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın deney grubunu 22 öğrenci oluştururken kontrol grubunu da 22 öğrenci oluşturmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda ortaokul öğrencileri için hazırlanan kariyer karar verme programının öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini arttırırken kariyer karar verme güçlükleri düzeylerini azalttığı tespit edilmiştir.

Gökce ve Traş (2017) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve ego kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Konya’da eğitim gören 306 erkek, 302 kız olmak üzere toplam 608 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”nin Türkçe revize edilmiş lise formu, “Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüsü” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha düşük kariyer karar verme güçlüğüne sahip olduğu, kariyer karar verme güçlükleri ile ego kimlik statüleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, algılanan sosyoekonomik düzeyi ile kariyer karar verme güçlüğüne bilgi eksikliği alt boyutu dışında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Şen (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile A tipi kişilik özellikleri ve duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri “A Tipi Kişilik Ölçeği”, “Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği”, “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ve “Sosyodemografik Bilgi Formu” ile alınmıştır. Araştırmaya 209 kız ve 164 erkek olmak üzere toplam 373 lise öğrencisi katılmıştır. Bulgular incelendiğinde kariyer karar verme güçlükleri ile A tipi kişilik değişkeni arasında pozitif yönde bir ilişki

tespit edilmişken kariyer karar verme güçlüğü ile duygusal zekâ arasında negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Şekerli (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer gelişimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, “Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği”, “Coopersmith Özsaygı Ölçeği Okul Kısa Formu” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmaya Ankara ilinde öğrenim gören 220 kız ve 179 erkek öğrenci olmak üzere toplam 399 öğrenci katılmıştır. Bulgular incelendiğinde öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri ile yaş, cinsiyet, anne ve baba eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bununla birlikte öznel akademik başarı algısı, benlik saygısı düzeyi, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerini daha az yaşadığı görülmüştür.

Tagay (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Türkiye ve ABD’de öğrenim gören lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerine göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya ABD’den 296, Türkiye’den 280 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verileri “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ile toplanmıştır. Bulgular incelendiğinde kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet ve sınıf düzeyi arasındaki ilişkide anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Bacanlı ve diğerleri (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin sınıf düzeyi, cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 1726 kız ve 734 erkek olmak üzere toplam 1760 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”nin revize edilmiş formu ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde sınıf düzeyi yükseldikçe kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı, sosyoekonomik düzey arttıkça kariyer karar verme güçlüklerinin yine azaldığı görülmüştür. Ayrıca kız öğrencilerin hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği, tutarsız bilgi alt boyutlarının erkek öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Sidiropoulou-Dimakakou ve diğerleri (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, kariyer karar verme güçlükleri, işlevsel olmayan kariyer düşünceleri ve

öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 88 erkek ve 172 kadın olmak üzere toplam 260 üniversite son sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verileri “Kariyer Düşünceleri Envanteri”, “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ve “Genelleştirilmiş Öz Yeterlilik Ölçeği” ile toplanmıştır. Bulgular incelendiğinde kariyer karar verme güçlüğü ile kariyer düşünceleri (toplam puan, karar verme karmaşası, bağlılık güçlüğü ve kararlılık eksikliği boyutları) arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Kariyer karar verme güçlüğü ve kariyer düşünceleri ile öz yeterlilik arasındaki ilişki incelendiğinde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Öz yeterliliği yüksek olan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin daha az olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bacanlı (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara’da eğitim gören 119 kız ve 69 erkek olmak üzere toplam 188 ortaöğretim 9. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla “Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği”, “Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara göre kariyer karar verme güçlüklerinin ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların kariyer kararı sürecini zorlaştırdığı görülmüştür. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların alt boyutlarından (mükemmeliyetçilik, dışsal kontrol, yanlış çıkarımlar, genellemeler, öz saygı) sadece dışsal kontrol alt boyutunun kariyer karar verme güçlüğüne anlamlı olarak etkilediği görülmüştür. Bu sonuca ek olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha çok kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı ve akademik başarısını kötü algılayan öğrencilerin de kariyer karar verme güçlüklerinin iyi algılayan öğrencilere göre yüksek olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Kesici (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, lise öğrencilerinin anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyaçları ile mesleki karar verme zorlukları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Konya ilinde öğrenime devam eden 203 kız ve 248 erkek öğrenci olmak üzere toplam 451 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verileri “Anne Baba Tutumu Envanteri”, “Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği” ve “Rehberlik İhtiyacını Belirleme Formu” ile toplanmıştır. Bulgularda, öğrencilerin

mesleki karar verme zorluklarında kişisel ve mesleki rehberlik ihtiyaçlarının etkili olduğu sonucu bulunmuştur.

Çakır'ın (2003) gerçekleştirdiği araştırmada, lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarını belirlemek için deneysel bir araştırma süreci yürütmüştür. Bu araştırmada ön test ve son test uygulamasını geliştirmiş olduğu “Mesleki Karar Envanteri” ile gerçekleştirmiştir. Burdur ilinde öğrenim gören 9. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen araştırmanın deney grubunu 10 erkek, 9 kız ve kontrol grubunu da 10 erkek, 10 kız öğrenci oluşturmaktadır. Deney grubuna 10 hafta boyunca mesleki grup rehberliği çalışmaları uygulanmıştır. Bulgular incelendiğinde uygulama öncesi ve sonrasında farklar ortaya konulmuştur.

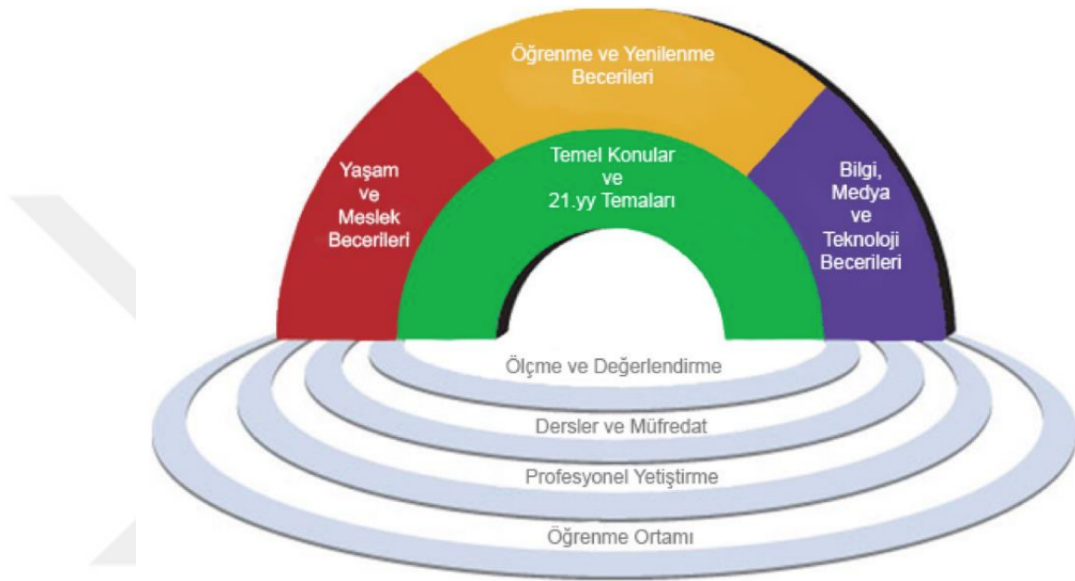
Albion (2000) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin kariyer karar vermede yaşadıkları kararsızlık, karar vermelerinde duydukları memnuniyet ve mevcut kariyer seçimlerine karşı güven durumları araştırılmıştır. Tek cinsiyetli ve karma eğitim veren okullarda öğrenim gören 199 kız ve 148 erkek olmak üzere toplam 347 Avustralyalı lise öğrencisi araştırmaya katılmıştır. Genel kariyer kararlılığı düzeylerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat erkeklerin kariyer bilgisi olarak daha yüksek düzeyde olduğu ve kızların da kariyer konusunda daha motive ve esnek oldukları görülmüştür. Okul türüne göre kararlılık düzeyleri incelendiğinde anlamlı farklılık olduğu görülmüş olup tek cinsiyetli okullarda öğrencilerin daha fazla kararsız kalma durumu olduğu tespit edilmiştir.

2.2. 21. Yüzyıl Becerileri

Bireylerin günümüzdeki hızlı değişen sosyal, ekonomik ve teknolojik ortamlarda başarılı olabilmeleri için gereken genel yetenek ve becerileri “21. yüzyıl becerileri” olarak tanımlanmaktadır (Trilling & Fadel, 2009). 21. yüzyıl dünyasının ihtiyaçlarına cevap verebilmek için “21. yüzyıl öğrenme gökkuşağı/çerçevesi” modeli geliştirilmiştir. Bu model üç farklı ana beceriye sahip olunması gerektiği vurgulanmaktadır (Şekil 3.). İlk sırada ‘öğrenme ve inovasyon becerileri’ yer almaktadır. Öğrenme ve inovasyon becerileri, günümüz dünyasında karmaşık yaşam ve çalışma hayatındaki zorluklara hazırlayabilecek olan beceriler olarak tanımlanmaktadır. Bunlar; inovasyon ve yaratıcılık, iş birliği, iletişim ve eleştirel düşünme. İkinci ana beceri ‘bilgi, medya ve teknoloji becerileri’dir. Teknolojik olarak bu kadar hızlı gelişim yaşanan ve aşırı bilginin olduğu bir dünyada bilgi

okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığına sahip olunması gerekmektedir. Üçüncü beceri olarak da ‘yaşam ve kariyer becerileri’ ele alınmaktadır. Esneklik ve uyum yeteneği, kendi kendini yönlendirme ve girişkenlik, sosyal ve çok kültürlülük, hesap verilebilirlik ve verimlilik, liderlik ve sorumluluk becerileri sosyal ve duygusal alanlarda kazanılması gerekli görülen beceriler arasında yer almaktadır (Gelen, 2017; P21, 2019).

Şekil 3. 21. Yüzyıl Öğrenme Çerçevesi

Kaynak: Battelle for Kids, 2019 (Akt. Gelen, 2017, s. 19)

2.2.1. Öğrenme ve Yenilenme Becerileri

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla bilgiye ulaşım giderek kolay hale gelmektedir. Fakat her geçen gün artan veriler ile öğrenme zor hale gelmektedir. Günümüzde sürekli yaşanan bilgi akışıyla birlikte verilerin yönetimi ve değerlendirilmesi, öğrenme ve yenilenme becerilerinin yeniden şekillenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Artık kalıplaşmış ezberci öğrenme yaklaşımından ziyade yaşam boyu öğrenme önem kazanmaya başlamaktadır. Bu yüzden 21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı (P21), sosyal yaşama ve iş yaşamına öğrencileri hazırlayabilmek adına yaratıcılık, eleştirel düşünme, iletişim ve iş birliği becerilerinin geliştirilmesine odaklanmaktadır (P21, 2009; Salih & Erikli-Selek, 2023).

2.2.1.1. İnovasyon ve Yaratıcılık

TDK'ye (2024) göre inovasyon, yenileşim demektir. Kubbealtı Lugatı'nda (2024) inovasyon, “çözülmemiş sorunları çözmek, daha önce karşılanmaya ihtiyaçlara cevap vermek veya var olan bir ürün ya da hizmeti daha yararlı duruma getirmek için yeni, farklı fikirler geliştirmek ve uygulamak, yenilik” şeklinde tanımlanmaktadır.

21. yüzyılın sürekli değişen yapısı düşünüldüğünde, yeni dünya düzenine uygun özgün fikirler geliştirmek, edinilen bilgiyi yeni değerler yaratmak amacıyla etkili bir şekilde kullanmak, karmaşık ve belirsiz durumlar karşısında yaratıcı çözümler üretmek, entelektüel merak sahibi olmak, değişime açık olmak ve kendini gerçekleştirme gibi beceriler önem kazanmaktadır (İnceoğlu, 2020; P21, 2019; Süer, 2021). İnovasyon ve yaratıcılık becerisi kişinin, karşı karşıya kalabileceği sorunlara karşı hazırlıklı olmasını, bilgiyi yönetip analiz etmesini ve bilgiyi kullanabilmek için gerekli donanımlara sahip olmasını sağlar (Öğretir-Özçelik, 2020).

Cropley (1997), öğretmenlerin öğrencilerde yaratıcılığı teşvik etmesi için sahip olması gereken dokuz davranış belirlenmiştir:

1. *Bağımlı Olmama*: Öğrencilerin bağımlı olmadan öğrenmelerini cesaretlendirme,
2. *Bütünleştirme*: İş birliğine dayalı ve sosyal olarak bütünleştirici eğitim için yardım etme,
3. *Motivasyon*: Farklı düşünceleri için sahip olmaları gereken bilgiye önem verme,
4. *Sağduyu*: Öğrencilerin ön yargı ile hareket etmemeleri için teşvik etme
5. *Esneklik*: Esnek düşünceleri için teşvik etme,
6. *Değerlendirme*: Öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri için fırsat tanıma,
7. *Sorgulama*: Öğrencilerin önerilerini dikkate alma,
8. *Fırsatlar*: Öğrencilerin farklı materyaller kullanarak farklı ortamlarda çalışmalarını için imkân tanıma,
9. *Düş kırıklığı*: Öğrencilerin başarısız olmaları durumunda güvenli ortam oluşturularak yardım etme.

2.2.1.2. İletişim ve İş birliği

21. yüzyılın gelişen teknolojileri ile çok yönlü hale gelen iletişim ve iş birliği becerilerine sahip olmak, bu yüzyılın önemli becerilerinden biridir. 21. yüzyıl dünyası, 20. yüzyılın eğitim anlayışı ve gerekliliklerine uygun bilgili insan tipi yerine teknolojik alt yapı aracılığıyla bilgiye hızlı ulaşırken bu bilgiyi gerekli yerde kullanan ve dünyanın herhangi bir yerinde bulunan insanla iletişim kurup çalışabilmeyi beklemektedir (Yalman, 2020).

Lai ve diğerleri (2017), iş birliği becerilerini şu şekilde açıklamaktadır:

- Başka insanlarla iş birliği yapmak.
- Etkili ve saygılı bir şekilde çalışabilmek.
- Ortak çalışmalarda üzerine düşen sorumlulukları üstlenmek.
- Ekip çalışmasında bulunan herkesin yaptığı katkılara değer vermek.
- Ortak hedef için gerekli uzlaşmalarda esnek ve istekli olmak.

2.2.1.3. Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme, 21. yüzyıl becerilerinin öğrenimi ve geliştirilmesinde temel bileşen olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin bilgi analizi-sentezi ve değerlendirmesini gerektirmektedir. Bu yüzden öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri önemli bir noktadadır (Yalman, 2020).

2.2.2. Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri

Küreselleşen dünya ile dijital teknolojiler de hızla gelişmektedir. Bu yüzden dijital okuryazarlığa yani bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlıklarına olan önem artmaktadır (Voogt & Roblin, 2012). Bu kapsamda 21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı (P21), bilgiye erişimin yanında teknoloji ve medya odaklı öğrenme, çalışma için çeşitli okuryazarlıklar ile ilgili becerilere odaklanmaktadır (P21, 2019).

2.2.2.1. Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı kavramı ilk kez 1974 yılında ‘bireylerin yaptıkları işlerde gerekli bilgileri kullanabilmeleri’ olarak tanımlanmıştır (Webber & Johnston, 2000). Bilgi merkezli yaşadığımız yüzyılda bilgiye en hızlı şekilde ulaşmak ve bilginin yeniden oluşturulmasına önem verilmektedir. Günümüzde bilgi birikiminin

fazlalığıyla başa çıkabilmek adına bilgi okuryazarı olma gerekliliğinden bahsedilebilir (Dedebali, 2020).

Bilgi okuryazarlığı, kişinin topluma katılımı, kişisel hayatı ve meslek hayatında sorun çözmesinde bir hayat boyu öğrenme becerisi olarak görülmektedir (Rader, 1991). Bilgi okuryazarlığı gelişmiş bireylerin özellikleri aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (Bruce, 1995; Lenox & Walker, 1993; Rader, 1991):

- Bilgiyi etkili bir şekilde kullanır.
- Araştırma yöntemlerini bilir.
- Bilgiye eleştirel yaklaşır.
- Zihinlerindeki bilgileri etkin kullanır.
- Farklı teknolojileri kullanır.
- Edindikleri bilgileri yaşantılarında kullanır.

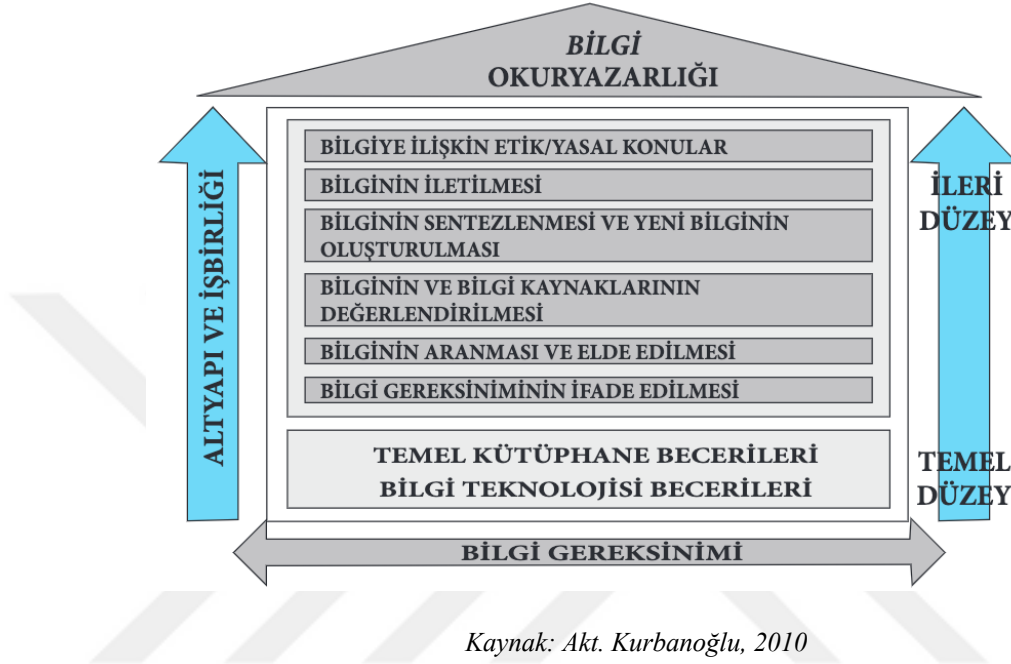
Bilgi okuryazarlığı alanında ilk standartlardan biri ilk ve ortaöğretim öğrencileri için ABD’de Amerikan Okul Kütüphenecileri Derneği (AASL) ve Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği (AECT) tarafından geliştirilmiştir (Akt. Kurbanoglu, 2010). Bu standartlara göre öğrenci (AASL, 2007),

1. İhtiyaç duyduğu bilginin farkındadır ve bilgiye erişmek için uygun yollar belirler.
2. Elde ettikleri bilgiye eleştirel yaklaşarak analiz eder ve ihtiyacına yönelik kullanır.
3. Bilgiyi farklı bağlamlarda kullanır ve yeni bilgi üretirken kullanır.
4. Bilgi arama ve öğrenmeye yönelik isteklidir.
5. Edindikleri bilgiyi kişisel gelişimleri amacıyla da kullanır.
6. Kararlarını verirken bilgileri kullanır ve problemleri çözebilmek için yaratıcı yollar üretir.
7. Bilgiyi etik ve sorumlu bir şekilde paylaşarak içinde bulundukları toplulukların bilgiye erişimini destekler.
8. Bilgiye ulaşmak için farklı bilgi teknolojilerini kullanır.
9. Bilgiyi kullanırken dikkat etmesi gereken etik ve yasal sorumlulukların farkındadır ve buna uygun hareket eder.

Bilgi okuryazarlığı standartlarından biri de Bilgi Okuryazarlığı Komitesi tarafından yükseköğretim için hazırlanan yedi sütun modelidir. Yedi sütun modeline

Şekil 4.'te yer verilmiştir. Bu modelde bilgi ihtiyacını fark etme, bilgi erişimi, bilginin değerlendirilmesi, bilginin kullanımı, bilgi üretimi, bağımsız öğrenme ve sosyal sorumluluk yer almaktadır. Bu başlıklar öğrencilerin bu süreci etkin bir şekilde geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Şekil 4.) (Kurbanoğlu, 2010).

Şekil 4. Yedi Sütun Modeli

2.2.2.2. Medya Okuryazarlığı

Kitap, broşür, dergi, gazete, radyo, televizyon ve internet gibi medya araçları ile geniş kitlelere ulaşmak giderek daha kolay hale gelmektedir (Han, 2021). Yaşamımızda önemli bir noktada olan medya, kişilerarası iletişim, gündem takibi, sahip olunan bilgilerin güncellenmesi gibi birçok noktada bireyi etkilemektedir. 21. yüzyılda oldukça yaygın olarak kullanılan dijital medya da bilgi ve eğlence amaçlı kullanımın yanında ticari içerik üretim ve tüketim şeklinde de kullanılmaktadır. Medyanın bireylerin hayatında bu kadar etkili olması, medya okuryazarlığının gerekliliğini açığa çıkarmaktadır (Thrilling & Fadel, 2009). Bu yüzden medya okuryazarlığı, medya araçlarını tanımak ve kullanmak, medyanın birçok değer ve bakış açısı perdesiyle mesaj yansıttığının bilincinde olmayı, medyada olanlar ile ilgili soru sorma becerisine sahip olmayı ve medya kullanımında etik davranışlar ile ilgili bilgi sahibi olma becerilerini içermektedir (P21, 2019; Sadriu, 2009).

2.2.2.3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı

İnsanlık tarihi boyunca birçok keşifler yapılmış, bilgi üretmek ve bilgiye ulaşmak için çok çaba harcanmıştır. Bilgi, insanın yüzyıllardır aramaktan vazgeçemediği ve araştırmaya devam ettiği bir olgudur. Bu yüzden bilgiye ulaşma, kullanma ve paylaşma insan hayatı için önemli bir noktadadır (Açıkgül-Fırat & Özden, 2015). Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı, kişisel ve mesleki yaşamda teknoloji ve iletişim araçları kullanımında bilgiye ulaşma, yönetme, değerlendirme ve bilgi üretimi olarak tanımlanmaktadır (Demiralay & Karadeniz, 2010). Çocuklar da çok küçük yaşlarda teknolojiyle tanışsalar da teknolojiyi doğru kullanabilmek adına rehberliğe ihtiyaçları vardır. Bu yüzden bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar tarafından önemsenmiş ve standartlar oluşturulmuştur (İnceoğlu, 2020; Zeybek, 2021).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, insan hayatının her alanında geniş bir kullanım alanına sahiptir (Şekil 5.). Eğitim alanında, e-öğrenme platformları, çevrimiçi dersler, dijital kütüphaneler gibi (Bates, 2019); sağlık alanında, sağlık bilgi sistemleri, giyilebilir sağlık teknolojileri, elektronik sağlık kayıt sistemleri gibi (Mackert vd., 2016); iş ve endüstri alanında, bulut sistemleri, dijital pazarlama, otomasyon gibi (Laudon & Laudon, 2018); alışveriş alanında, çevrimiçi alışveriş platformları, dijital ödeme yöntemleri, müşteri ilişki yönetimi gibi (Alexander, 2008); eğlence ve medya alanında, dijital yayın, sosyal medya uygulamaları, oyun geliştirme gibi (Jenkins, 2006); kamu yönetimi alanında e-devlet hizmeti sistemleri, çevrimiçi kamu hizmetleri ve bilgi sistemleri gibi (Fang, 2002); tarım alanında, akıllı tarım sistemleri, dronlar ve tarım sensör sistemleri gibi (Wolfert vd., 2017); güvenlik alanında, siber güvenlik, savunma sistemleri gibi (Singer & Friedman, 2014); ulaşım alanında, akıllı ulaşım sistemleri, otomatik araçlar gibi (Lyon & Urry, 2005) uygulamalar bilgi ve teknolojilerin insan yaşamında edindiği yerler hakkında verilebilecek örnekler arasındadır.

Şekil 5. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanım Alanları

Kaynak: Birçok farklı kaynaktan elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.

Yaşam boyu öğrenmenin desteklenebilmesi için bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı önemli bir beceri haline gelmektedir. Bu bağlamda bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı becerilerine sahip bir kişi (Ceylan & Akçay, 2020; Wilson vd., 2015):

- Bilgiye nasıl ulaşılacağını bilir.
- Bilgiyi ihtiyaca göre sınıflandırır ve yorumlar.
- Bilgiyi özetler ve karşılaştırarak yorumlar.
- Bilgi kalitesi, konu ve geçerliliği ile ilgili noktalarda yorumlarda bulunur.
- Dijital ortamlarda yeni bilgiler ortaya çıkarır.

2.2.3. Yaşam ve Kariyer Becerileri

Teknoloji, bireylerin iş yaşamından eğitime sağlıktan ekonomiye hayatının tüm alanlarını etkilemektedir. 21. yüzyıl dünyasında bireyleri bulundukları noktadan daha ileriye götürmek, yaşamındaki değişimler sonucunda gelen zorluklara karşı dirençliliğini artırmak, zamanı aktif kullanmak, düşünme becerilerini geliştirmek, değişen yaşam koşullarına uyum sağlayabilme gibi beceriler yaşam ve kariyer becerileri noktasında önemlidir (Chaiyama & Kaewpila, 2022; Gelen, 2017). Bu bağlamda yaşam ve kariyer becerileri esneklik ve uyum, girişimcilik ve öz yönelim, sosyal ve kültürlerarası beceriler, üretkenlik ve sorumluluk, liderlik olarak beş alt beceri başlığında incelenmektedir.

2.2.3.1. Esneklik ve Uyum

Değişen düzene ayak uydurmak ve günümüz rekabet yarışında ayakta kalabilmek için değişime uyum sağlamak ve esnek olmak gerekmektedir (Wagner, 2010). Esneklik ve uyum, çeşitli durumlar karşısında fikir değişikliklerine açık olma, hem olumlu hem de olumsuz eleştirileri yönetebilme, hızla gelişen teknolojilere kısa sürede uyum sağlama yeteneklerini kapsamaktadır. Bu özellikler, kişilerin stresli ve alışılması zor koşullarda başarılı bir şekilde stres yönetimi yapabilmesi ve yeni durumlara uyum sağlayabilmesi anlamına gelir (Barak & Levenberg, 2016). Esneklik ve uyum becerisinin, bireyin zaman yönetimi, sorunlara hızlı çözüm bulabilme, risk ve sorumluluğu paylaşma becerilerine katkı sağlayacağı öngörülmektedir (Uçak, 2022). Teknolojiyle birlikte çalışma koşullarında yaşanan değişimle beraber bireyler değişen yaşama uyum sağlayabilmek için kendini sürekli geliştirmek durumundadır (Trilling & Fadel, 2009). Esneklik ve uyum yetenekleri yüksek olan bireyler, geniş bir ilgi alanına, entelektüel bilgi birikimine sahip olup diğer insanlara göre maceraya daha açık ve yeni keşiflere karşı daha meraklı bir tavır sergilerler (Barak & Levenberg, 2016).

2.2.3.2. Girişimcilik ve Öz Yönelim

Girişimcilik, bir iş ya da amaç için var olan riskleri göze alarak atılan adım olarak tanımlanmaktadır (Henry vd., 2005). Öz yönelim ise kişinin kendini ve çevresindekileri tanımlama ve yorumlama biçimini ortaya koyarken bireylerin ifade edebildiği ve edemediği, psikolojik ve duygusal gereksinimlerini anlatmak için kullanılır (Randelovic vd., 2015; Singelis, 1994). Girişimcilik ve öz yönelim, bireylerin kendi hedeflerini belirleyebilme, bu hedeflere ulaşmak için gerekli adımları atabilme ve bağımsız çalışabilme yeteneğidir. Bu beceri, bireylerin kendi projelerini başlatabilmeleri, yenilikçi fikirler üretebilmeleri ve kendi kariyer yolculuklarını yönetebilmeleri açısından kritik öneme sahiptir (Nart & Yıldırım, 2021; Sönmez & Erden, 2021).

2.2.3.3. Sosyal ve Kültürlerarası Beceriler

Sosyal beceriler, bireylerin kişilerarası iletişim ve etkileşimi için kendini ifade etme, başkalarını dinleme, stresle başa çıkma gibi davranışları kapsayan becerilerdir (Cook vd., 2008; Çubukçu & Gültekin, 2006). Kültürlerarası beceriler ise farklı kültürdeki kişilerin birlikte iş yapma becerisi ve diğer kültürlerle olan

saygısını içermektedir (Bredekamp, 2015). Küreselleşme ile tüm dünyada yaşanan benzer değişim ve gelişimler de kültürlerarası becerilerin giderek önemli hale gelmesini sağlamaktadır (Sizoo & Serrie, 2004). Farklı kültürden insanların birbirini anlaması ve saygı duyması, birlikte etkin bir şekilde iletişim kurabilme, yapıcı ilişkiler geliştirebilme becerileri kültürlerarası becerilere örnek verilebilecek davranışlar arasındadır (Yılmaz vd., 2019).

2.2.3.4. Üretkenlik ve Sorumluluk

Üretkenlik, bireyin bir hedef doğrultusunda ortaya çıkan ihtiyaçlarını tespit etmesi ve bu doğrultuda ürün oluşturabilme becerisidir. Sorumluluk ise açığa çıkarılan ürünün olumlu veya olumsuz sonuçlarının kabul edilmesi ile ilgiliyen aynı zamanda da karşılaşılan problemleri çözebilmesinde önemli bir konumdur (Eryılmaz & Ulusoy, 2015; Yontar & Yurtal, 2009). Üretken ve sorumluluk sahibi bireyler, hayatlarında karşılarına çıkan problemler karşısında çözüm bulmak için çabalarlar. Bunun yanında yaptıkları davranışların sonuçlarını da üstlenme bilincindedirler (Kuuk, 2019).

2.2.3.5. Liderlik

Şişman (2014), liderliği belirli amaçlar ve hedefler doğrultusunda başkalarını etkileyebilme ve eyleme geçirebilme gücü olarak tanımlamaktadır. Günümüzde lider ve yönetici kavramları birbiri yerine kullanılsa da karıştırılmaması gerekmektedir. Lider, grup üyeleri tarafından seçilirken yönetici ise atama yoluyla pozisyonuna ulaşır (Izgar, 2008). Stratejik düşünme, etkili iletişim, karar verme ve problem çözme, duygusal zekâ, takım yönetimi ve iş birliği, etik ve sorumluluk gibi beceriler liderlerin başarılı bir yol almasını ve daha etkili liderler olmalarını sağlar (Brown vd., 2005; Goleman, 1998; Hackman & Wageman, 2005; Mumford vd., 2000).

2.2.4. 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Araştırmalar

Tunçer-Günay ve Sarıçam (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada yabancı dil sınıflarında eğitim gören lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve sosyal iyi olma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 11. ve 12. sınıfta okuyan 402 lise öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin 202’si dil bölümünde okurken 200’ü ise diğer alanlarda eğitim görmektedir. Araştırma verilerini

toplayabilmek için “Kişisel Bilgi Formu”, “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” ve “Sosyal İyi Olma Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde yabancı dil sınıflarında eğitim gören öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri puanları, diğer alanlardaki öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ile sosyal iyi olma arasında da pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bahşi (2023) tarafından yapılan araştırmanın amacı, 5. sınıf öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve dijital okuryazarlık düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmaya Malatya’da öğrenim gören 126 öğrenci katılmıştır ve araştırmanın verileri “Ortaokul Öğrencileri İçin 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği”, “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” ve “Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri çok yüksek değilken dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünmeye eğilim düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri ile anne ve baba eğitim durumu, düzenli kitap okuma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Dijital okuryazarlık düzeyleri incelendiğinde cinsiyet ve günlük teknolojik cihaz kullanım süresi ile anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Eleştirel düşünme eğilimleri ile cinsiyet, günlük teknolojik cihaz kullanım süresi ve babanın eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bircan ve Akman (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 21. yüzyıl becerileri ile matematik ve fen derslerinin akademik başarıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 596 lise öğrencisi katılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde 21. yüzyıl becerileri ile matematik ve fen derslerindeki akademik başarı arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Mahmud ve Wong (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Malezya'daki lisans öğrencilerinin kariyer hazırlığı için 21. yüzyıl becerilerinin önemi konusundaki bakış açısını araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın bulguları, veri okuryazarlığının iş yerinde başarılı olmak için gerekli bir beceri olduğunu ve benzer şekilde problem çözme becerisinin yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkıda bulunan eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye yardımcı olduğunu göstermiştir.

Akıncı (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, anadolu lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkinin

incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Isparta il merkezinde yer alan anadolu liselerinde öğrenim gören 135 erkek ve 93 kız öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” ve “Kariyer Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde 21. yüzyıl becerileri ile kariyer kaygısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Engin ve Korucu (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, üniversite öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ile cinsiyet, öğrenim türleri, bölümleri, not ortalamaları, anne ve baba eğitim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Türkiye’nin doğusunda yer alan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 214 kadın ve 144 erkek olmak üzere toplam 358 meslek yüksekokulu öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlerine bakıldığında “Çocuk Gelişimi, Özel Güvenlik ve Koruma, Yerel Yönetimler, İş Sağlığı ve Güvenliği, Lojistik” olduğu görülmüştür. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde öğrencilerin kariyer becerilerinin en yüksek düzeyde olduğu görülürken girişimcilik ve inovasyon becerilerinin en düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Cinsiyet ile 21. yüzyıl becerileri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Fakat erkek öğrencilerin sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerinin kız öğrencilere göre yüksek olduğu, kız öğrencilerinin de kariyer bilincinin erkek öğrencilere göre yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğrencilerin öğrenim türleri ve anne eğitim durumları ile 21. yüzyıl becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Not ortalaması arttıkça bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin arttığı, 21. yüzyıl becerileri ile öğrencilerin bölümleri arasında da anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. Son olarak babaların eğitim durumu değişkeni incelendiğinde babası lise mezunu olan öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri ile sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerinin babası okula gitmemiş öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek olduğu görülmüştür.

Altun (2021) tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin kariyer planlamasına ve teknoloji yönelimlerine etkisi incelenmiştir. Araştırmaya İstanbul Ticaret Üniversitesi’nde öğrenim gören 178 kadın ve 68 erkek öğrenci olmak üzere toplam 246 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Öğrencilerin Teknolojiye Yönelik

Tutum Ölçeği” ve “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde erkek öğrencilerin kadınlara göre teknolojiye eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve bununla birlikte erkeklerin teknolojik olumsuzlukla daha fazla yüz yüze kaldıkları görülmüştür. Anne ve babanın eğitim durumuna göre yapılan analizin sonucunda da anne ve babası lise ve altı mezuniyete sahip olan öğrencilerin, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha fazla teknolojiye eğilimli oldukları bulunmuştur.

Dinler ve diğerleri (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada 3 ile 6 yaş arasındaki çocukların 21. yüzyıl becerilerinin cinsiyet, annenin çalışma durumu, anne ve babanın eğitim durumu ve ailenin sosyoekonomik durumuna göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Araştırma Gaziantep ve Kilis illerinde yer alan anaokullarda öğrenim gören 1055 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri “Kişisel Bilgi Formu”, “3-4 Yaş Çocukları İçin 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” ve “5-6 Yaş Çocukları İçin 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” ile toplanmıştır. Bulgular incelendiğinde cinsiyete göre 21. yüzyıl becerilerine sahip olma durumunda anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Fakat anne çalışma durumu, anne ve baba eğitim durumu ve sosyoekonomik durumu ile 21. yüzyıl becerilerine sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiştir.

Perdana (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ilkökul öğrencilerinin STEM ve 21. yüzyıl becerilerine yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırmaya 130 ilkökul öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde erkek ve kadın öğrencilerin STEM ve 21. yüzyıl becerilerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Aydın ve Duman (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada üniversite hazırlık sınıfı öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ile cinsiyet, program türü, bölüm ve yabancı dil seviyelerine arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma grubunu Bülent Ecevit Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu’nda yabancı dil hazırlık sınıflarında öğrenim gören 325 kız ve 258 erkek olmak üzere toplam 583 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerini toplayabilmek için “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde kariyer bilinci alt boyutunun en yüksek ortalama puana sahip olduğu ve öğrencilerin genel olarak 21. yüzyıl becerilerinin yüksek olduğu görülmüştür. 21. yüzyıl becerileri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık görülmezken kariyer bilinci alt boyutunda kız

öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Kız öğrencilerin kariyer bilinci değerlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Program türüne göre farklılık olup olmadığı incelendiğinde ön lisans öğrencilerinin lisans öğrencilere göre 21. yüzyıl becerilerinin daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dil seviyesine göre anlamlı bir farklılık görülmemişken bölüm değişkeni ile 21. yüzyıl becerileri arasındaki ilişkide anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Zeybek (2019) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme becerileri düzeyleri ve bazı değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Karaman ilinin merkezinde yer alan farklı liselerde eğitime devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmaya 333 kız ve 79 erkek öğrenci olmak üzere toplam 412 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri “21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri Kullanım Ölçeği” ile toplanmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyi, eğitim hedefi (liseyi bitirmek, yüksekokul bitirmek, üniversiteyi bitirmek, lisansüstü eğitim yapmak) ve ailenin aylık gelir düzeyi de bu araştırmanın demografik özelliklerini oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri kullanımının sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı, 11. ve 12. sınıf öğrencilerin 21. yüzyıl becerileri kullanım düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ailenin gelir durumuna göre 21. yüzyıl öğrenen becerileri kullanımı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmezken öğrencilerin eğitim hedefleri düzeyinin artmasıyla birlikte 21. yüzyıl becerilerini kullanma düzeylerinin de arttığı görülmüştür.

Bozkurt ve Çakır (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, ortaokul öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme beceri düzeyleri ile cinsiyet ve sınıf düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara ilinde öğrenime devam eden 326 kız ve 286 erkek ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri Düzeyi Envanteri” kullanılmıştır. Envanter ile öğrencilerin aktif öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, problem çözme ve iş birliği ve iletişim becerileri ölçülmüştür. Araştırmanın bulgularına bakıldığında kız öğrencilerin bu becerileri kullanma düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu, sınıf düzeyi arttıkça 21. yüzyıl öğrenme becerilerinin azaldığı görülmüştür.

2.3. Gelecek Kaygısı ve Ergenlik

2.3.1. Gelecek Kaygısı

Gelecek kaygısı, 1970’te Alvin Toffler tarafından ‘*future shock*’ kavramı ile kullanılmaya başlanan bir kaygı türüdür (Mouloud & Abd el-kadder, 2018). Tüm canlıların arasında gelecek kaygısı yaşayan tek canlı insandır. İnsan diğer canlılardan farklı olarak zamanın farkında olduğu için kontrol edemediği bir gelecek olduğunun da farkındadır, bu yüzden gelecekle ilgili kaygı duymaya başlar (Tarhan, 2012).

Gelecek kaygısı, bireyin gelecekteki refahına yönelik hissettiği endişe, belirsizlik, huzursuzluk ve kaygı halin içeren durumdur (O’gorman, 2016; Zaleski, 1996). Genellikle kaygının temeli şimdiki zamana aitken gelecekle ilgili belirsizlik ve stres durumunu ifade eder (Rabei vd., 2020; Saud, 2005). İnsanlar, geleceğin kendilerini kaygılandırıldığını söyleseler de her geleceğin kendi doğası gereği belirsiz oluşuyla insanın kaygı durumunu tetiklese de insanın geleceğe yönelik planları bulunmaktadır. Gelecek kaygısı, ülke içi veya uluslararası çatışmalar, küresel ısınma, sağlık problemleri, yangın, deprem, sel, salgın, ölüm, terör gibi sosyal ve politik olaylardan da kaynaklanabilmektedir (Zaleski vd., 1996). İnsanın dışında gelişen bazı çevresel etmenler de gelecekle ilgili kaygı artışına yol açarken kişinin hayal kırıklığı yaşamasına sebep olmaktadır. Bu durumda insanı kaygılandıran durum sadece geleceğin belirsizliği değil, geleceğe dair oluşturulan ön yargılardır. Bu ön yargılar da insanın harekete geçmesini engeller niteliktedir. Gelecek kaygısı çok yüksek olmadığı durumda insanı harekete geçiren bir durum olarak görülebilir. Aksi durumda ise insanı umutsuzluğa sürükler (Akış, 2021; Özer, 2004; Özer, 2022). Gelecek kaygısı yüksek olan kişiler, gelecekte oluşabilecek olaylara karşı daha az alternatif sonuç üretirler (MacLeod vd., 1991). Gelecek kaygısı, kişinin bilişsel değerlendirmeleriyle ilgilidir. Gelecekte gerçekleşme ihtimali olan olumsuz olayları düşünmek, gelecek kaygısının yükselmesine yol açmaktadır (Türk vd., 2022).

2.3.2. Ergenlik ve Gelecek Kaygısı

Erikson’un psikososyal gelişim kuramında kimliğe karşı kimlik karmaşası evresi, 12-20 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu da lise öğrencilerinin bu dönem içerisinde yer aldığını bize göstermektedir (Hamachek, 1990). Bu dönem içerisinde yaşanan değişim ve gelişim süreçleriyle birlikte ergenler birçok duygu yaşamaktadır. Ergenlik döneminde yaygın olarak hissedilen duygulardan biri de kaygıdır.

Çocuklukta yaşanmaya başlayan kaygı, yaşı ilerlemesiyle birlikte giderek artmaya devam etmektedir. Yaşanan olumsuz deneyimler, isteklerin reddedilmesi, aşağılanma, alay edilme, dışlanma, yetersizlik hissi, kendini önemsememe gibi birçok olumsuz yaşantı ergenlik dönemindeki gencin kaygısının artmasına sebep olmaktadır (Alisinaoğlu & Ulutaş, 2000).

İnsanın hayatının çoğu döneminde geleceğe dair kaygıları vardır. Fakat ergenlik dönemindeki gençlerin bir üst eğitim kurumuna hazırlanmaları ve meslek kararı vermeye çalışmaları sebebiyle gelecek kaygısını yoğun olarak yaşadıkları düşünülmektedir (Dursun & Özkan, 2019). Bu dönemin kaygı oluşturan önemli etmenlerinden biri de üniversiteye girebilme hedefidir. Üniversiteye girebilmek için lise öğrencilerinin zorlu ve oldukça çok rakıplı bir sınav sisteminden geçmesi gerekmektedir (Çakmak & Hevedanlı, 2005). Günümüz eğitim ve sınav sistemi incelendiğinde, öğrencilerin yükseköğretim programına yerleşmelerinde okul puanları ve başarı sıralamasını belirleyen testler kullanılmaktadır. Bununla birlikte üniversiteye hazırlık sürecinde olan ergenler sınav kaygısı, gelecek kaygısı gibi durumlarla baş etmeye çalışırken yaşadıkları kaygı da artmaktadır (Hisli, 1989). Bu yüzden akademik başarı, öğrencinin ilerideki mesleğini ve ekonomik durumunu belirleyen önemli kriterler olarak değerlendirilmektedir (Spinath, 2012).

Gelecek kaygısının artmasının sebeplerinden birisinin son yıllarda rakiplerin artması olarak görülmektedir. Ergenlik dönemiyle başlayan ve mezuniyet sonrası iş hayatına geçilmesiyle gelecek kaygısı üst düzeye çıkmaktadır (Türköz vd., 2021). MacLeod ve diğerlerine (1991) göre kişinin yetersizlik hissi ve gelecekte olabilecek olumsuz durumlarla baş edememe korkusu gelecek kaygısını artırmaktadır. Ergenlerin gelecekteki yaşamlarına dair yapmaya çalıştıkları planlarda belirsizlik yaşamalarıyla birlikte gelecek kaygısı açığa çıkmaktadır. Ekonomik durum, yaşanan ülkenin şartları gibi durumlar gelecek kaygısına sebep olmaktadır (Dursun & Özkan, 2019).

Ergen, yaşadığı dünya ile olan ilişkisinin değişmeye başladığını fark ederken gelecek algısı da gelişmektedir (Onur, 1980). Bazı ergenler yetişkinlerin yaptıkları işleri yapamayacaklarını düşünürken bir yandan da geleceğe umutla bakmakta zorlanırlar. Bu durumlar da ergenin kaygılı hissetmesine yol açmaktadır (Çutuk, 2017). Gelecek ile ilgili olumsuz düşünceler, yetersizlik hissi, olumsuz durumlarla baş etmeye yönelik güven eksikliği gibi durumlar gelecek kaygısını ortaya

çıkarmaktadır. Bireysel etmenlerin yanında ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda yaşanan değişimler de gelecek kaygısının etkileri olarak karşımıza çıkmaktadır (Hammad, 2016).

Gelecek, bazı insanlar için hedeflere ulaşmanın bir kaynağıyken bazı insanlar için ise korku kaynağı haline gelmektedir (Molin, 1990). Bu durumu özellikle insanlar, geleceğe dair kontrolünü kaybettiğini hissettiğinde ve kafa karışıklığı yaşayıp çaresizlik hissine kapıldığında yaşamaktadır. Yaşanan bu kaygı durumuyla beraber kişi artık geleceği düşünmemeye başlamaktadır (Craig vd., 2000). Gelecekle ilgili yapılan planların içerisinde yer alan önemli kararlardan biri de uygun meslek tercihidir (Tuncer, 2011). Kendisini tanımayan, yeteneklerinin ve beklentilerinin farkında olmayan bir ergen, gelecekte nerede olmak istediğini göremeyeceği için bu durum gelecek kaygısını arttıracaktır (Özer, 2022). Ayrıca ekonomik anlamda yaşanabilecek sıkıntılar, sağlıkla ilgili sorunlar, eğitim ve iş hayatında gelecekteki konumu gencin gelecekle ilgili kaygılanmasına yol açmaktadır (Emir, 2022). Ekonomik özgürlüğe ve mesleğe sahip olma gibi beklentiler ergenlerin kaygı düzeyini arttıran durumlar arasındadır (Dursun & Özkan, 2019).

Gelecek kaygısının öğrencilerin eğitim süreçlerinde birçok olumsuz etkileri görülmektedir. Gelecek kaygısı öğrencilerin öğrenme düzeylerinin azalmasına, öğrendikleri bilgileri günlük hayatta kullanmalarında ve eğitim performanslarında düşüşe sebep olduğu öngörülmektedir (Araç-İlgar & Cihan, 2019). Aşırı başarı odağında olan ergenler küçük bir hatada büyük hayal kırıklıkları yaşarken öz güvenleri de kırılmaktadır (Öcal, 2019). Gelecek kaygısının artışıyla umutsuzluğun da arttığı görülmektedir (Dursun & Aytac, 2009). Anne ve babalar çocuklarının eğitimi ve geleceği için kaygılanırlar. Onların mutlu ve başarılı olmalarını, kendilerine yetebilmelerini isterler. Bu yüzden de çocukları için kaygılanırken onların gelecekleriyle ilgili de planlar yaparlar. İyi bir kişiliğe sahip bir çocuk akademik olarak başarılı olamasa da iyi bir hayat başarısı elde edebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde kişiliğin akademik başarıdan daha önemli bir noktada olduğu gerçeğiyle yüzleşilebilir (Tarhan, 2012).

2.3.3. Gelecek Kaygısı ile İlgili Türkiye’de ve Dünyada Yapılan Araştırmalar

Karakaş ve Uslu (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin kişilik özellikleri ve gelecek kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bunun yanında kariyer kaygısı ile cinsiyet ve okul türü arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. İstanbul ilinde farklı tür liselerde öğrenim gören 544 kız ve 472 erkek olmak üzere 1016 lise öğrencisi araştırmaya katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kariyer Kaygısı Ölçeği” ve “Beş Faktör Kişilik Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla kariyer kaygısı yaşadığı ve lise türleri ile kariyer kaygısı arasında da anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Saygı (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin gelecek kaygıları bazı değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmaya 13-18 yaş aralığında Ankara ilinde eğitim gören 561 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Beck Umutsuzluk Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgulara bakıldığında anne çalışma durumu ve anne eğitim düzeyi ile gelecek kaygısı arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Annesi çalışan öğrencilerin çalışmayanlara göre, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin lise ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek gelecek kaygısı yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında 10. sınıf öğrencilerin, 11. ve 12. sınıf öğrencilere göre daha az gelecek kaygısı yaşadıkları görülmüştür. Bunun yanında öğrencilerin okul türleri ile gelecek kaygıları arasındaki ilişki incelendiğinde Anadolu lisesine giden öğrencilerin, imam hatip ve meslek lisesine giden öğrencilere göre daha yüksek gelecek kaygısına sahip olduğu görülmüştür.

Jumah ve Al-Khamra (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada görme ve işitme engelli öğrencilerle birlikte engeli olmayan lise öğrencilerinin arasındaki gelecek kaygısının düzeyi araştırılmıştır. Ayrıca gelecek kaygısı ve ebeveynlerinin eğitim düzeyi arasındaki ilişki de incelenmiştir. Sonuçlar, gelecek kaygısı düzeyinin orta düzeyde olduğunu; engel türüne göre işitme engelli öğrencilerin lehine ve sınıf düzeyine göre on ikinci sınıf öğrencilerin lehine gelecek kaygısı düzeyinde farklılıklar olduğunu; son olarak, gelecek kaygısı ile ebeveynlerin eğitim düzeyi arasında da anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir.

Rabei ve diğerleri (2020) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmasında öğrencilerin öz yeterlilikleri ve gelecek kaygıları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde yaş ve öz yeterlilik arasında negatif yönde bir ilişki görülürken yaş ve gelecek kaygısı arasında ise pozitif yönde

anlamli bir ilişki tespit edilmiştir. Gelecek kaygısı ve öz yeterlilik arasında da ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Al Hwayan (2020), Ürdün’de bulunan Suriyeli mülteci ergenlerle yürüttüğü araştırmasında lise  ğrencilerinin mesleki karar alma becerileri ile gelecek kaygısı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Nicel araştırma yöntemleri kullanılan ve 227 tane Suriyeli mülteci öğrencilerle gerçekleştirilen araştırmanın bulguları incelendiğinde gelecek kaygısı düzeyinin yüksek, mesleki karar alma düzeyinin ise orta düzeyde olduğu görülmüştür. Gelecek kaygısının cinsiyete ve başarı düzeyine göre anlamli olarak değişse de mesleki karar alma değişkeninin başarı düzeyine göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecek kaygısının mesleki karar alma becerilerini de yordadığı görülmektedir.

Öcal (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada Adana ilinde yaşayan 14-18 yaş arasındaki korunma ihtiya ı olan çocukların gelecek kaygıları incelenmiştir. Araştırmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu” ve “Sürekli Kaygı  l eği” ile toplanmıştır. Araştırmaya 14-18 yaş arasında korunma ihtiya ı olup  ocuk evlerinde yaşayan 31 kız ve 32 erkek  ocuk olmak üzere toplam 63  ocuk katılmıştır. Araştırmanın kontrol grubunu da 21 kız ve 30 erkek  ocuk olmak üzere ailesinin yanında yaşayan toplam 51  ocuk oluşturmuştur. Araştırmanın bulguları incelendiğinde  ocuk evlerinde yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin kontrol grubunu oluşturan yani ailesinin yanında yaşayan çocukların kaygı düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan çocukların okul başarı düzeyleri ile gelecek kaygı düzeyleri arasında anlamli bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Rahmadiani ve diğerlerinin (2019) yaptığı araştırmada psikolojik esneklik ve gelecek kaygısı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolü incelenmiştir. Araştırmaya 126 erkek ve 44 kız olmak üzere toplam 170  ğrenci katılmıştır. Bulgular incelendiğinde psikolojik esneklik ile gelecek kaygısı arasında anlamli ve negatif bir ilişki olduğu, psikolojik esneklik ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif ve anlamli bir ilişki olduğu, belirsizliğe tahammülsüzlük ile gelecek kaygısı arasında pozitif bir ilişki olduğu ve psikolojik esneklik ile belirsizlik tahammülsüzlüğü aracılığıyla dolaylı olarak negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Dursun ve Özkan (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin gelecek kaygısı ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü incelenmiştir. Araştırmaya Eskişehir ve Samsun şehirlerinde sağlık meslek liselerinde öğrenim gören 456 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği”, “Akademik ve Mesleki Gelecek Kaygısı Ölçeği”, “Yaşam Doyumu Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde lise öğrencilerinin gelecek kaygısı ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü oynadığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanında cinsiyet değişkenine göre yapılan analizlerde gelecek kaygısı ve psikolojik sağlamlık değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunmamışken erkeklerin yaşam doyumlarının daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Bayrak (2018) tarafından yapılan araştırmada ergenlik döneminde yaşanan umutsuzluğun benlik saygısı ve gelecek kaygısı ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmaya İstanbul ilinde özel bir lisede okuyan 144 kız ve 106 erkek olmak üzere toplam 250 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplayabilmek için “Sosyodemografik Bilgi Formu”, “Beck Umutsuzluk Ölçeği”, “Rosenberg Benlik Ölçeği” ve “Kısa Semptom Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgular incelendiğinde umutsuzluk, benlik saygısı ve gelecek kaygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şanlı-Kula ve Saraç (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada üniversite öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile üniversiteye giriş yılı, cinsiyet, fakülte, not ortalaması, anne-baba tutumu, ailenin ortalama aylık geliri ve barındıkları yerler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya Ahi Evran Üniversitesi’nde eğitim gören 2489 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgulara göre öğrencilerin sürekli kaygıları ile cinsiyet, eğitim gördükleri fakülte, anne-baba tutumu, ailenin ortalama aylık geliri ve barınılan yer arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Aygün (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmada İstanbul ili Maltepe ilçesindeki liselerde öğrenim gören lise öğrencilerinin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 12. sınıfa devam eden 253 erkek ve 275 kız öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Yaşam Amaçları Ölçeği” ve “Beck Umutsuzluk Ölçeği” kullanılmıştır.

Bulgular incelendiğinde umutsuzluk toplam puanı ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık görülmediği motivasyon ve umut alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Okul türlerine göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ve meslek lisesi öğrencilerinin daha fazla kaygı yaşadığı görülmüştür. Öğrencilerin umutsuzluk düzeyi ile içsel yaşam amaçları arasında anlamlı farklılık bulunurken dışsal yaşam amaçları arasında bir farklılık elde edilmemiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygıları ile ilişkisini araştırmak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinin bir türü olan ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. İki ya da daha fazla değişkenin birlikte nasıl değiştiğini inceleyen ilişkisel tarama modeli, değişkenler arasındaki ilişkiyi sunmaktadır (Büyüköztürk, 2019; Karasar, 2016). Yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri, gelecek kaygıları ve kariyer karar verme güçlükleri arasında bir ilişki olup olmadığı, ilişki varsa ilişkinin düzeyi ve hangi yönde olduğu araştırılmaktadır. Ayrıca kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığı da araştırılmaktadır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında, İstanbul ilindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı fen ve anadolu liselerinde öğrenime devam eden 11. ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Uygun örnekleme yöntemi, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen yerde (hastane, okul vb.) bulunan katılımcıları seçer (Stratton, 2021). Buna göre uygun örnekleme yöntemi kullanılarak İstanbul ilindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı fen ve anadolu liselerinde öğrenime devam eden 11. ve 12. sınıfa giden 393 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine ait bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Grubundaki Katılımcılara Ait Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzdelik Değerleri

Değişken	f	%	Değişken	f	%
Cinsiyet			Anne Eğitim		
Kız	194	49,4	Mezuniyeti yok	4	1,0
Erkek	199	50,6	İlkokul	58	14,8
Lise Türü			Ortaokul	55	14
Fen lisesi	135	34,4	Lise	130	33,1
Anadolu lisesi	258	65,6	Ön lisans	10	2,5
Sınıf Düzeyi			Üniversite	115	29,3
11. sınıf	184	46,8	Yüksek lisans	21	5,3
12. sınıf	209	53,2	veya doktora		
Kardeş Sayısı			Baba Eğitim		
Tek çocuk	25	6,4	Mezuniyeti yok	3	,8
2	230	58,5	İlkokul	34	8,7
3	104	26,5	Ortaokul	49	12,5
4	26	6,6	Lise	123	31,3
Diğer	4	1,0	Ön lisans	14	3,6
Belirtmeyen	4	1,0	Üniversite	137	34,9
Algılanan Ekonomik Durum			Yüksek lisans	33	8,4
Düşük	5	1,3	veya doktora		
Ortanın altı	33	8,4			
Orta	214	54,5			
Ortanın üstü	128	32,6			
Yüksek	13	3,3			

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin 194’ü (%49,4) kız ve 199’u (%50,6) erkektir. Öğrencilerin lise türlerine bakıldığında 135’i (%34,4) fen lisesine ve 258’i de (%65,6) anadolu lisesine devam etmektedir. 11. sınıfa giden öğrencilerin sayısı 184 (%46,8) iken 12. sınıfa giden öğrencilerin sayısı 209 (%53,2)’dir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu incelendiğinde annelerin 4’ü (%1) herhangi bir mezuniyete sahip değil, 58’i (%14,8) ilkokul, 55’i (%14) ortaokul, 130’u (%33,1) lise, 10’u (%2,5) ön lisans, 115’i (%29,3) üniversite ve 21’i (%5,3) yüksek lisans veya doktora eğitim kademesinden mezundur. Fark analizi için annenin eğitim durumu değişkeni yedi alt grup yerine üç grup şeklinde birleştirilmiş ve bu şekilde analiz gerçekleştirilmiştir. Babaların eğitim durumuna bakıldığında 3’ü (%0,8) herhangi bir mezuniyete sahip değil, 34’ü (%8,7) ilkokul, 49’u (%12,5) ortaokul, 123’ü (%31,3) lise, 14’ü (%3,6) ön lisans, 137’si (%34,9) üniversite ve 33’ü (%8,4)

yüksek lisans veya doktora eğitim kademesinden mezundur. Fark analizi için babanın eğitim durumu değişkeni de üç grup şeklinde alınmıştır. Öğrencilerin kardeş sayısı verileri incelendiğinde tek çocuk olanların sayısı 25 (%6,4), iki çocuk olanların sayısı 230 (%58,5), üç çocuk olanların sayısı 104 (%26,5), dört çocuk olanların sayısı 26 (%6,6) ve diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin sayısı da 4'tür (%1). Ayrıca araştırmaya katılan 4 öğrenci bu soruyu cevaplamamıştır. Fark analizi için beş alt grup olan kardeş sayısı değişkeni en fazla iki kardeş olan ve üç ve üzeri kardeş olan şeklinde iki grup olarak birleştirilmiş ve analiz bu şekilde gerçekleştirilmiştir. Ekonomik durumunu düşük olarak algılayan öğrenci sayısı 5 (%1,3), ortanın altı olarak algılayanların sayısı 33 (%8,4), orta düzey olarak algılayanların sayısı 214 (%54,5), ortanın üstü olarak algılayanların sayısı 128 (%32,6) ve yüksek olarak algılayanların sayısı ise 13'tür (%3,3). Fark analizi için beş alt grup olan algılanan ekonomik durum değişkeni orta ve altı ve ortanın üstü olmak üzere iki grup şeklinde birleştirilmiş ve analize bu şekilde dahil edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında katılımcıların demografik bilgilerine ulaşabilmek için “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerini ölçmek için “Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği Kısa Formu”, 21. yüzyıl becerilerini ölçmek için “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği” ve gelecek kaygı düzeylerini ölçmek için “Gelecek Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Öğrenciler, bu ölçme araçlarına verdikleri cevaplarda kendilerini değerlendirmiştir. Kullanılan ölçme araçları ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 11. ve 12. sınıf öğrencilerin demografik özellikleri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Hazırlanan bilgi formunda katılımcıların cinsiyeti, lise türü, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durumu değişkenlerine yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Formu

Saka ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen “Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, Öztemel (2014) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Orijinalinde 53 maddeden oluşan uyarlanmış ölçeğin kısa formu 25 maddeden (22 güçlük maddesi, 1 alışma maddesi, 2 geçerlik maddesi) oluşmaktadır. 9’lu likert tipinden (1= bana hiç uymuyor, 9= bana tamamıyla uyuyor) oluşan ölçeğin üç temel ve 11 alt kategorisi bulunmaktadır. Bu kategoriler karamsar görüşler (süreç, iş dünyası ve kişinin kontrolü hakkındaki karamsar görüşler), kaygı (süreç, belirsizlik, seçim ve sonuçlar hakkında kaygı) ve öz ve kimlik (genel kaygı, öz saygı, billurlaşmamış kimlik ve çatışmalı bağlanma ve ayrışma) şeklindedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık kat sayısı .88, karamsar görüşler alt boyutunun .65, kaygı alt boyutunun .84 ve öz ve kimlik alt boyutunun kat sayısı da .77 olarak ölçülmüştür. Ölçekte yer alan 18, 21, 22, 23, 32 ve 40. maddeler ters puanlanmaktadır (Öztemel, 2014). Bu çalışmanın verileriyle gerçekleştirilen analiz sonucunda Cronbach alfa katsayı .89 olarak bulunmuştur. Karamsar görüşler alt boyutu .67, kaygı alt boyutu .90, öz ve kimlik alt boyutunun kat sayısı ise .82 olarak ölçülmüştür.

3.3.3. Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği

Çevik ve Şentürk (2019) tarafından geliştirilen “Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği”, 41 maddeden oluşmaktadır. 5 alt boyuttan (bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri, girişimcilik ve inovasyon becerileri, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri, kariyer bilinci) oluşan ölçek 5’li likert tipinden (1= kesinlikle katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= fikrim yok, 4= katılıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum) oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık kat sayısı .86, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri alt boyutunun .84, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri alt boyutunun .79, girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutunun .76, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri alt boyutunun .73 ve kariyer bilinci alt boyutunun kat sayısı .75 olarak ölçülmüştür (Yıldırım Uysal, 2023). Bu çalışmanın verileriyle gerçekleştirilen analiz sonucunda Cronbach alfa katsayı .90 olarak bulunmuştur. Bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri alt boyutu .85, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri alt boyutu

.75, girişimcilik ve inovasyon becerileri alt boyutu .85, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri alt boyutu .46 ve kariyer bilinci alt boyutu ise .75 olarak ölçülmüştür.

3.3.4. Gelecek Kaygısı Ölçeği

“Gelecek Kaygısı Ölçeği”, Geylani ve Çiriş-Yıldız (2022) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 19 madde ve 5’li likert tipinden (1= hiçbir zaman, 2= nadiren, 3= bazen, 4= sıklıkla, 5= her zaman) oluşmaktadır. Ölçeğin gelecek korkusu ve gelecekte umutsuzluk olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Tüm ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık kat sayısı .91, gelecek korkusu alt boyutunun iç tutarlık kat sayısı .95 ve gelecekte umutsuzluk alt boyutunun iç tutarlık kat sayısı .88 olarak ölçülmüştür. Ölçekte yer alan 2, 4, 5, 8, 10 ve 12. maddeler tersten puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 65’tir. Ölçekten alınan puan arttıkça gelecek kaygısı artmakta ve alınan puan azaldıkça gelecek kaygısı azalmaktadır (Geylani & Çiriş-Yıldız, 2022). Bu çalışmanın verileriyle gerçekleştirilen analiz sonucunda Cronbach alfa katsayı .91 olarak bulunmuştur. Gelecek korkusu alt boyutu .92 ve gelecekte umutsuzluk alt boyutu ise .83 olarak ölçülmüştür.

3. 4. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında kullanılacak olan ölçme araçları bir araya getirilerek bir veri seti oluşturulmuştur. Veri setinde ilk olarak Bilgilendirilmiş Onam Formu yer almış ve bu formda araştırmanın amacı, verilerin yalnızca bu çalışmada kullanılacağı ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı, soruların nasıl doldurulacağı ve araştırmacı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bilgilendirilmiş Onam Formu’nun ardından Kişisel Bilgi Formu soruları, ölçme araçları yönergeleri ve ölçme araçlarının maddelerine yer verilmiştir. Elektronik ortamda veri toplamak amacıyla veri seti Google Form kullanılarak karekod haline getirilmiştir. Araştırmanın yapılabilmesi için Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 2024.01 numaralı toplantı kararı sonucunda 20240102623 numaralı etik kurul onayı alınmıştır. Ardından İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Valilik Makamından araştırma için 96233091 sayılı olur ile resmi izin alınmıştır. Gelen onay yazısı ile İstanbul iline bağlı fen ve anadolu liselerine gidilerek okul müdürleri ile görüşülmüştür. Okul müdür/müdür yardımcılarının onayı ve yönlendirmesiyle

birlikte öğrencilere ulaşmak amacıyla araştırmanın örneklem grubunu oluşturan nitelikteki sınıflara girilmiş olup Google Form aracılığıyla oluşturulan karekod üzerinden gönüllü öğrencilerin araştırma anketine ulaşmaları sağlanmıştır. Ocak-Şubat 2024 tarihleri arasında veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin araştırmanın verilerini doldurması yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında 402 kişiye ulaşılmıştır. Her bir değişken için normallik incelemeleri sonucunda 9 veri uç değer olarak bulunduğu için veri grubundan çıkarılmıştır. İstatistiksel analizler için SPSS 26.0 paket programı ve SPSS PROCESS v.4.2 eklentisi kullanılmış ve .05 anlamlılık düzeyi referans alınmıştır.

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeylerinin cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeylerinin anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyansların homojenliği Levene testi ile araştırılmıştır. Verilerin t-testi ve ANOVA analizleri için her bir alt grupta normallik incelemesi yapılmıştır. Çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değer aralığı -2 ile +2 arasında olarak referans alınmıştır (George & Mallery, 2016). Analizler incelendiğinde kariyer karar verme güçlüğü puanlarının araştırmaya katılan lise öğrencilerinin cinsiyeti, lise türü, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, algılanan ekonomik durumu değişkenlerinde normal dağıldığı görülmüştür. Her bir grup için basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Araştırmada lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordamasının incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için her bir değişkenin de normallik incelemeleri yapılmış ve tek değişkenli normalliği sağladığı görülmüştür. Ayrıca kariyer karar verme güçlüğü, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı değişkenlerinin basıklık ve çarpıklık değerleri de Tablo 3'te bulunmaktadır.

Tablo 3. Değişkenlerin Basıklık-Çarpıklık Değerleri

Değişken	Basıklık	Çarpıklık
Cinsiyet		
Kız	-.062	-.456
Erkek	-.589	-.237
Lise Türü		
Fen lisesi	-.232	-.305
Anadolu lisesi	-.478	-.323
Sınıf Düzeyi		
11. sınıf	-.665	-.324
12. sınıf	-.139	-.287
Kardeş Sayısı		
En fazla iki kardeş olan	-.492	-.274
Üç ve üzeri kardeş olan	-.256	-.370
Algılanan Ekonomik Durum		
Orta ve altı	-.404	-.324
Ortanın üzeri	-.402	-.348
Değişken		
Anne Eğitim Durumu		
Ortaokul ve altı	-.136	-.582
Lise	-.631	-.271
Ön lisans ve üstü	-.365	-.158
Baba Eğitim Durumu		
Ortaokul ve altı	-.639	-.327
Lise	.059	-.460
Ön lisans ve üstü	-.484	-.226
Kariyer Karar Verme		
	-.405	-.319
Güçlüğü		
21. Yüzyıl Becerileri		
	.009	-.196
Gelecek Kaygısı		
	-.256	-.132

Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini ne derece yordadığını belirlemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu regresyon analizi, bağımlı değişken ile ilişkisi olan yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek ve değişkenlerin üzerindeki etkilerinin derecesini belirlemek için yapılan bir analizdir (Can, 2020). Regresyon analizi öncesinde, doğrusallık ve normallik varsayımlarının sağlanmasını zorlaştıran uç değerler Mahalanobis uzaklıkları kullanılarak tespit edilmiştir. 9 uç değer tespit edilerek araştırmanın veri grubundan çıkarılmıştır ve regresyon analizi için normal dağılım sağlanmıştır (Büyüköztürk, 2012). Çoklu regresyon analizinin yapılabilmesi için bir diğer varsayım da bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olması, bağımsız değişkenlerin arasındaki ilişkinin .80'den düşük olmasıdır (Field, 2005). Yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişkinin .80'den düşük olduğu tespit edilmiştir. Yordayıcı değişkenler arasındaki çoklu korelasyonu tespit etmenin bir diğer yolu ise varyans büyütme faktörlerine (VIF) veya diğer bağımsız değişkenler tarafından açıklanamayan varyans oranı olan tolerans değerlerine bakmaktır. Varyans büyütme faktörünün (VIF) 10'dan küçük ve tolerans değerinin ise 0.2'den büyük olması durumunda regresyon analizinin

yapılmasını engelleyecek nitelikte çoklu korelasyon olmadığı söylenebilir (Can, 2020). Yapılan analiz sonucunda, gelecek kaygısı (tolerans=.87, VIF=.1.156) ve 21. yüzyıl becerileri (tolerans=.87, VIF=.1.156) açısından tolerans ve VIF değerlerinin uygun sınırlar içerisinde olduğu görülmüştür. Koşullar sağlandığı için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen istatistiksel analizler ve analizler sonrası elde edilen bulgular yer almaktadır. Öncelikle araştırmanın değişkenlerine ait ölçeklerden elde edilen ortalama puanlara, standart sapma, standart hata, ranj, minimum ve maksimum değerlere yer verilmiştir.

İlk olarak lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek için bağımsız gruplar t-testi; anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini ölçmek için Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Form kullanılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan kariyer karar verme güçlüğü düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma analizinin ikinci kısmında ise lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı değişkenleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Ardından lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordamasını incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

4.1. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüğü, 21. Yüzyıl Becerileri ve Gelecek Kaygısına Yönelik Betimsel İstatistikler

Araştırma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygıları puanlarına ait ortalama, standart sapma, standart hata, ranj, minimum ve maksimum değerlere Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Değişkenlerin Toplam Puanlarına Ait Standart Sapma, Standart Hata, Ranj, Minimum ve Maksimum Değerleri

	N	$\bar{X}$	SS	Shx	Ranj	Min	Max
Kariyer Karar Verme Güçlüğü	393	114.92	27.36	1.38	127	44	171
21. Yüzyıl Becerileri	393	151.47	18.42	0.92	113	87	200
Gelecek Kaygısı	393	56.60	13.50	13.50	74	20	94

Tablo 4'te "Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Form", "Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği" ve "Gelecek Kaygısı Ölçeği"nden elde edilen aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS), standart hata (Shx), ranj, minimum (Min) ve maksimum (Max) değerler verilmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin toplam puan aritmetik ortalaması 114.92, standart sapması 27.36, standart hata değeri 1.38'dir. Bu araştırmada ölçekten elde edilen en düşük puan 44, en yüksek puan 171 ve ranj değeri ise 127'dir. Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin toplam puan aritmetik ortalaması 151.47, standart sapması 18.42, standart hata değeri 0.92'dir. Bu araştırmada ölçekten elde edilen en düşük puan 87, en yüksek puan 200 ve ranj değeri ise 113'tür. Lise öğrencilerinin gelecek kaygılarının toplam puan aritmetik ortalaması 56.60, standart sapması 13.50, standart hata değeri 0.68'dir. Bu ölçekten elde edilen en düşük puan 20, en yüksek puan 94 ve ranj değeri ise 74'tür.

4.2. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Demografik Değişkenler Üzerindeki Farklılığının İncelenmesine Yönelik Bulgular

Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği-Kısa Formu'ndan elde edilen ortalama puanların cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeylerinin anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

4.2.1. Cinsiyete Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Cinsiyete Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kız	194	122.63	26.00	391	5.73	.00
Erkek	199	107.41	26.61			

Tablo 5’te görüldüğü gibi kız öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları ($\bar{X}$ =122.63; SS=26.00), erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =107.41; SS=26.61) daha yüksektir. Ortalamalar arası farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda cinsiyete göre lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (t=5.73; p<.01).

4.2.2. Lise Türüne Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde lise türüne göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Lise Türüne Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Fen lisesi	135	115.13	25.94	391	.107	.91
Anadolu lisesi	258	114.82	28.12			

Tablo 6’da görüldüğü üzere fen lisesinde eğitim gören öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları ($\bar{X}$ =115.13; SS=25.94), anadolu lisesinde eğitim gören öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =114.82; SS=28.12) daha yüksektir. Ortalamalar arası farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda lise türüne göre lise öğrencilerinde kariyer karar

verme güçlüğü düzeyleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=.107$; $p>.05$).

4.2.3. Sınıf Düzeyine Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Sınıf Düzeyine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
11. sınıf	184	114.43	29.66	361.343	-.332	.74
12. sınıf	209	115.36	25.22			

Tablo 7’de görüldüğü üzere 11. sınıfta eğitim gören öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları ($\bar{X}=114.43$; $SS=29.66$), 12. sınıfta eğitim gören öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=115.36$; $SS=25.22$) daha düşüktür. Ortalamalar arası farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda sınıf düzeyine göre lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=-.33$; $p>.05$).

4.2.4. Annenin Eğitim Durumuna Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Annenin Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Ortaokul ve altı	117	114.31	27.39	.121	.886
Lise	130	115.88	27.93		
Ön lisans ve üzeri	146	114.56	26.98		

Tablo 8’de görüldüğü gibi ANOVA sonucunda annelerin eğitim durumuna bakıldığında ortaokul ve altı mezuniyeti olan ($\bar{X}=114.31$; $SS=27.39$), lise mezuniyeti olan ($\bar{X}=115.88$; $SS=27.93$) ve ön lisans ve üzeri mezuniyeti olan ($\bar{X}=114.56$; $SS=26.98$) annelere sahip öğrencilerin kariyer karar verme güçlüğü puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır [$(F(2,390)=.121$; $p>.05)$].

4.2.5. Babanın Eğitim Durumuna Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde babanın eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Babanın Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Ortaokul ve altı	86	114.73	28.28		
Lise	123	117.07	26.34	.600	.549
Ön lisans ve üzeri	184	113.58	27.65		

Tablo 9’da görüldüğü gibi ANOVA sonucunda babaların eğitim durumuna bakıldığında ortaokul ve altı mezuniyeti olan ($\bar{X}=114.73$; $SS=28.28$), lise mezuniyeti olan ($\bar{X}=117.07$; $SS=26.34$) ve ön lisans ve üzeri mezuniyeti olan ($\bar{X}=113.58$; $SS=27.65$) annelere sahip öğrencilerin kariyer karar verme güçlüğü puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır [$(F(2,390)=.600$; $p>.05)$].

4.2.6. Kardeş Sayısına Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde kardeş sayısına göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Kardeş Sayısına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Bir veya iki kardeş olan	255	112.87	27.77			
Üç veya daha fazla kardeş olan	134	118.63	26.63	387	-1.97	.049

Tablo 10’da görüldüğü gibi en fazla iki kardeş olan ($\bar{X}$ =112.87; SS=27.77) öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları, üç ve üzeri kardeş olan ($\bar{X}$ =118.63; SS=26.63) öğrencilerin kariyer karar verme güçlüğü puan ortalamalarından daha düşüktür. Ortalamalar arası farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda kardeş sayısına göre lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (t=-1.97; p<.05).

4.2.7. Algılanan Ekonomik Duruma Göre Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüğü

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeylerinde algılanan ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlüklerinde Algılanan Ekonomik Duruma Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Orta ve altı	252	116.97	27.50			
Ortanın üstü	141	111.26	26.81	391	1.99	.047

Tablo 11’de görüldüğü gibi algılanan ekonomik durumu orta düzey ve altı olan öğrencilerin ($\bar{X}$ =123.84; SS=26.06) kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları, ortanın üstü olarak algılayan öğrencilerin ($\bar{X}$ =111.26; SS=26.81) ortalama puanlarından daha yüksektir. Ortalamalar arası farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda algılanan ekonomik duruma göre lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (t=1.99; p<.05).

4.3. Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygısının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordamasına İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları ve betimsel istatistik değerlerine Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12. Lise Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Güçlükleri, 21. Yüzyıl Becerileri ve Gelecek Kaygısı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonucu ve Betimsel İstatistikler

	Korelasyon			Betimsel İstatistikler	
	1	2	3	$\bar{X}$	SS
1. Kariyer Karar Verme Güçlüğü	-			114.92	27.36
2. 21. Yüzyıl Becerileri	-.33**	-		151.47	18.42
3. Gelecek Kaygısı	.68**	-.36**	-	56.60	13.50

** $p < .01$

Tablo 12’de görüldüğü gibi kariyer karar verme güçlüğü ile 21. yüzyıl becerileri ($r = -.33$; $p < .01$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı (Köklü vd., 2006) ilişki bulunmaktadır. Kariyer karar verme güçlüğü ile gelecek kaygısı arasında ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı (Köklü vd., 2006) ilişki bulunmaktadır ($r = .68$; $p < .01$).

Tablo 13. Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygılarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordayıp Yordamadığını Belirlemeye Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonucu

Değişkenler	B	Sh	β	t	p	İkili r	Kısmi r
21. Yy. Becerileri	-.150	.058	-.101	16.537	.00	-.339	-.129
Gelecek Kaygısı	1.316	.080	.649	-2.565	.01	.686	.642
R=.693	R ² =.480						
F ₍₂₋₃₉₀₎ =179.93	P=0.000						

Tablo 13’te görüldüğü gibi lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerini yordayıcı değişken olduğu düşünülen, 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı değişkenlerinin, kariyer karar verme güçlüklerini ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda, lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme

güçlüklerini anlamlı bir şekilde ($R=.693$, $R^2=.480$) yordadığı görülmüştür ($F_{(2-390)}=179.93$, $p<0.01$). 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı değişkenleri, kariyer karar verme güçlüklerindeki varyansın yaklaşık %48'ini açıklamaktadır. Bağımlı değişken (kariyer karar verme güçlükleri) üzerinde bağımsız değişkenler olarak 21. yüzyıl becerilerinin ($t=16.537$, $p<0.01$) ve gelecek kaygılarının ($t=-2.565$, $p<0.05$) etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, kariyer karar verme güçlükleri üzerindeki göreceli önem sırası, gelecek kaygısı ($\beta=.649$) ve 21. yüzyıl becerileridir ($\beta=-.101$).

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın sonuçları literatür odağında tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri cinsiyet, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte; lise türü, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Araştırmanın bir diğer sonucu olarak 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı sonucu elde edilmiştir.

Bu bölümün ilk kısmı, lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan analizlerdeki sonuçların tartışılması ve yorumlanmasından oluşmaktadır. Bölümün ikinci kısmında ise 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüklerini yordamasının tartışılması ve yorumlanması yer almaktadır.

5.1. Demografik Değişkenlerin Lise Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlükleri Üzerindeki Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerine yönelik ortalama puanlarının cinsiyet, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği lise türü, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir. Araştırma sonuçları aşağıda sırasıyla tartışılmıştır.

Araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuca göre kız öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamaları, erkek öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Literatürde bu araştırmanın

sonucunu destekleyen ve desteklemeyen araştırmalar bulunmaktadır. Bacanlı (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı görülmektedir. Fisher ve Griggs (1995), ğrencilerin kariyer gelişimini etkileyen faktörleri incelemiş ve cinsiyetin bu süreçte önemli rolünü ortaya koymuştur. Toplumda cinsiyetlere atfedilen roller ve beklentiler bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, bir toplumda erkekler ve kadınlar için belirlenen sosyal ve kültürel normlar ve beklentilerdir. Bu norm ve beklentiler bireylerin davranışlarını, kariyer seçimlerini ve yaşam biçimlerini etkilemektedir (Eagly & Wood, 2012). Bu rol ve beklentiler bireylerin kariyer süreçlerini ve bu süreçlerde yaşadıkları güçlükleri etkileyebilmektedir (Betz & Hackett, 2006). Erkeklerin toplum içinde daha fazla desteklenmesi de bu süreçte kızlara göre daha az güçlük yaşamalarına sebep olabilmektedir (Correll, 2004). Literatürde lise ğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek düzeyde kariyer karar verme güçlüğü yaşadığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Bacanlı vd., 2013; Gökce & Traş, 2017). Erkek ğrencilerin geleceğe yönelik finansal ve başarı beklentisi nedeniyle kariyer kararlarında daha fazla zorluk yaşayabilecekleri öngörülmektedir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular, literatürdeki bazı çalışmaların bulgularıyla benzerlik gösterirken bazı çalışmalar ile farklı sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir. Farklılığın sebebinin literatürdeki diğer araştırmalarda farklı lme araçlarının kullanılması ve farklı örneklem ile araştırmanın gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada, lise ğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin lise türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, kariyer karar verme güçlükleri ile lise türüne göre anlamlı fark bulunmamıştır. Literatürdeki araştırmalarda da fen liselerinde öğrenim gören öğrencilerin daha yüksek akademik beklentilere sahip olmaları ve bu sebeple de kariyer kararlarında daha çok zorluk yaşayabilecekleri sonucu elde edilmiştir (Aydoğdu vd., 2021; Savickas & Porfeli, 2012). Fen lisesine giden öğrencilerin seçmesi beklenen mesleklerin dışında seçim yapmak isteyen öğrencilerin de kariyer kararı verirken güçlük yaşayabilecekleri düşünülmektedir. Araştırma sonucunun aksine literatürde kariyer karar verme güçlüğü ile lise türü arasında anlamlı farklılık bulunan araştırmalar da yer almaktadır (Albion, 2000; Fidan & Nas, 2021). Anadolu

liselerindeki öğrencilerin genellikle daha çeşitli kariyer seçeneklerine sahip olmaları ve bu sebeple kariyer kararlarında daha çok zorluk yaşayabilecekleri düşünülmektedir. Meslek seçeneklerinin yanında anadolu liselerinde öğrenim gören öğrenciler daha geniş bir sosyoekonomik ve kültürel arka plana sahip olduğu düşünülmektedir. Bu durum da öğrencilerin kariyer karar verme süreçlerini etkileyen faktörlerde çeşitlilik yaratırken süreci zorlaştırabilir (Hirschi, 2012). Ancak yine de Türkiye şartlarında İstanbul'da bulunan her iki lise türünde okuyan öğrencilerin benzer eğitim koşullarından geçtiği düşünülebilir. Araştırma sonucunda bu yüzden anlamlı farklılık çıkmamış olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda kariyer karar verme güçlükleri ile sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürdeki bir araştırmada da benzer bulgular olduğu görülmüştür (Aydın, 2019). Bunun yanında literatür incelendiğinde kariyer karar verme güçlükleri ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık elde edilen araştırmalara da rastlanmaktadır (Safi, 2022; Tagay, 2015; Temeloğlu, 2019; Yücel, 2019). Lise son sınıf öğrencilerinin üniversite sınavı öncesinde kariyer kararlarını oluşturmaları gerektiği için sınırlı süreden kaynaklı kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları düşünülmektedir. Bu yüzden araştırmanın sonuçlarında sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte kariyer karar verme güçlüğü düzeyinin artması beklenmektedir. Bu araştırmada da 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri incelenmiştir. Sınıflar arasında sadece bir yıl olması 11. sınıf öğrencilerinin de 12. sınıf öğrencileri gibi kariyerleriyle ilgili benzer düşüncelere sahip olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmanın sonucunda lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda kariyer karar verme güçlükleri ile anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde, ebeveyn eğitiminin, çocukların eğitim ve kariyer tercihlerini etkilediği belirtilmektedir. Fakat bu sürecin çok yönlü ve karmaşık yapısı sebebiyle tek başına belirleyici olmadığı da vurgulanmaktadır (Dietrich & Kracke, 2009; Whiston & Keller, 2004). Kariyer karar verme sürecinde ilgi alanları, yetenekler ve değerler gibi bireysel faktörler etkiliyken arkadaş çevresi, okul ortamı gibi çevresel faktörler de önemli rol oynamaktadır.

Ebeveynin eğitimi de bu faktörlerden biridir (Lent vd., 2000). Ebeveyn eğitimi, ebeveynlerin sosyoekonomik ve kültürel yapılarının bir parçasıdır. Bu bağlamda, ebeveynlerin eğitimlerinin etkisi de ailenin sosyoekonomik durumu ve kültürel değerleriyle birlikte değerlendirilmelidir (Blustein vd., 2002). Bu yüzden araştırma sonucunda da anne ve baba eğitim durumunun doğrudan bir etki etmemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu sonuç göz önünde bulundurulduğunda eğitimde fırsat eşitliğine değinmenin önemli olduğu söylenebilir. Eğitimde fırsat eşitliği, tüm bireylerin sosyoekonomik statü, ırk, cinsiyet veya diğer kişisel özelliklerinden bağımsız olarak eğitim kaynaklarına ve fırsatlara eşit erişim sağlayabilmesi anlamına gelir (Arum vd., 2014). Anne ve babanın eğitim durumunun öğrencinin kariyer sürecinde doğrudan bir etkiye sahip olmaması sonucu değerlendirildiğinde eğitimde fırsat eşitliği bağlamında olumlu olarak değerlendirilebilir. Literatürde araştırma sonucunun aksine anne ve baba eğitim durumuna göre kariyer karar verme güçlüklerinde anlamlı farklılık çıkan araştırmalar da bulunmaktadır (Garriot vd., 2013; Gati & Saka, 2001; Dietrich & Kracke, 2009; Metheny & McWhirter, 2013; Whiston & Keller, 2004;). Metheny ve McWhirter (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ebeveynlerin eğitim seviyesi daha yüksek olan öğrencilerin, kariyer karar verme süreçlerinde daha az güçlük yaşadıkları sonucu elde edilmiştir. Benzer bir bulgu da Garriot ve diğerlerinin (2013) yaptığı araştırmada anne ve babanın eğitim seviyesinin, öğrencilerin kariyer karar verme süreçlerini önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre ebeveynlerinin eğitim seviyesi düşük olan öğrenciler, kariyer karar verme sürecinde daha fazla güçlük yaşamaktadırlar. Gati ve Saka (2001) da yaptıkları çalışmada ebeveyn eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin daha yüksek kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları sonucunu elde etmiştir. Bu durum da ebeveynlerin çocuklarına yönelik yaptığı kariyer rehberliği ve desteğinin eksikliğine bağlanmaktadır. Bu araştırmanın sonucunda eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık çıkmamasının nedeni olarak öğrencinin kariyer güçlüğü yaşamasında ebeveynlik becerilerinin ve kültürün daha belirleyici olduğu düşünülebilir.

Yapılan araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda kariyer karar verme güçlükleri ile kardeş sayısına göre anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuca göre üç ve daha fazla kardeş olan lise öğrencilerinin

kariyer karar verme güçlüğü puan ortalamalarının en fazla iki kardeş olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Whiston ve Keller (2004) yaptıkları araştırmada, kardeş sayısının kariyer karar verme sürecini nasıl etkilediğini incelemiştir. Daha az kardeşi olanların genellikle daha fazla ebeveyn ilgisi ve rehberliği aldığını ve bu durumun kariyer kararlarını daha bilinçli yapmalarına yardımcı olduğunu ortaya koymuştur. Kardeş sayısının artmasıyla birlikte ebeveynlerin çocuklara ayırabildiği zaman ve dikkat değişebilmektedir. Bu durum sebebiyle kardeş sayısının artmasıyla birlikte kariyer süreçlerinde aileden alınan kariyer karar verme sürecindeki desteğin azalabileceği ve bu doğrultuda da öğrencinin daha fazla kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin algılanan ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve araştırma sonucunda, kariyer karar verme güçlükleri ile algılanan ekonomik duruma göre anlamlı fark bulunmuştur. Ekonomik durumunu orta düzey ve altında algılayan lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri puan ortalaması orta düzeyin üstü olarak algılayan lise öğrencilerine göre daha yüksektir. Hem yurt içi hem yurt dışında yapılan araştırmaların sonucu bu araştırmayla benzer niteliktedir. Şekerli (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha az kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı görülmüştür. Benzer şekilde Konate (2022) tarafından meslek lisesi öğrencileriyle gerçekleştirilen araştırmada sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin daha yüksek düzeyde kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Satu ve diğerleri (2019) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada da ergenlerin sosyoekonomik düzeylerinin artmasıyla daha az kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları tespit edilmiştir. Lent ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen sosyal bilişsel kariyer teorisi, ekonomik durumun bireyin kariyer karar verme sürecindeki etkisini vurgulamaktadır. Teoriye göre, ekonomik sıkıntılar, bireyin öz yeterlilik algısını ve sonuç beklentilerini olumsuz etkileyerek kariyer karar verme güçlüklerine yol açabilir. Blustein ve diğerleri (2002), ekonomik kaynakların bireyin kariyer gelişimi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Yapılan araştırmada düşük ekonomik durumda olanların kariyer karar verme süreçlerinde daha fazla güçlük yaşadıkları görülmüştür. Aynı zamanda genellikle daha sınırlı seçeneklere sahip olmalarından dolayı da güçlük yaşadıkları düşünülmektedir. Leana ve Feldman (1995), ekonomik olarak

güvende olmadığını düşünen bireylerin kariyer karar verme süreçlerinde daha fazla stres yaşadığını ve bu durumun süreci olumsuz etkilediğini açıklamaktadır. Şirin (2005) de öğrencilerin ekonomik durumunun akademik ve kariyer başarıları üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında düşük ekonomik düzeye sahip öğrencilerin genellikle daha az kaynağa ve desteğe ulaşabildiklerini, bu yüzden de kariyer karar verme süreçlerinde daha çok güçlük yaşadıklarını belirtmiştir. Yapılan araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda daha önce üzerinde durulan eğitimde fırsat eşitliğinin ekonomik alanda sağlanamadığı görülmektedir.

5.2. Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygılarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordamasına Yönelik Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri, gelecek kaygıları ile kariyer karar verme güçlükleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Regresyon analizi sonucunda 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı bulunmuştur.

21. yüzyıl becerileri kariyer karar verme güçlüklerini negatif yönde anlamlı yordamaktadır. Günümüzde teknolojiye gelişim ve küreselleşmenin etkisiyle sürekli değişen ve öngörülmesi oldukça güç olan iş dünyasında kariyer kararı vermek daha da zor hale gelmektedir (Öztemel, 2021; Savickas, 1997). Bununla birlikte geçmiş yüzyıllarda bilgiye ulaşımın zorluğu ve bilginin sınırlılığı olduğu için bilgili insanlara ihtiyaç vardı. 21. yüzyılla beraber bilgi ve iletişim teknolojisinin yaygınlaşmasıyla beraber bilgi artık kolay ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu yüzden artık bilgili insan ihtiyacı yerine bilginin doğruluğunu teyit edebilen, var olan bilgilerden yeni bilgiler üretebilen ve problem çözme becerisine sahip olan bireylere ihtiyaç vardır (Gore, 2013; Voogt & Roblin, 2012). Bu durum da kişilerin daha becerikli olmalarını ve kariyerlerine uygun davranışlar sergilemelerini gerektirmektedir (Lent-Brown, 2013). Bu yüzden gençlerin 21. yüzyıl becerilerini kazanmaları ve geliştirmeleri gerekmektedir. 21. yüzyılda bireylerin yaşamlarının tüm alanlarında başarılı olabilmeleri için problem çözebilmeleri, sağlıklı iletişim becerilerine sahip olabilmeleri, bilgiye ulaşırken teknolojiyi etkili kullanabilmeleri, ulaştıkları bilginin doğruluğunu sorgulayabilmeleri, zamanı aktif kullanabilmeleri, farklı düşüncelere açık olabilmeleri ve değişen şartlara uyum sağlayabilme becerilerine sahip

olabilmeleri gerekmektedir. Çalışma yaşamı 21. yüzyıl itibariyle yeni tanımlar ve yeni gerekliliklerle şekillenmiştir. Artık tek bir yapıda ve tahmin edilebilir olmaktan ziyade daha esnek, düzensiz ve belirsiz bir sürece dönmeye başlamıştır. Günümüzdeki iş dünyası kişilere belirsizlik sunarken bu belirsiz yapı içerisinde kişiler kariyer karar verme zorluğu yaşamaktadır (Lent, 2013; Yılmaz, 2020). 21. yüzyılın getirileriyle beraber öğrencilerin bu yüzyılın taleplerini yerine getirebilmek adına kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir (Trilling, 2010). Öğrencilerin sahip olması beklenen bu becerilerin eğitim hayatlarının yanında meslek süreçlerinde ve hayatlarının diğer alanlarında da katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Jenkins vd., 2009).

Super (1980), yaşam boyu-yaşam alanı yaklaşımında her gelişim dönemi ile ilgili gelişim görevleri belirlemiştir. 14-18 yaş arasındaki gençler yaşam dönemlerinin keşfetme sürecindedir (Bacanlı & Öztemel, 2017; Mutlu-Çaykuş, 2020). Kişi bu dönemde bugün ve gelecek arasında ilişki kurarken kariyer seçimlerini daraltır ve belirlediği mesleği seçmek için eğitim alır (Super, 1980). Bununla birlikte Super'a (1992) göre ergenlerin kariyer gelişim görevi, ilgi ve değerlerini tanımak, iş hakkında bilgi sahibi olmak ve gerçekçi bir karar vermektir. Bu yüzden kariyer karar verme sürecinde de kişi kendini tanıması ve kariyer kararlarını bilgi ve becerilere dayandırması beklenir. Kişilere yapılan kariyer gelişim müdahaleleri, kişinin kariyer gelişimini desteklemeyi ve daha etkili karar vermelerine yardımcı olmayı amaçlar (Meydan, 2020).

Bireylerin kendi güçlü yanlarını fark edip kullanması, zayıf yanlarını da belirleyerek onları geliştirmeye çalışması öz farkındalık becerisi olarak tanımlanmaktadır (Morin, 2011). 21. yüzyıl becerileri, bireylerin kendilerini tanımalarını ve geliştirmelerini sağlayabilecek birçok alanı kapsar. Eleştirel düşünme becerisi, bireylerin kendilerini objektif değerlendirmelerine, güçlü ve zayıf yönlerini belirlemelerini sağlar (Halpern, 2014). Dijital okuryazarlık becerisi bireylerin bilgiye erişimini ve bilgiyi değerlendirmelerini artırır. Bu beceri ile de bireylerin çevrimiçi kaynaklar aracılığıyla kendilerini keşfetmeleri ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamaları sağlanır (Buckingham, 2008). Uyum ve esneklik becerileri ise bireylerin değişen yaşam koşullarına ve yeni durumlara uyum sağlamalarını sağlar. Bu beceri, bireylerin kendi sınırlarını ve yeteneklerini tanıyarak farklı durumlarla karşı karşıya kaldıklarında da nasıl hareket edebileceklerini anlamalarına olanak tanır (Pulakos

vd., 2006). Kültürel farkındalık becerisi de bireyin kendi kültürünü ve diğer kültürlerle olan ilişkisini anlamasında yardımcı olabilir. Bireyin kendi kültürünü tanıması kendisini tanıması için önemli bir yöntem olacağı düşünülmektedir. Araştırmalara göre 21. yüzyıl becerileri bireylerin kendilerini tanımaları için oldukça önemli becerileri içermektedir.

21. yüzyıl becerileri aslında sadece bu yüzyıla ait olan ve geçici beceriler değildir. Her zaman önemli olması gereken becerilerdir. 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanan bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, eleştirel düşünme ve problem çözme, girişimcilik ve inovasyon, sosyal sorumluluk ve liderlik gibi beceriler antik çağlardan günümüze eğitim ve sosyal gelişmenin temel unsurları arasındadır. Antik Yunan döneminde Sokrates'in sorgulama yöntemi eleştirel düşünmenin önemini vurgular. Rönesans döneminde bilim ve sanat alanındaki ilerlemede yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerinin etkisi olduğu söylenebilir. İletişim ve iş birliği becerileri de yüzyıllar boyunca toplumların bir arada olmasını sağlayan ve medeniyetlerin oluşmasına katkıda bulunan beceriler arasındadır (P21, 2009; Trilling & Fadel, 2009). Sonuç olarak, 21. yüzyıl becerileri isminin aksine geçmişten günümüze kadar insan yaşamında önemli olmuş ve toplumların gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu beceriler sadece 21. yüzyıl için önemli olmayıp geçmişte olduğu gibi gelecekte de ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir. Tüm bu değerlendirmeler sonucunda 21. yüzyıl becerilerinin kariyer karar verme güçlüklerini negatif yönde yordamasının anlaşılır olduğu söylenebilir.

Han ve diğerleri (2021) yaptıkları araştırmada 21. yüzyıl becerilerinin öğrencilerin kariyer farkındalığını ve ilgisini nasıl artırdığını incelemiştir. Öğrencilerin STEM kariyerlerine yönelik ilgi ve bilinçlenme süreçlerinin, 21. yüzyıl becerileriyle bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Öğrencilere 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılmasının kariyer gelişiminde ve kariyer seçiminde oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır (Mariani vd., 2016). Karacan-Özdemir ve Bacanlı (2020) yaptığı derleme çalışmasında öğrencilerin sahip olduğu sosyal duygusal becerilerin kariyer gelişimlerinde önemli bir noktada olduğunu belirtmiştir. Konate (2022) meslek lisesi öğrencileriyle birlikte yaptığı çalışmada kariyer karar verme güçlüğü ile 21. yüzyıl becerilerinin tüm alt boyutları -bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, girişimcilik ve inovasyon, eleştirel düşünme ve problem çözme, sosyal sorumluluk ve liderlik, kariyer bilinci- arasında negatif bir ilişki tespit etmiştir. Yapılan araştırma sonucuyla

benzer olarak öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerinin artmasıyla kariyer karar verme güçlüklerinde azalma olduğu görülmüştür. Lise öğrencileriyle yapılan bir başka araştırmada da 21. yüzyıl becerileri ile kariyer öz yeterlilik arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmişken 21. yüzyıl becerileri ile kariyer kaygısı arasında negatif bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir (Can-Göl, 2023). Öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerinin artmasıyla kariyerlerine yönelik öz yeterliliklerinin arttığı görülürken yaşadıkları kariyer kaygısının azaldığı bulunmuştur. 21. yüzyıl becerilerinin alt boyutu olan dijital okuryazarlık becerilerinin de kariyer karar verme sürecinde etkisi olduğu ve bu sebeple dijital okuryazarlığı artırarak kariyer karar alma sürecine katkı sağlanacağı düşünülmektedir (Sutiman vd., 2022). Tüm bunlara ek olarak kişinin kariyer bilinci, kendisine uygun meslek seçebilmesi, mesleğinde gelişmesi, kariyer ve yaşam becerilerini yaşamı boyunca devam ettirmesi tarafından oluşturulmaktadır (Nasir & Lin, 2013). Bu bulguya ve araştırma sonuçlarına dayanarak özellikle lise döneminde öğrencilerin yaşadıkları kariyer karar verme sürecindeki güçlüklerini en aza indirgeyebilmek adına 21. yüzyıl becerilerini geliştirmenin önemli bir koruyucu faktör olacağı düşünülebilir. Kariyer kararı sürecinde edindikleri bilgilere eleştirel yaklaşarak analiz edebilmeleri, bilgiye ulaşabilmek için farklı teknolojileri kullanabilmeleri, girişimci olarak kendi hedeflerini belirleyebilmelerini ve hedeflere ulaşmak için gerekli adımları atabilmeleri öğrencilere kariyer kararı sürecinde yaşadıkları güçlüğü azaltacaktır. Öğrencilerin bu davranışları gerçekleştirebilmeleri için de kendilerini P21'in (2019) tanımladığı 21. yüzyıl becerileri modelindeki öğrenme ve yenilenme becerileri, bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı becerileri, yaşam ve kariyer becerileri odağında geliştirmeleri gerekmektedir. Bu becerilere sahip olan öğrencilerin kariyer karar verme güçlüğüne daha az yaşayacağı araştırmanın sonucunda elde edilen bulgu sayesinde de söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüğüne pozitif yönde yordamasıdır. Gelecekle ilgili kaygının ve olumsuz duyguların, karar verme sürecinde de belirsizlik ve kararsızlık yarattığı tespit edilmiştir (Gati vd., 2011). Ferrari ve diğerleri (2010) gençlerin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerinin kariyer karar verme sürecini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Benzer bir şekilde Jia ve diğerleri (2022) de gelecek kaygısının yüksek olduğu durumda, kariyer karar verme sürecinde daha fazla zorluk yaşandığını ifade etmiştir. MacLeod ve diğerlerine (1991) göre kişinin yetersizlik hissi ve gelecekte

olabilecek olumsuz durumlarla baş edememe korkusu gelecek kaygısını artırmaktadır. Gelecek ile ilgili olumsuz düşünceler, yetersizlik hissi, olumsuz durumlarla baş etmeye yönelik güven eksikliği gibi durumlar gelecek kaygısını ortaya çıkarmaktadır (Hammad, 2016). Aynı zamanda gelecek kaygısının öğrencilerin eğitim süreçlerinde de birçok olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Gelecek kaygısının öğrencilerin öğrenme düzeylerinde ve eğitim performanslarında düşüşe sebep olduğu öngörülmektedir (Araç-İlgar & Cihan, 2019). Oysa gençler, gelecekteki yaşamlarını daha konforlu ve belli standartların üstünde geçirmek isterler ve bu şartları sağlayabilecek nitelikte bir meslek seçimi yapmak isterler. Meslek sahibi olabilmek ve üniversiteye girebilmek için de belirlenmiş başarı sınavları ile üniversitelerin ilgili bölümlerini kazanmaları gerekmektedir (Spinath, 2012). Bu yüzden de gelecek kaygısının kariyer süreci üzerinde olumsuz etkisi olduğu görülmektedir. Niles ve diğerlerinin (2010) geliştirdiği umut eylem kuramına göre kişi geleceğe dair umut duygusuna sahip olduğunda hayatında karşılaştığı belirsizlikleri bir fırsat olarak görür ve kariyer sürecinde zorluklarla karşılaştığında yaratıcı ve yeni çözümler üretebilir. Yoon ve diğerlerinin (2015) yaptığı araştırmada umudun akademik performansı olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Umudun kariyer gelişimi konusunda önemli bir noktada olduğu yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir (Amundson vd., 2018; Diemer & Blustein, 2007; Yoon vd., 2015). Birçok araştırmada ve yapılan araştırmanın sonucunda olduğu gibi, gelecek kaygısının kariyer karar verme sürecinde önemli bir engel olduğu görülmüştür. Gelecek kaygısı, bireylerin gelecekte karşılaşılabilecekleri belirsizlikleri ve zorluklarla ilgili endişelerini ifade eder. Gelecek kaygısı, bireylerin gelecekteki belirsizliklerle baş etme becerisini azaltırken kariyer kararlarını ertelemelerine veya yanlış karar almalarına yol açabilir. Örneğin gelecekte iş bulma konusunda endişeli olan bir öğrenci, meslek seçimi yapmaktan kaçınabilir veya bu karar verme sürecini sürekli erteleyebilir. Bu durumu özellikle gençler, geleceğe dair kontrolünü kaybettiğini hissettiğinde ve kafa karışıklığı yaşayıp çaresizlik hissine kapıldığında yaşamaktadırlar. Yaşanan bu kaygı durumuyla beraber öğrenci artık geleceği düşünmemeye başlamaktadır (Craig vd., 2000). Gelecek kaygısı yaşayan kişiler, bu kaygıyı azaltmak amacıyla geleceğiyle ilgili düşüncelerden kaçınma davranışı gösterebilir. Tam tersi şekilde de gelecekteki olası olumsuzluklar hakkında düşünmek kişinin kaygısını artırabilir. Kişi geleceğini düşünmediğinde de bu durum geleceğine yönelik plan yapma süreçlerini de olumsuz etkileyebilir (Bo vd., 2022).

Oysa etkili kariyer planlamasıyla birlikte bireyler geleceğe dair belirsizlikleri azaltarak kendilerini daha güvende hissederek (Lent vd., 1994). Bunun yanında kaygı sebebiyle hızlıca alınmış kararlar da yanlış meslek seçimlerine yol açabilir. Baskı altında olan öğrenci sağlıklı düşünmekte zorlanır ve bu da geleceğiyle ilgili uygun karar vermesinin önüne geçen bir durum haline gelir. Geleceğe yönelik olumsuzlukların öğrenci için ön planda olması onun kaygısını arttırırken umudunun olması kaygısını azaltır. Umut eylem kuramının vurguladığı gibi sıkıntı yaşasa da fırsatları ve alternatifleri görebilir ve kariyer kararı vermesi daha kolaylaşabilir. Bu açıdan da gelecek kaygısının az olmasının kariyer kararını vermeyi kolaylaştırdığı söylenebilir. Geleceğe yönelik olumlu beklentilerin artırılması gençlerin kariyer kararlarını daha sağlıklı almalarına yardımcı olabilir. Ayrıca umutlu öğrencilerin hedeflerine ulaşma konusunda daha motivasyonlu olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı ortaya konulmuştur. Araştırmada ortaya çıkan bulgu, gelecek kaygısının 21. yüzyıl becerilerine kıyasla kariyer karar verme güçlüklerini daha güçlü ve öncelikli bir şekilde yordadığını göstermiştir. Savickas (2005), kariyer karar verme süreçlerinde geleceğe dair belirsizliğin ve kaygının, bireylerin kararlarını karmaşık hale getiren ana faktörlerden biri olduğunu vurgulamıştır. Yapılan bir başka araştırmaya göre de öğrencilerin kariyer farkındalıklarının artmasıyla umutsuzluk düzeylerinin ve gelecek kaygılarının azaldığı sonucu elde edilmiştir (Üstün, 2022). Bu bağlamda, gelecek kaygısı öğrencilerin mevcut yetenek ve becerilerini değerlendirme ve kariyer seçenekleri arasında sağlıklı bir seçim yapmalarını zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda da lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinde gelecek kaygısının öncelikli olarak ele alınması gerektiği araştırma sonucu ile desteklenmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada lise öğrencilerinin demografik değişkenlere göre kariyer karar verme güçlüklerinde anlamlı fark olup olmadığı incelenmiştir. Bunun yanında lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordaması araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları aşağıda sıralanmıştır:

1. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
2. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri lise türüne göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
3. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
4. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
5. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri babanın eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
6. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
7. Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri algılanan ekonomik duruma göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
8. Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin cinsiyet, kardeş sayısı ve algılanan ekonomik duruma göre kariyer karar verme güçlüklerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Lise türü, sınıf düzeyi, annenin ve babanın eğitim durumuna göre

kariyer karar verme güçlüklerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ayrıca lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçlar dahilinde aşağıda öneriler sunulmuştur.

6.2.1. Araştırmanın Bulgularına Yönelik Öneriler

- Araştırmanın sonucunda lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin kariyer karar verme güçlüklerini yordadığı elde edilmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde özellikle okullardaki eğitimle beraber 21. yüzyıl becerileri kapsamında yaratıcılık, iletişim, iş birliği, eleştirel düşünme, bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı, girişimcilik, üretkenlik, sorumluluk, liderlik esneklik ve uyum becerileri öğrencilere kazandırılabilir. Öğrencilerin bu becerilerde artış olmasıyla beraber daha sağlıklı kariyer seçimlerinde bulunabilecekleri söylenebilir. Sadece okulla sınırlı kalmayarak öğrencinin ailelerini 21. yüzyıl becerilerinin önemi konusunda bilinçlendirilerek okul dışında da bu becerilere yönelik kazanım için çalışmalar yapılabilir. Bu noktada bakanlık, okul yönetimleri, öğretmenler ve ebeveynler iş birliği halinde çalışabilir.
- Araştırmanın bir diğer sonucu, gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüğüne yordamasıdır. Bu doğrultuda psikolojik danışmanlar ve eğitimciler, öğrencilerin gelecek kaygılarını yönetmelerine yardımcı olabilecek stratejiler geliştirebilir ve bu kaygıların kariyer karar verme süreçlerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik müdahalelerde bulunabilir. Bu kapsamda, geleceğe yönelik olumlu beklentilerin arttırılması ve kariyer uyum yeteneğinin geliştirilmesi, öğrencilerin kariyer kararlarını daha sağlıklı ve güvenli bir şekilde almalarına katkıda bulunabilir.
- Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri yaşaması durumunda özellikle okullardaki ve kurum dışındaki psikolojik danışmanlar öğrencilerle kariyer danışmanlığı süreci yürütebilir. Bu süreçte öğrencilerin karar verme sürecindeki güçlükleri üzerinden gelebilmeleri için 21. yüzyıl becerilerinin ne düzeyde olduğu değerlendirilebilir. Böylece öncelikli olarak geliştirilmesi gereken becerilere yönelik müdahaleler planlanabilir. Psikolojik danışmanlar tarafından 21. yüzyılın gereklilikleri öğrencilere aktarılarak tercih sürecinde hedefledikleri meslekler ile ilgili bilgi aktarımı yapılabilir, öğrencinin hangi

beceriler üzerine çalışması gerektiği ve bu becerileri geliştirebilmek için neler yapabileceği üzerine çalışılabilir.

- Araştırmanın diğer bulgularına göre ekonomik durumunu orta düzey veya altında algılayan öğrencilerin ekonomik durumunu yüksek algılayan öğrencilere göre kariyer karar verme güçlüğü puan ortalamaları düşük bulunmuştur. Bu doğrultuda ekonomik olarak kaygıları olan öğrencilere gelecekteki mesleklerine karar verme sürecinde özellikle mesleki değerler kapsamında çalışma yapılabilir ve bu değerler doğrultusunda meslek seçimi yapması için rehberlik edilebilir.
- Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre kardeş sayısına göre kariyer karar verme güçlüğü puan ortalamaları arasında fark bulunmuştur. Bu sonuç göz önünde bulundurulduğunda okullarda kardeş sayısı fazla olan öğrenciler tespit edilebilir. Belirlenen öğrencilerle bireysel çalışmaların yanı sıra aileleri ile görüşmeler yapılabilir. Bu görüşmelerde ailelerin öğrencilere daha fazla ilgi göstermesi ve rehberlik etmeleri konusunda farkındalık kazandırılabilir, ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi için destek olunabilir.

6.2.2. Gelecekte Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler

- Bu araştırma, lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygılarının kariyer karar verme güçlüklerini yordamasını ortaya koyan bir niteliktedir. Bu araştırma kapsamına dahil edilen değişkenlerin ilişkisi başka betimsel araştırmada incelenebilir. Farklı özellikteki öğrencilerle (farklı sınıf düzeyindeki lise öğrencileri, farklı lise türündeki lise öğrencileri gibi) araştırmalar yapılabilir. Ayrıca bu araştırmada elde edilen bulgular lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile ilgilidir. Yapılacak benzer araştırmalarda ortaokul ve üniversite dönemindeki öğrencilerle de araştırma planlanabilir.
- Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğü düzeyleri toplam puan üzerinden değerlendirilmiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin alt boyutları olan karamsar görüşler, kaygı ve öz ve kimlik; 21. yüzyıl becerilerinin alt boyutları olan bilgi ve teknoloji, eleştirel düşünme, girişimcilik, sosyal sorumluluk ve kariyer bilinci; gelecek kaygısının alt

boyutları olan gelecekte umutsuzluk ve gelecek korkusu arasındaki ilişkiler incelenebilir.

- Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğüne 21. yüzyıl becerileri ve gelecek kaygısı düzeylerindeki değişimlerin incelendiği boylamsal araştırmalar planlanabilir. Özellikle öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerinin yaşla birlikte gelişmesiyle veya gelecek kaygılarındaki değişim sonucunda kariyer karar verme güçlüklerindeki değişimin incelenmesi önemli görülebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgül-Fırat, E., & Özden, M. (2015). Öğretmen adaylarının bilimsel süreçte bilgi iletişim teknolojileri kullanımına yönelik ölçek geliştirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 1-25. <https://doi.org/10.17152/gefad.77668>
- Akçay, A. (2019). *An analysis of let course books in terms of 21st century skills: Communication, collaboration, critical thinking, creativity*. [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Akgün-Güdücü, S., & Özerk, H. (2022). Türkiye’de üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarıyla ilintili olarak 1996-2020 yılları arasında yapılan araştırmaların incelenmesi ve değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(6), 748-769. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.989>
- Akıncı, A. Y. (2022). Anadolu lisesi öğrencilerinin yirmi birinci yüzyıl becerileri ve kariyer kaygısı. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(57), 1338-1345. DOI: [10.29228/JOSHAS.64759](https://doi.org/10.29228/JOSHAS.64759)
- Akış, Y. (2021). *Soren Kierkegaard’da kaygı kavramı*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Al Hwayan, O. (2020). Predictive ability of future anxiety in professional decision-making skill among a Syrian refugee adolescent in Jordan. *Occupational Therapy International*, 1-6. <https://doi.org/10.1155/2020/4959785>
- Albion, M. J. (2000). Career decision-making difficulties of adolescent boys and girls. *Australian Journal of Career Development*, 9(2), 14-19. <https://core.ac.uk/download/pdf/11036624.pdf>
- Alexander, B. (2008). Web 2.0 and emergent multiliteracies. *Theory Into Practice*, 47(2), 150-160. <https://www.learntechlib.org/p/103063/>
- Alisinaoğlu, F., & Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 15-19. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/145/alisinanoğlu.htm
- Altun, B. (2021). *21. yüzyıl becerilerinin Z kuşağı üniversite öğrencilerinin kariyer planlamasına ve teknoloji yönelimlerine etkisi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- American Association of School Librarians. (2007). *Standards for the 21st-century learner*. <https://www.epsnj.org/site/handlers/filedownload.ashx?moduleinstanceid=7770&dataid=32216&FileName=AASL%2021ST%20C%20learner.pdf>
- Amoundson, N., Goddard, T., Yoon, H. J., & Niles, S. (2018). Hope-centered interventions with unemployed clients. *Canadian Journal of Career Development*, 17(2), 87-98. <https://cjd-rcdc.ceric.ca/index.php/cjcd/article/view/81>

- Araç-Ilgar, E., & Cihan, B. B. (2019). Spor yöneticiliği programında öğrenim gören öğrencilerin sektörel beklenti, mesleki belirsizlik ve gelecek kaygılarının incelenmesi: Fenomonolojik bir çözümleme. *Spor Eğitim Dergisi*, 3(1), 81-92. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/676559>
- Argyropoulou, E. P., Sidiropolou-Dimakakou, D., & Besevegis, E. G. (2007). Generalized self-efficacy, coping, career indecision, and vocational choices of senior high school students in Greece. *Journal of Career Development*, 33(4), 316-337. <https://dx.doi.org/10.1177/0894845307300412>
- Arı, A. E. (2021). *Ergenlerde kariyer kararı verme güçlüğü: ailesel mükemmeliyetçilik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve akılcı olmayan mesleki inançların rolü*. [Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Arum, R. J., Beattie, I. R., & Ford, K. (2014). *The Structure of Schooling: Readings in the Sociology of Education* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Atabek, B. (2022). *21st century skills in English Language Teaching (ELT) programs in Turkey: A case study*. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, A. (2019). *İngilizce öğretmen adaylarının görüşleri çerçevesinde öğretmen eğitiminde 21.yüzyıl becerilerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, S., & Duman, B. (2020). Üniversite hazırlık sınıfı öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *EJERCongress 2020 Bildiri Kitabı*, 1227-1238.
- Aydın, F. (2019). *Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aydoğdu, F., Dilber, Y., Şahin, T., Sural, G. S., & Akça, F., (2021). Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan rehber öğretmen desteği ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1520-1543. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.981341>
- Aygün, M. (2014). *Öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aykurt, S. B. (2024). *21. yüzyıl becerilerinin akademisyen ve öğrenci algısına göre incelenmesi: Türkiye'deki üniversitelerin kıyaslanması (Benchmarking)*. Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bacanlı, F. (2012). Kariyer karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95. <https://doi.org/10.17066/pdrd.27739>
- Bacanlı, F., & Büyükgöze-Kavas, A. (2022). *Kariyer psikolojik danışmasında çağdaş kuramlar, yaklaşımlar ve modeller*. Ankara, Pegem Akademi.
- Bacanlı, F., & Öztemel K. (2017). *Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması*. Ankara, Pegem Akademi.

- Bacanlı, F., Eşici, H., & Özünlü, M. B. (2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 198-211. <https://doi.org/10.17066/pdrd.71875>
- Bahşi, N. (2023). Investigation of the relationship between 21st century skills and digital literacy levels of fifth grade students and their critical thinking tendencies in terms of various variables. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 8(21), 375-413. DOI: [10.35826/ijetsar.576](https://doi.org/10.35826/ijetsar.576).
- Balkaş-Yaşar, E. (2021). *Fen bilimleri öğretmenlerinin 21. yüzyıl becerileri öz yeterlilik algıları ve stem tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Barak, M., & Levenberg, A. (2016). Flexible thinking in learning: An individual differences measure for learning in technology-enhanced environments. *Computers and Education*, 66, 39-52. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.04.003>
- Bates, T. (2019). *Teaching in a digital age*. Vancouver, B.C., Tony Bates Associates Ltd. <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2/>
- Bayrak, S. B. (2018). *Ergenlerde umutsuzluğun benlik saygısı ve gelecek kaygısı ile ilişkisi* [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (2006). Career self-efficacy theory: Back to the future. *Journal of Career Assessment*, 14(1), 3-11. DOI: [10.1177/1069072705281347](https://doi.org/10.1177/1069072705281347)
- Bilici A., (2019). *Elit güreşçilerin yaşam amaçları ve gelecek kaygısı arasındaki ilişki*. [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bircan, M.A., & Akman, E. (2023). The relationship between students' 21st-century skills and academic performance in science and mathematics. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 18(1), 273-291. DOI: [10.29329/epasr.2023.525.13](https://doi.org/10.29329/epasr.2023.525.13)
- Blustein, D. L., Phillips, S. D., Jobin-Davis, K., Finkelberg, S. L., & Roarke, A. E. (1997). A theory-building investigation of the school-to-work transition. *The Counseling Psychologist*, 25(3), 364-402. <https://doi.org/10.1177/0011000097253002>
- Bø, S., Norman, E., & Wolff, K. (2022). Discrete Emotions Caused by Episodic Future Thinking: A Systematic Review With Narrative Synthesis. *Collabra: Psychology*, 8(1), 1-33. <https://doi.org/10.1525/collabra.35232>
- Bozkurt, Ş. B., & Çakır, H. (2016). Ortaokul öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme beceri düzeylerinin cinsiyet ve sınıf seviyesine göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 69-82. <http://dx.doi.org/10.9779/PUJE757>
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar*. (Çev. H. Z. İnan ve T. İnan). Nobel Yayıncılık.
- Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 97(2), 117-134. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2005.03.002>

- Bruce, C. (1995). Information literacy: A theoretical framework for higher education. *Australian Library Journal*, 44, 158-170. <https://doi.org/10.1080/00049670.1995.10755718>
- Buckingham, D. (2008). *Youth, Identity, and Digital Media*. Cambridge, The MIT Press.
- Bulut, B. (2023). *Özel yetenekli öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerini etkileyen faktörler: Bir model önerisi*. [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2020). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can-Göl, R. (2023). *Güzel sanatlar lisesi ile diğer liselerde öğrenim gören öğrencilerin 21. yy. becerileri, kariyer özyeterliği ve kaygısı düzeylerinin karşılaştırılması ve sanatla ilgili mesleklere ilişkin görüşleri*. [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ceylan, R., & Akçay, B. (2020). Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) okuryazarlığı. Öğretir-Özçelik, A. D. & Tuğluk, M. N. (Ed.), *Eğitimde ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Chaiyama, N., & Kaewpila, N. (2022). The development of life and career skills in 21st century test for undergraduate students. *European Journal of Educational Research*, 11(1), 51-68. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.11.1.51>
- Cihangir-Çankaya, Z., & Meydan, B. (2018). Ergenlik döneminde mutluluk ve umut. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 207-222. <https://doi.org/10.17755/esosder.316977>
- Cingöz, D. (2023). *Yabancılar Türk öğretimi ders kitaplarının 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Cook, C. R., Gresham, L. K., Barreras, R. B., Thornton, S., & Crews, S. D. (2008). Social skills training for secondary students with emotional and or behavioral disorders: A review and analysis of the meta-analytic literature. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 16, 131-144. <https://doi.org/10.1177/1063426608314541>
- Correll, S. J. (2004). Constraints into preferences: Gender, status, and emerging career aspirations. *American Sociological Review*, 69(1), 93-113. <https://doi.org/10.1177/000312240406900106>
- Craig, J. (2011). Six steps for implementing 21st century skills. *Impact*, 36(1), 17-21. <https://www.yumpu.com/en/document/read/27263381/six-steps-for-implementing-21st-century-skills-ocm-boces>
- Craig, K. J., Brown, K. J., & Baum, A. (2000). *Environmental Factors in the Etiology of Anxiety*. Psychopharmacology – 4th Generation of Progress (Çevrimiçi). <https://acnp.org/g4/GN401000127/Default.htm>
- Cropley, A. J. (1997). Fostering Creativity in the Classroom: General Principles, Mark, A. R. (Ed.), *Creativity Research Handbook*. NJ, Hampton Press.

- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi* [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çakmak, Ö., & Hevedanlı, M. (2005). Eğitim ve Fen Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 115-127. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6128/82187>
- Çankaya, Z. C., & Meydan, B. (2018). Ergenlik döneminde mutluluk ve umut. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 207-222. <https://doi.org/10.17755/esosder.316977>
- Çevik, M., & Şentürk, C. (2019). Multidimensional 21th century skills scale: validity and reliability study. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 14(1), 011-028. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1211726>
- Çubukçu, Z., & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 155-174. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25369/267789>
- Çutuk, A. Z. (2017). *Duygusal dışavurum amaçlı psiko-eğitim programının ergenlerin depresyon, anksiyete ve stres düzeyine etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Dedebali, N. C. (2020). Bilgi okuryazarlığı. Öğretir Özçelik, A. D. & Tuğluk, M. N. (Ed.), *Eğitimde ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Demir, K. (2023). *2018 fen bilimleri dersi öğretim programının 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demiralay, R., & Karadeniz, Ş. (2010). Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının, ilköğretim öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı öz-yeterlik algılarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(2), 819-951. <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/105548/>
- Demirel, H. (2023). *Ters yüz sınıf modeliyle işlenen 8. sınıf fen bilimleri dersinde farklı öğretim yöntemlerinin öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerine etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demirer, V. (2013). *İlköğretimde e-öyküleme kullanımı ve etkileri*. [Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Diemer, M. A., & Bluestein, D. L. (2007). Vocational hope and vocational identity: Urban adolescents' career development. *Journal of Career Assessment*, 15(1), 98-118. <https://doi.org/10.1177/1069072706294528>
- Dietrich, J., & Kracke, B. (2009). Career-specific parental behaviors in adolescents' development. *Journal of Vocational Behavior*, 75(2), 109-119. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.03.005>
- Dinler, H., Simsar, A., & Yalçın, V. (2021). 3-6 Yaş çocukların 21. yüzyıl becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8, 281-303. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.941467>
- Doş, İ. (2024). *21. yüzyıl becerileri kapsamında İngilizce ders kitabının incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Dursun, A., & Özkan, M. S. (2019). Ergenlerin gelecek kaygıları ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(5), 23-37. <https://doi.org/10.31461/ybpd.508996>
- Dursun, S., & Aytaç, S. (2009). Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 71-84. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935894.pdf>
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. P. A. M. Van-Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (pp. 458-476). Sage Publications Ltd.
- Emir, Ö. (2022). *Covid-19 döneminde halk oyuncuların gelecek kaygısı ile stresle başa çıkma düzeylerinin zihinsel dayanıklılıkları üzerine etkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Engels, D. W. (1994). The professional practice of career counseling and consultation: A resource document. <https://eric.ed.gov/?id=ED387742>
- Engin, A. O., & Korucuk, M. (2021). Öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1081-1119. <https://doi.org/10.17152/gefad.875581>
- Erdoğan-Zorver, C. (2018). *Kariyer grup rehberliği programının üniversite öğrencilerinin kariyer uyum düzeylerine etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Erol, A. (2022). *Öğretmenlerin 21. Yüzyıl becerileri kapsamında karar verme stilleri ile mesleki özerklik davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Eryılmaz A., & Mutlu T. (2017). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 227-249. <https://doi.org/10.18863/pgy.281802>
- Eryılmaz, S., & Uluyol, Ç. (2015). 21. yüzyıl becerileri ışığında Fatih projesi değerlendirmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 209-229. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6772/91207>
- European Commission (2007). Key competences for lifelong learning European reference.
- Fang, Z. (2002). E-Government in Digital Era: Concept, Practice, and Development. *International Journal of the Computer, the Internet and Management*, 10(2), 1-22. <https://sahris.sahra.org.za/sites/default/files/additionaldocs/10.1.1.133.9080.pdf>
- Ferrari, L., Nota, L., & Soresi, S. (2010). Time perspective and indecision in young and older adolescents. *British Journal of Guidance & Counselling*, 38(1), 61-82. <https://doi.org/10.1080/03069880903408612>
- Fidan, V., & Nas, S. (2021). Career decision-making difficulties on high school students. *The Journal of International Education Science*, 8(29), 1-18. DOI: [10.29228/INESJOURNAL.53964](https://doi.org/10.29228/INESJOURNAL.53964)
- Fisher, T. A., & Griggs, M. B. (1995). Factors that influence the career development of African-American and Latino youth. *The Journal of Vocational Education Research*, 20(2), 57-74.

- Garriott, P. O., Flores, L. Y., & Martens, J. K. (2013). Predicting the math/science career goals of low-income prospective first-generation college students. *Journal of Counseling Psychology*, 60(2), 200-209. DOI: [10.1037/a0032074](https://doi.org/10.1037/a0032074)
- Gati I., Krausz, M., & Osipow, S.H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 43(4), 510-526. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0167.43.4.510>
- Gati, I. (1986). Making career decisions: A sequential elimination approach. *Journal of Counseling Psychology*, 33(4), 408. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.33.4.408>
- Gati, I., & Saka, N. (2001). High school students' career-related decision-making difficulties: Causes and consequences. *Journal of Counseling Psychology*, 48(4), 492-503. DOI: [10.1002/j.1556-6676.2001.tb01978.x](https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01978.x)
- Gati, I., Gadassi, R., Saka, N., Hadadi, Y., Ansenberg, N., Friedmann, R., & Asulin-Peretz, L. (2011). Emotional and personality-related aspects of career decision-making difficulties: facets of career indecisiveness. *Journal of Career Assessment*, 19(1), 3-20. <https://doi.org/10.1177/1069072710382525>
- Gelen, İ. (2017). P21-program ve öğretimde 21. yüzyıl beceri çerçeveleri (ABD uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jier/issue/33877/348852>
- Geylani, M., & Çiriş-Yıldız, C. (2022). Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 284-300. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.1011330>
- Ginzberg, E. (1972). Toward a theory of occupational choice: A restatement. *Vocational Guidance Quarterly*, 20, 169-176. <https://doi.org/10.1002/j.2164-585X.1972.tb02037.x>
- Goleman, D. (1998). What makes a leader?. *Harvard Business Review*, 76(6), 82-91. <http://fs.ncaa.org/Docs/DIII/What%20Makes%20a%20Leader.pdf>
- Gore, V. (2013). 21st century skills and prospective job challenges. *The IUP Journal of Soft Skills*, 7(4), 7-14.
- Gök, Ü. (2018). *Kariyer karar verme programının 8. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Gökce, Z. (2016). *Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve ego kimlik statülerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Gökce, Z., & Traş, Z. (2017). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve ego kimlik statülerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 58-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/29870/294797>
- Güler, Y. (2019). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri öz-yeterlik algıları*. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Güngör, B. (2022). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının 21. Yüzyıl becerileri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Güngör, D. (2021). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 ve 6 yaş grubu çocuklarının öz düzenleme becerileri ile 21. yüzyıl becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Hackman, J. R., & Wageman, R. (2005). A theory of team coaching. *Academy of Management Review*, 30(2), 269-287. <https://doi.org/10.2307/20159119>
- Halpern, D. F. (2014). *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. New York, Psychology Press.
- Hamachek, D. E. (1990). Evaluating self-concept and ego status in Erikson's last three psychosocial stages. *Journal of Counseling and Development*, 68(6), 677-683. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1990.tb01436.x>
- Hammad, M. A. (2016). Future anxiety and its relationship to students' attitude toward academic specialization. *Journal of Education and Practice*, 7(15), 54-65. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1103253>
- Han, B. (2021). Medya okuryazarlığı. Karataş, K. (Ed.), *Eğitim ve 21. Yüzyıl Becerileri*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Han, J., Kelley, T., & Knowles, J.G. (2021). Factors influencing student stem learning: self-efficacy and outcome expectancy, 21st century skills, and career awareness. *Journal for STEM Education Research*, 4, 117-137. <https://doi.org/10.1007/s41979-021-00053-3>
- Harman, E. (2017). *Lise öğrencilerinin denetim odaklarına göre mesleki olgunluklarının kariyer karar verme güçlüklerini yordama gücü*. [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Harman, E., & Kırdök, O. (2018). Lise öğrencilerinin denetim odaklarına göre mesleki olgunluklarının kariyer karar verme güçlüklerini yordama gücü. *Journal of Human Sciences*, 15(3), 1530-1540. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/5221>
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. The Guilford Press.
- Henry, C., Hill, F., & Aand Leitch, C. (2005). Entrepreneurship education and training: Can entrepreneurship be taught? *Education Training*, 47(3), 158-169. <https://doi.org/10.1108/00400910510592211>
- Hirschi, A. (2011). Callings in career: A typological approach to essential and optional components. *Journal of Vocational Behavior*, 79(1), 60-73. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2010.11.002>
- Hisli, N. (1989). Beck depresyon envanterinin üniversite öğrencileri için geçerlilik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7(23), 3-13. <https://psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443319890000m000366.pdf>
- ISTE (2024). *Standarts*. <https://iste.org/standards>

- Izgar, H. (2008). Eğitim liderliği. Sünbül, A. M. (Ed.), *Eğitime yeni bakışlar-1*. Konya, Eğitim Kitabevi Yayınları.
- İlhan, A. H. (2023). *Lise öğrencilerinin kariyer kararlarının ve kariyer kaygılarının, kariyer yapılandırmalarına, sorumluluk duygusuna ve davranışına göre incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- İnceoğlu, M. M. (2020). *Endüstri 4.0 (Dördüncü Sanayi Devrimi) ve Eğitim*. Abaküs.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where oldu and new media collide*. New York: New York University Press.
- Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., & Robinson, A. J. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: media education for the 21st century*. USA, Mit Press.
- Jia, Y., Hou, Z. J., Zhang, H., & Xiao, Y. (2022). Future time perspective, career adaptability, anxiety, and career decision-making difficulty: exploring mediations and moderations. *Journal of Career Development*, 49(2), 282–296. <https://doi.org/10.1177/0894845320941922>
- Jumah, F. I., & Al-Khamra, H. A. (2022). Future anxiety among high-school students with visual, hearing impairments and non-disabled students and its relationship to their parents' educational level in the capital Amman. *Journal of Positive School Psychology*, 6(8), 8249-8269. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/11238/7253>
- Karaaslan, G. S. (2024). *Annelerin bilinçli farkındalık düzeyleri ile çocuklarının 21. Yüzyıl becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karacan-Özdemir, N., & Bacanlı, F. (2020). Sosyal duygusal öğrenme becerileri ve kariyer gelişimi: Öğretmen ve psikolojik danışman rolleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(226), 323-244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/54184/732975>
- Karacan, M. (2023). *Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı, erken dönem uyum bozucu şemalar, öfke ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karaçay, G. (2021). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının kariyer karar verme güçlüklerine ve temel ihtiyaçlara etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karakaş, U., & Uslu, T. (2023). Ortaöğretim öğrencilerinde kişilik özellikleri ve gelecek kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Health and Sport Sciences*, 6(2), 51-58. <https://doi.org/10.61150/jhss.2023060202>
- Karamenderes, A. (2020). *Lise öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüğü ile kariyere ilişkin ebeveynlerden algılanan destek, yeterlik algısı, gelecek beklentisi arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Kepir-Savoly, D. D. (2017). *Okuldan işe geçiş becerileri geliştirme programının kariyer uyumu ve kariyer iyimserliğine etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kesici, Ş. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarını yordaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 329-339. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61794/924242>
- Konate, A. D. (2022). *Meslek lisesi öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve umut düzeylerinin kariyer karar verme güçlüğü ile ilişkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Korkut-Owen, F., & Niles, S. G. (2019). Yeni yaklaşımlar ve modeller. Yeşilyaprak, B. (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara, Pegem.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., & Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2006). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara, Pegem Yayınları.
- Kurbanoglu, S. (2010). Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 723-747. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48858/622490>
- Kurudayıoğlu, M., & Soysal, T. (2019). Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 483-496. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.621132>
- Kuuk, Ö. (2019). Eğitim 4.0 yaklaşımı ve 21. yüzyıl becerileri. Arslan, A. (Ed.), *Eğitimde güncel konular ve yeni yaklaşımla*. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı: Kuramlar uygulamalar*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (2006). *Eğitimde bireysel farklılıklar*. Ankara, Nobel Yayınları.
- Lai, E. R., DiCerbo, K. E., & Foltz, P. (2017). *Skills for Today: What we know about teaching and assessing collaboration*. London, Pearson.
- Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2018). *Management Information Systems: Managing the digital firm*. United Kingdom, Pearson Education Ltd.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company.
- Leana, C. R., & Feldman, D. C. (1995). Finding new jobs after a plant closing: Antecedents and outcomes of the occurrence and quality of reemployment. *Human Relations*, 48(12), 1381-1401. <https://doi.org/10.1177/001872679504801201>
- Lenox, M. F., & Walker, M. L. (1993). Information literacy in the educational process. *The Educational Forum*, 57(2), 312-324. <https://doi.org/10.1080/00131729309335431>
- Lent, R. W. (2013). Career-life preparedness: Revisiting career planning and adjustment in the new workplace. *The Career Development Quarterly*, 61(1), 2-14. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2013.00031.x>

- Lent, R. W., & Brown, S. D. (2013). Social cognitive model of career self-management: Toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. *Journal of Counseling Psychology*, 60(4), 557-568. DOI: [10.1037/a0033446](https://doi.org/10.1037/a0033446)
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 36-49. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.36>
- Lyons, G., & Urry, J. (2005). Travel time use in the information age. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 39(2-3), 257-276. <https://doi.org/10.1016/j.tra.2004.09.004>
- Mackert, M., Mabry-Flynn, A., Champlin, S., Donovan, E. E., & Pounders, K. (2016). Health literacy and health information technology adoption: The potential for a new digital divide. *Journal of Medical Internet Research*, 18(10), e264. DOI: [10.2196/jmir.6349](https://doi.org/10.2196/jmir.6349)
- Macleod, A. K., Williams, J. M., & Bekerian, D. A. (1991). Worry is reasonable: The role of explanations in pessimism about future personal events. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(4), 478-486. DOI: [10.1037//0021-843x.100.4.478](https://doi.org/10.1037//0021-843x.100.4.478)
- Mahmud, M. M., & Wong, S.F. (2022). Digital age: The importance of 21st century skills among the undergraduates. *Frontiers in Education*, 7, 1-9. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.950553>
- Maner, J. K., & Schmidt, N. B. (2006). The role of risk avoidance in anxiety. *Behavior Therapy*, 37(2), 181-189. DOI: [10.1016/j.beth.2005.11.003](https://doi.org/10.1016/j.beth.2005.11.003)
- Mariani, M., Berger, C., Koerner, K., & Sandlin, C. (2016). Operation occupation: A college and career readiness intervention for elementary students (Practitioner-focused research). *Professional School Counseling*, 20(1), 65-76. <https://doi.org/10.5330/1096-2409-20.1.65>
- McMahon, M., & Patton, Q. (1995). Development of a systems theory of career development. *Australian Journal of Career Development*, 4, 15-20. <https://doi.org/10.1177/103841629500400207>
- McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2006). *Research in education evidence-based inquiry*. Person Education
- Metheny, J., & McWhirter, E. H. (2013). Contributions of social status and family support to college students' career decision self-efficacy and outcome expectations. *Journal of Career Assessment*, 21(3), 378-394. <https://doi.org/10.1177/1069072712475164>
- Meydan, B. (2020). Ergenlik döneminde kariyer gelişimi. Siyez, D. M. & Mutlu Çaykuş, T. (Ed.), *Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Mızrak, Ş. (2023). *Kariyer yapılandırma kuramı temelli psikoeğitim programının lise öğrencilerinin kariyer yapılandırmalarına kariyer karar verme güçlüklerine ve kariyer kaygılarına etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Molin, R. (1990). Future anxiety: Clinical issues of children in the latter phases of foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 7, 501–512. <https://doi.org/10.1007/BF00756080>
- Morin, A. (2011). Self-awareness part 1: Definition, measures, effects, functions, and antecedents. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(10), 807-823. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00387.x>
- Mumford, M. D., Zaccaro, S. J., Harding, F. D., Jacobs, T. O., & Fleishman, E. A. (2000). Leadership skills for a changing world: Solving complex social problems. *The Leadership Quarterly*, 11(1), 11-35. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(99\)00041-7](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(99)00041-7)
- Murat, A. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının 21. yüzyıl becerileri yeterlik algıları ile STEM'e yönelik tutumlarının incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Mutlu-Çaykuş, T. (2020). Kariyer gelişim kuramları açısından yaşam boyu kariyer gelişimi. Siyez, D. M. & Mutlu Çaykuş, T. (Ed.), *Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Nachmias, R., Mioduser, D., & Forkosh-Baruch, A. (2008). Innovative Pedagogical Practices Using Technology: The Curriculum Perspective. Voogt, J. & Knezek, G. (Ed.) *International Handbook of Information Technology in Primary and Secondary Education*. Springer, Boston. https://doi.org/10.1007/978-0-387-73315-9_10
- Nart, S., & Yıldırım, Y. T. (2021). Girişimcilik eğitiminin girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinde öz-yeterlilik algısının aracılık rolü üzerine bir araştırma. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 10(1), 1-28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1853976>
- Nasir, R., & Lin, L. S. (2013). The relationship between self-concept and career awareness amongst students. *Asian Social Science*, 9(1), 193-197. DOI: [10.5539/ass.v9n1p193](https://doi.org/10.5539/ass.v9n1p193)
- Niles, S. G., Yoon, H. J., Balin, E., & Amundson, N. A. (2010). Using a hope-centered model of career development in challenging times. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 101-108. <https://doi.org/10.17066/pdrd.86654>
- Nişanyan Sözlük (2024). *Kariyer kelimesinin kökeni*. <https://www.nisanyansozluk.com/>
- O'gorman, F. (2016). *Kaygı, edebi ve kültürel tarihi*. (P. Akkoç, Çev.) İstanbul, İKÜ Yayınevi.
- OECD (2009). *21st century skills and competences for new millennium learner in OECD countries*. OECD Education Working Papers. <https://doi.org/10.1787/218525261154>
- Oktan, V. (2005). Yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeyinin ergenlerdeki öfkenin gelişimine etkisi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21), 183– 192. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaeabd/issue/377/2247>
- Onur, B. (1980). Ergenlikte kaygı ve korkular. *Eğitim ve Bilim*, 5(28), 30-35. <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5508/1664>

- Oral-Kara, N., Akın, G., & Alp, S. (2020). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı ile sınav kaygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2(2), 150-169. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sdusyd/issue/60581/844970>
- Öcal, R. (2019). *Korunma ihtiyacı olan çocuklarda gelecek kaygısının incelenmesi: Adana ili örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öğretir, Ö. (2020). İnovasyon, Yaratıcılık ve Yenilenme. Öğretir Özçelik, A. D. & Tuğluk, M. N. (Ed.), *Eğitimde ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Özer, E. (2022). *Lise öğrencilerinde gelecek kaygısı ve okul tükenmişliği arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yozgat ili boğazlıyan ilçesi örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Girne Amerikan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özer, K. (2004) *Kaygı Sınanma Duygusuyla Başedebilme*. İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Özer, M. (2021). *Sınıf öğretmenlerinin 21. Yüzyıl becerilerine yönelik yeterlilik algıları ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özkan, Ö. (2023). *Genç yetişkinlerde gelecek kaygısı ve bu dönemde algılanan sosyal desteğin depresyona etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öztemel, K. (2014). Duygusal ve kişilik ilişkili kariyer karar verme güçlükleri ölçeğinin kısa formu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 244-255. <https://doi.org/10.17066/pdrd.17537>
- Öztemel, K. (2021). *Kariyer planlama ve geliştirme*. Ankara, Pegem Akademi.
- Öztemel, K. (2021). *Vaka örnekleriyle kariyer rehberliği ve kariyer psikolojik danışması*. Ankara, Pegem Akademi.
- P21, (2019). Framework for 21st Century Learning. <https://www.battelleforkids.org/insights/p21-resources/>
- Parola, A., & Marcionetti, J. (2021). Career decision-making difficulties and life satisfaction: the role of career-related parental behaviors and career adaptability. *Journal of Career Development*, 49, 831-845. DOI: [10.1177/0894845321995571](https://doi.org/10.1177/0894845321995571)
- Patton, W. A., & McMahon, M. L. (2006). The systems theory framework of career development and counseling: Connecting theory and practice. *International Journal for the advancement of counseling*, 28, 153-166. <https://doi.org/10.1007/s10447-005-9010-1>
- Peng, H. (2001). Comparing The effectiveness of two different career education courses on career decidedness for college freshmen: An exploratory study. *Journal of Career Development*, 28(1), 29-41. <https://doi.org/10.1023/A:1011137914570>
- Perdana, R., Apriani, A. N., Richardo, R., Rochaendi, E., & Kusuma, C. (2021). Elementary students' attitudes towards STEM and 21st-century skills.

- International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(3), 1080-1088. DOI: [10.11591/ijere.v10i3.21389](https://doi.org/10.11591/ijere.v10i3.21389)
- Phillips, S. D., & Blustein, D. L. (1994). Readiness for career choices: Planning, exploring, and deciding. *The Career Development Quarterly*, 43(1), 63-73. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1994.tb00847.x>
- Przepiorka, A., Blachnio, A., & Cudo, A. (2023). Erteleme ve sorunlu yeni medya kullanımı: gelecek kaygısının aracılık rolü. *Curr Psychol*, 42, 5169-5177. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01773-w>
- Pulakos, E. D., Dorsey, D. W., & White, S. S. (2006). Adaptability in the workplace: Selecting an adaptive workforce. C. S. Burke, L. G. Pierce, & E. Salas (Ed.), *Understanding adaptability: A prerequisite for effective performance within complex environments*. Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S1479-3601\(05\)06002-9](https://doi.org/10.1016/S1479-3601(05)06002-9)
- Rabei, S., Ramadan, S., & Abdallah, N. (2020). Self-efficacy and future anxiety among students of nursing and education colleges of Helwan University. *Middle East Current Psychiatry*, 39, 27-39. <https://doi.org/10.1186/s43045-020-00049-6>
- Rabei, S., Ramadan, S., & Abdallah, N. Self-efficacy and future anxiety among students of nursing and education colleges of Helwan University. *Middle East Curr Psychiatry*, 27(39), 1-5. <https://doi.org/10.1186/s43045-020-00049-6>
- Rader, H. B. (1991). Information literacy: A revolution in the library. *RQ*, 31(1), 25-28.
- Rahmadiani, N.D., Hartatik, F.Y., & Latipun (2019). Intolerance of uncertainty as a mediator between psychological flexibility and future anxiety among vocational high school students. *The International Journal of Indian Psychology*, 7(1), 494-504. DOI: [10.25215/0701.055](https://doi.org/10.25215/0701.055)
- Randelovic, K., & Todorovic, D. (2015). Relations between certain types of motivation and self orientation. *International Journal of New Trends in Education and Tjeir Implications*, 6(3), 87-94. <http://ijonte.org/FileUpload/ks63207/File/09.ran%C4%90elovi%C4%86.pdf>
- Sadriu, S. (2009). *Seçmeli medya okuryazarlığı dersi alan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin ders sonu çıktılarına yönelik bir pilot araştırma*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Safi, D. (2022). *Fen lisesi öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinde genel öz yeterlik ve ebeveyn kişilik özelliklerinin rolü* [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Saka, N., Gati, I., & Relly, K. R. (2008). Emotional and personality-related aspects of career-decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 4(16), 403-424. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2007.08.003>
- Salih, P., & Erikli-Selek, S. (2023). *21. yüzyıl becerileri: Gençlerin Algısı*. Ankara, Gazi Kitabevi.
- Salman, N. (2018). *Kariyer karar verme güçlüklerinin kariyer engelleri, kariyer karar verme öz yetkinliği ve karar durumu ile ilişkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Satu, Md. S., Ahamed, S., Chowdhury, A., & Whaiduzzaman, Md. (2019). Exploring significant family income ranges of career decision difficulties of adolescents in bangladesh applying regression techniques. *International Conference on Electrical, Computer and Communication Engineering*, 1-6. DOI: [10.1109/ECACE.2019.8679415](https://doi.org/10.1109/ECACE.2019.8679415)
- Saud, N. (2005). *The relation between future anxiety and the features of pessimism and optimism*. [Unpublished PhD Thesis, Damascus University].
- Savickas, M. L. (1997). Career adaptability: An integrative construct for life-span, life-space theory. *Career Development Quarterly*, 45, 247-259. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1997.tb00469.x>
- Savickas, M. L. (2005). The Theory and Practice of Career Construction. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. John Wiley & Sons.
- Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). Career adapt-abilities scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 661-673. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.01.011>
- Saygı, Y. (2023). *Sosyo ekonomik statüye bağlı değişkenler ve okul türleri bağlamında ortaöğretim öğrencilerinin gelecek kaygılarının incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sengupta, R., & Datta, S. (2023). Career decision-making difficulties, college self-efficacy, fear of Covid-19 and future anxiety among college and university students: A cross-disciplinary study. *The International Journal of Indian Psychology*, 11(4), 336-342. DOI: [10.25215/1104.032](https://doi.org/10.25215/1104.032)
- Sidiropoulou-Dimakakou, D., Mylonas, K., Argyropoulou, K., & Tampouri, S. (2012). Career decision-making difficulties, dysfunctional thinking and generalized self-efficacy of university students in greece. *World Journal of Education*, 2(1), 117-130. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1158939>
- Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. P. S., & Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29(3), 240-275. <https://doi.org/10.1177/106939719502900302>
- Singer, P. W., & Friedman, A. (2014). *Cybersecurity and cyberwar: What everyone needs to know*. Oxford University Press.
- Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of Educational Research*, 75(3), 417-453. <https://doi.org/10.3102/00346543075003417>
- Sizoo, S., & Serrie, H. (2004). Developing cross-cultural skills of international business students: An experiment. *Journal of Instructional Psychology*, 31(2), 160–166. <https://eric.ed.gov/?id=EJ774074>
- Sönmez, S., & Erden, Ş. (2021). Erken çocuklukta girişimcilik ve öz yönetim. Simsar, A. & Yalçın, V. (Ed.), *Erken çocukluk döneminde 21. yy. becerileri*. Ankara, Nobel Yayın.
- Spinath, B. (2012). Academic achievement. *Encyclopedia of Human Behavior*, 2, 1-8. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375000-6.00001-X>

- Starcke, K., & Brand, M. (2012). Decision making under stress: A selective review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 36(4), 1228-1248. DOI: [10.1016/j.neubiorev.2012.02.003](https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2012.02.003)
- Stratton, S. J. (2021). Population research: Convenience sampling strategies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 36(4), 373-374. <https://doi.org/10.1017/S1049023X21000649>
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sula-Kadakal, S. (2023). *Üniversite öğrencilerinde 21. Yüzyıl becerilerinin kariyer kararlılığı ve yaşam doyumuna etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-Cerrahpaşa Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 282-298. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(80\)90056-1](https://doi.org/10.1016/0001-8791(80)90056-1)
- Super, D. E., Osborne, L., Walsh, D., Brown, S., & Niles, S. G. (1992). Developmental career assessment in counseling: The C-DAC Model. *Journal of Counseling and Development*, 71, 74-80. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1992.tb02175.x>
- Sutiman, Sofyan, H., Soenarto, Mutohhar, F., & Nurtanto, M. (2022). Students' career decision-making during online learning: The mediating roles of self-efficacy in vocational education. *European Journal of Educational Research*, 11(3), 1669-1682. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.11.3.1669>
- Süer, S. (2021). Yaratıcılık ve Girişimcilik. Karataş, K. (Ed.), *Eğitim ve 21. Yüzyıl Becerileri*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Şanlı-Kula, K., & Saraç, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 227-242. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183475>
- Şekerli, B. (2016). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer gelişimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şen, A. (2017). Kariyer karar verme güçlüklerinin duygusal zeka ve a tipi kişilik ile ilişkisi. [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tagay, Ö. (2015). Career decision-making difficulties in Turkey and the USA. *International Journal of Recent Advances in Multidisciplinary Research*, 2(2), 232-239. <https://www.ijramr.com/issue/career-decision-making-difficulties-turkey-and-usa>
- Tapkan, B. (2024). *Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tarhan, N. (2012) *Genç Arkadaşım*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Temeloğlu, G. (2019). Kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak kariyere ilişkin ebeveyn desteği ve meslek kararı verme öz yetkinliği. [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Thrilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. San Francisco, Jossey-Bass/Wiley.
- Torun, C. (2024). *Yabancılarla türkçe öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Torun, S. (2007). *Akran baskısı düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin karar stratejilerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Trilling, B. (2010). Leading learning in our times. *Principal*, 89(3), 8-12.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Jossey-Bass.
- Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim Gençliğinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(2), 935-948. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934198.pdf>
- Tunçer-Günay, E., & Sarıçam, H. (2023). Yabancı dil sınıflarındaki lise öğrencilerinin 21. yy. becerilerine sahip olma durumları ve sosyal iyi olma düzeyleri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 11(2), 306-324. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajeli/issue/81947/1296694>
- TÜİK (2023). *Genç nüfus istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2023-53677>
- TÜİK (2023). *İş gücü istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2023-53521>
- Türk Dil Kurumu çevrimiçi sözlük (2024). *İnovasyon kelimesinin anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu çevrimiçi sözlük (2024). *Kariyer kelimesinin anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk, A., Öztürk, M., & Bilican-Gökkaya, V. (2022). Depresyon, anksiyete, stres ve gelecek kaygısı arasındaki ilişkinin kanonik korelasyon analizi ile incelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 4(3), 262-270. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ktppdergisi/issue/72722/1081849>
- Türköz, O., Bektaş, M., & Çiçek, H. (2021). Lisansüstü eğitim alan öğrencilerde gelecek kaygısı. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 132-152. <https://doi.org/10.38057/bifd.936821>
- Uçak, S. (2022). *21. yüzyıl becerileri ve eğitim felsefesi*. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- UNESCO (2018). ICT competency framework for teachers. France, UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265721>
- Uzun, A. G. (2024). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarının 21. Yüzyıl becerileri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Ünal, S. (2023). *21. yüzyıl becerileri çerçevesinden ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programlarının analizi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Üstün, O. (2022). *Spor bilimleri sınavlarına hazırlanan adayların kariyer farkındalıkları ile gelecek kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Vignoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French adolescents: The specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 182-191. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.06.005>
- Voogt, J., & Roblin, N. P. (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences: Implications for national curriculum policies. *Journal of Curriculum Studies*, 44(3), 299-321. <https://doi.org/10.1080/00220272.2012.668938>
- Wagner, T. (2010). *Overcoming the global achievement gap (online)*. Cambridge, Mass., Harvard University.
- Webber, S., & Johnston, B. (2000). Conceptions of information literacy: New perspectives and implications. *Journal of Information Science*, 26(6), 381-397. <https://doi.org/10.1177/016555150002600602>
- WEF, 2015, New Vision for Education Unlocking the Potential of Technology, https://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf
- Whiston, S. C., & Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist*, 32(4), 493-568. <https://doi.org/10.1177/0011000004265660>
- Wilson, M., Scalise, K., & Gochyyev, P. (2015). Rethinking ICT literacy: From computer skills to social network setting. *Thinking Skills and Creativity*, 18, 65-80. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2015.05.001>
- Witko, K., Bernes, K. B., Magnusson, K., & Bardick, A. D. (2005). Senior high school career planning: What student want. *Journal of Educational Enquiry*, 6, 34-49. <https://ojs.unisa.edu.au/index.php/EDEQ/article/view/500>
- Wolfert, S., Ge, L., Verdouw, C., & Bogaardt, M. J. (2017). Big data in smart farming—a review. *Agricultural Systems*, 153, 69-80. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2017.01.023>
- Yalman, D. (2020). İletişim ve iş birliği. Öğretir-Özçelik, A. D. & Tuğluk, M. N. (Ed.), *Eğitimde ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Yanikkerem, E., Altınparmak, S., & Karadeniz, G. (2004). Gençlerin meslek seçimini etkileyen faktörler ve benlik saygıları. *Nursing Forum Dergisi*, 7(2), 61- 62.
- Yemenici, A. D., Bozkurt, Ö., & Taşkın, R. (2023). Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarında girişimci davranış eğilimlerinin ve öz yeterlik algılarının etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 64, 1-6. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2195657>

- Yerlikaya, F. (2023). *Lise biyoloji ders kitaplarının 21. yüzyıl becerileri bakımından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yeşilaltun, H. (2024). *Okul öncesi dönem çocuklarının 21. Yüzyıl becerileri ile sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yeşilyaprak, B. (2019). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı*. Ankara, Pegem Akademi.
- Yıldırım-Uysal, E. (2023). *Yaşam boyu öğrenme yeterlikleriyle ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, M. (2019). *Gelecek kaygısı ve sürdürülebilirliğin marka tutumu ve satın alma niyeti üzerine etkisi: Beyaz eşya sektöründe bir araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, M., Yeni, C., Avcı, E., & Uluk, N. (2019). Aile sağlığı merkezlerinde çalışan hemşire/ebelerin kültürel duyarlılık ve kültürel beceri düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(3), 170-178. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfed/issue/54244/735076>
- Yılmaz, O. (2020). Temel Kavramlar. Siyez, D. M. & Mutlu-Çaykuş, T. (Ed.), *Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Yiğit, T. (2024). *Üniversite öğrencilerinin kariyer engelleri, kariyer uyumlulukları ve kariyer karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiler*. [Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yontar, A., & Yurtal, F. (2009). Sorumluluk kazandırmada öğretmenler tarafından kullanılan yaptırımların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(153). <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/580>
- Yoon, H. J., In, H., Niles, S. G., Amundson, N. E., Smith, B. A., & Mills, L. (2015). The effects of hope on student engagement, academic performance and vocational identity. *The Canadian Journal of Career Development/Revue Canadienne de Developpement de Carriere*, 14(1), 34-45. <https://cjd-rcdc.ceric.ca/index.php/cjcd/article/view/176>
- Yücel, E. Ş. (2019). *Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin otomatik düşünceler ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Zaleski, Z. (1996). Future Anxiety: Concept, Measurement, and Preliminary Research. *Personality and Individual Differences*, 21(2), 165-174. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(96\)00070-0](https://doi.org/10.1016/0191-8869(96)00070-0)
- Zan, T. (2022). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının 21. Yüzyıl becerileri açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Zeybek, G. (2019). Lise öğrencilerinin 21. yüzyıl öğrenme becerileri kullanım düzeylerinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(2), 142-156. <https://doi.org/10.24289/ijsser.505263>

Zeybek, G. (2021). Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı. Karataş, K. (Ed.),
Eğitim ve 21. Yüzyıl Becerileri. Ankara, Nobel Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu

.././20..

KATILIMCILARIN GÖNÜLLÜLÜĞÜ VE AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Yıldız Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Hilal Bibin tarafından, yüksek lisans tezi kapsamında Doç. Dr. Seher Merve Erus danışmanlığında yürütülmektedir.

Bu anket, araştırmacı tarafından lise kademesinde okuyan 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri hakkında bilimsel çalışma yapmak amacıyla düzenlenmiştir.

Ölçeklerden elde edilen veriler toplu olarak değerlendirilecek olup yalnızca yüksek lisans tezi çalışmasında kullanılacaktır. Soruları yanıtlarken kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Çalışmaya katılmada tamamen gönüllülük esastır. Araştırma hakkındaki sorularınızı, görüş ve önerilerinizi aşağıda yer alan mail adresine iletebilirsiniz. İstedığınız zaman araştırma katılmaktan vazgeçme hakkınız bulunmaktadır.

Ankette bir dizi ifade ve sorular yer almaktadır. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Her soruyu dikkatli şekilde okuyup dürüstçe cevaplamanızı rica ederim.

Katkılarınız için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Hilal Bibin, Yıldız Teknik Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi
Doç. Dr. Seher Merve Erus, Yıldız Teknik Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Araştırmaya katılmayı ve sonuçlarının bilimsel çalışmalarda kullanılmasını,

☐ **Kabul ediyorum.**

☐ **Kabul etmiyorum.**

Ek 2. Veli Onam Formu

Sayın Veli,

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “*Lise Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin ve Gelecek Kaygılarının Kariyer Karar Verme Güçlüklerini Yordaması*” adıyla, **1 Mart-15 Nisan 2024** tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Bu araştırmanın ana hedefi, lise öğrencilerinin 21. yüzyıl becerilerinin ve gelecek kaygısının kariyer karar verme güçlüklerini ne derece yordadığını incelemektir. Öğrencilerin kariyer karar verme süreçlerini desteklemek ve yönlendirmek adına bu araştırmanın öğretmenlere, uzmanlara ve velilere katkı sağlaması da hedeflenmiştir.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Yüksek Lisans öğrencisi Hilal BİBİN

İletişim bilgileri:

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.*
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).

.../.../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz:

- a. Kadın () b. Erkek ()

2. Kaçınıcı sınıftasınız?

- a. 11.sınıf () b. 12. Sınıf ()

3. Lise türünüz:

- a. Fen Lisesi ()
b. Anadolu Lisesi ()

4. Annenizin en son mezun olduğu eğitim kademesi:

- a. Mezun olduğu bir kademe yok ()
b. İlkokul ()
c. Ortaokul ()
d. Lise ()
e. Ön lisans ()
f. Üniversite ()
g. Yüksek lisans veya doktora ()

5. Babanızın en son mezun olduğu eğitim kademesi:

- a. Mezun olduğu bir kademe yok ()
b. İlkokul ()
c. Ortaokul ()
d. Lise ()
e. Ön lisans ()
f. Üniversite ()
g. Yüksek lisans veya doktora ()

6. Kaç kardeşiniz?

- a. Tek çocuk ()
b. 2 ()
c. 3 ()
d. 4 ()
e. Diğer ()

7. Sizce ailenizin ekonomik durumu nasıl?

- a. Düşük ()
b. Ortanın altı ()
c. Orta ()
d. Ortanın üstü ()
e. Yüksek ()

Ek 4. Duygusal ve Kişilik İlişkili Kariyer Karar Verme Güçlükleri-Kısa Formu

Bana hiç uymuyor 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana tamamen uyuyor

9.	Mesleğe karar verirken geçirdiğim karmaşık süreçle başa çıkmak beni endişelendiriyor.	1 2 3 4 5 6 7 8 9
13.	Meslek kararında bir hata yapmaktan ve benim için doğru mesleği seçememekten korkarım.	1 2 3 4 5 6 7 8 9
19.	Endişelerden ve rahatsız edici düşüncelerden kurtulmanın zor olduğunu sık sık hissedirim.	1 2 3 4 5 6 7 8 9
23.	Hangi mesleğin benim için en iyisi olduğu konusunda hala kendimi yeterince tanımıyorum.	1 2 3 4 5 6 7 8 9
25.	Ailemin onaylamadığı bir seçime kalkışmak istemem.	1 2 3 4 5 6 7 8 9

Ek 5. Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri Ölçeği

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
4.	Ülkemizde ve dünyada meydana gelen yenilikleri takip ederim.					
10.	Elde ettiğim bilgilerin doğruluğunu farklı kaynaklardan araştırırım.					
22.	Çalışmalarımı genellikle istekli, coşkulu ve enerjik bir şekilde sürdürürüm.					
35.	Grup çalışmalarının zaman kaybı olduğunu düşünürüm.					
40.	Hayatımın bu evresinde aldığım kararların, geleceğime yön vereceğinin farkındayım.					

Ek 6. Gelecek Kaygısı Ölçeği

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
3.	Gelecekte başarısız olmaktan korkuyorum.					
8.	Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.					
14.	Aileme maddi olarak iyi koşullar sunamama kaygısı yaşıyorum.					
16.	Gelecek benim için bulanık ve belirsiz görünüyor.					
17.	Ekonomik ve politik değişikliklerin geleceğimi tehdit edeceğimden korkuyorum.					